

De onderwijsvisitatie Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen

Een evaluatie van de kwaliteit van de academische opleidingen
Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen in Vlaanderen

De onderwijsvisitatie Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen

*Een evaluatie van de kwaliteit van de academische opleidingen
Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen in Vlaanderen*

[Brussel - juni 2006]

De onderwijsvisitatie Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen

Exemplaren van dit rapport kunnen tegen betaling verkregen worden op het VLIR-secretariaat.

Egmontstraat 5

1000 Brussel

T 02 550 15 94

F 02 512 29 96

secretariaat@vlir.be - www.vlir.be

Dit rapport is ook elektronisch beschikbaar op

<http://www.vlir.be/vlir/02thema%27s/03kz/0303tweede-ronde.htm>

Wettelijk depot: D/2006/2939/2

WOORD VOORAF DOOR DE VOORZITTER VAN DE VLIR

Dit rapport geeft de visie weer van de visitatiecommissie die de academische opleidingen Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen aan de Evangelische Theologische Faculteit, de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid en de Katholieke Universiteit Leuven evalueerde. De commissie verrichtte haar onderzoek en bezocht die opleiding in de herfst van 2005. Dit initiatief kadert mede in de opdracht die de Vlaamse overheid gaf aan de Vlaamse universiteiten en aan de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) wat betreft de externe kwaliteitszorg van het academisch onderwijs.

De visitatiecommissie heeft hierbij de visitatieprocedure gevolgd, waarin zij – naast de zeer belangrijke geachte suggesties en aanbevelingen in het kader van de continue verbetering van het academisch onderwijs – ook een oordeel en evaluatiescore geeft over de zes onderwerpen en onderliggende facetten van het accreditiekader van de Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO). Deze evaluatiescores zullen een belangrijk element zijn in het accreditatiebesluit van de NVAO.

Het visitatierapport is in de eerste plaats bedoeld voor de betrokken opleidingen en is vooral gericht op kwaliteitshandhaving en -verbetering. Daarnaast wil het rapport ook de buitenwereld objectief inlichten over de kwaliteit van de geëvalueerde opleiding. Daarom wordt het rapport op de webstek van de VLIR geplaatst (www.vlir.be).

De lezer moet er echter rekening mee houden dat dit visitatierapport slechts een momentopname is en slechts één fase is in het proces van blijvende zorg voor onderwijskwaliteit. Al na korte tijd kan de opleiding immers grondig zijn gewijzigd en verbeterd, mede als antwoord op de resultaten van interne onderwijsbeoordelingen door de instelling zelf of als reactie op terecht geformuleerde aanbevelingen van de visitatiecommissie.

Graag dank ik op de eerste plaats de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor de geïnvesteerde tijd en voor de grote deskundigheid en onafhankelijkheid waarmee zij hun opdracht hebben uitgevoerd.

Deze visitatie was enkel mogelijk dankzij de inzet van velen die binnen de faculteiten betrokken waren bij de voorbereiding en uitvoering ervan. Oprecht wil ik hen daarvoor danken. Hopelijk ervaren zij in de positieve opmerkingen van de visitatiecommissie een bevestiging voor hun inspanningen en een stimulans tot de verdere ontwikkeling van de opleidingen Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen.

B. Van Camp
voorzitter VLIR

WOORD VOORAF DOOR DE VOORZITTER VAN DE VISITATIECOMMISSIE GODGELEERDHEID EN GODSDIENSTWETENSCHAPPEN

Sinds een aantal jaren kennen universiteiten en faculteiten het systeem van externe kwaliteitsevaluaties, zowel van het onderwijs als van het onderzoek, uitgevoerd door internationaal samengestelde commissies, die per instelling of per opleiding sterkte - zwakteanalyses doorvoeren, de kwaliteit van de afzonderlijke instellingen en van de instellingen gezamenlijk analyseren en beoordelen, de verschillende instellingen met elkaar vergelijken, en aanbevelingen doen tot verdere ontwikkeling van de sterke punten en voorstellen tot verbetering met betrekking tot de zwakkere aspecten.

Via deze in een bepaald ritme zich herhalende evaluaties is er een proces op gang gekomen dat in veel opzichten tot opmerkelijke verbetering van onderzoek en onderwijs heeft geleid, door het kritische zelfbewustzijn van de instellingen te stimuleren, de optimalisering van reeds geïnitieerde en het ontwikkelen van nieuwe inspanningen voor een permanent verbeterproces aan te moedigen en zo de universiteiten en faculteiten beter te doen inspelen op de uitdagingen van de snelle veranderingsprocessen in wetenschap en samenleving in onze tijd.

De onderhavige commissie heeft de evaluatie van het academisch onderwijs van de Vlaamse faculteiten theologie en godsdienstwetenschappen als opdracht gehad. Het is voor het eerst dat deze drie Vlaamse faculteiten godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen gezamenlijk aan dit proces deelnemen. Daardoor biedt zich de gelegenheid niet alleen tot een beter zicht te komen op de stand van zaken in eigen huis, maar ook tot de vergelijking van ervaringen, successen en moeilijkheden van aanverwante instellingen, hetgeen kan bijdragen tot een betere positionering van theologie en godsdienstwetenschappen in het wetenschappelijke, maatschappelijke en culturele netwerk waarvan zij deel uitmaken.

De situatie van godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen in de tegenwoordige samenleving is door een dubbele beweging gekarakteriseerd. Van de ene kant krijgen zij in bijzondere mate de gevolgen van een nog steeds doorgaande secularisering in de samenleving te voelen. Godsdienst en kerken horen niet meer vanzelfsprekend tot het publieke bestel, wat vroeger zonder meer het geval was. Er worden vragen en twijfels geuit: wat is hun maatschappelijk statuut, hun wetenschappelijk karakter, ja zelfs, zoniet überhaupt de ratio van hun bestaan, dan toch het recht van presentie in het publieke bestel, dat o.a. ook door hun universitaire positie tot uitdrukking komt.

Van de andere kant echter kan men constateren dat godsdienst(en) en wetenschappen die zich met godsdienst bezig houden, opnieuw interesse vinden, niet alleen – wat voor de hand ligt - in kerkelijke context, maar ook in ondertussen eerder afstandelijke circuits, in maatschappij, politiek en cultuur. Godsdienst wordt door velen in toenemende mate opnieuw als cultureel relevant, als partner in moeilijke maatschappelijke waardedebatten en politiek beraad, als expert in zin- en zorgvragen waargenomen. Deze functies die de godsdienst ook in het verleden vervulde, daar echter in een traditie- en autoriteitsgecentreerde maatschappij en de daarin geaccepteerde vormen, moeten nu echter worden waargemaakt in samenlevingen, die zich graag, en niet ten onrechte, zien als gesecculariseerd, geïndividualiseerd, autonoom, democratisch en pluralistisch.

In deze omwenteling zien theologie en godsdienstwetenschappen zich uitgedaagd om opnieuw hun relatie met wetenschap en cultuur, met de samenleving, met politiek en staat, maar ook met de eigen en vreemde geloofsgemeenschappen te bedenken en eventueel te herijken.

Nieuwe vragen ontstaan vanuit de samenleving, andere studentenpopulaties komen op de theologische faculteiten af; moderne wetenschapsontwikkelingen vragen om herbezinning over het wetenschappelijk statuut van de godgeleerdheid (de gestegen interesse voor een integratie van godsdienstwetenschappen en van mens- en maatschappijwetenschappen is er een gevolg van); nieuwe beroepen ontstaan, waarnaar toe studenten worden opgeleid; oecumenische vragen en internationalisering dagen er toe uit oude grenzen te overwinnen. Tal van ontwikkelingen nopen dus tot nadenken over status en positie van theologische en godsdienstwetenschappelijke faculteiten. Dit alles kan uiteraard niet zonder repercussies op onderwijs en onderzoek blijven.

In hoeverre zijn theologie en godsdienstwetenschappen bereid en in staat, vanuit hun eigen taakstelling, nl. academisch onderzoek, onderwijs en maatschappelijke dienstverlening, hiermee rekening te houden, hierop in te spelen, en zo de mogelijkheden van hun publieke betekenis, over de grenzen van de academische instelling heen, als kans te grijpen? Dit is tenminste een begeleidende vraag voor de onderzoeksopdracht van de visitatiecommissie. Hierbij is de commissie zich ervan bewust, dat de theologische en godsdienstwetenschappelijke instellingen op grond van eigen tradities in niet onbelangrijke mate door confessionele verschillen worden ingekleurd. Ik denk dat deze identiteitsbepalende verschillen als waardevol moeten worden beschouwd en ben van mening dat het, zouden zij vervlakken, een verarming zou betekenen, niet alleen voor de betrokken denominaties,

maar voor het geheel van het godsdienstig leven en indirect voor de dynamiek van de samenleving. Dit sluit echter niet uit, maar juist in, dat er zorg wordt gedragen voor een cultuur van levendige uitwisseling van de instellingen onder elkaar, met het seculiere denken en – een nieuw feit in de tegenwoordige cultuur - ook tussen de verschillende godsdiensten zodat wederzijdse leerprocessen aan ruimte kunnen winnen.

Als voorzitter, en met mij de hele commissie, hoop ik dan ook dat de bevindingen, die niet tot stand hadden kunnen komen zonder de intense bereidheid van de instellingen om zichtbaarheid te geven aan hun reilen en zeilen, als productief worden ervaren en zo bijdragen tot de verdere goede ontwikkeling van godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen in Vlaanderen, België, Europa en zelfs daarbuiten.

K.-W. Merks

Voorzitter visitatiecommissie Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen

INHOUD

Voorwoord van de voorzitter van de VLIR	3
Voorwoord van de voorzitter van de visitatiecommissie	5
Deel 1: Algemeen deel	
De onderwijsvisitatie godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen	13
1. Inleiding	13
2. De betrokken opleidingen	13
3. De visitatiecommissie	14
4. Korte terugblik op de visitatie	17
5. Opzet en indeling van het rapport	18
Het referentiekader	19
1. Vooraf: context waarbinnen het referentiekader werd opgesteld	20
2. Doelstellingen en eindtermen van de academische opleidingen godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen	21
3. Onderwijskundige uitgangspunten	24
4. Onderwijsorganisatie	27
5. Personeelsbeleid en kwaliteitseisen onderwijzende staf	28
6. Interne kwaliteitszorg	29
De opleidingen in vergelijkend perspectief	31
1. Onderwerp 1: doelstellingen van de opleiding	32
2. Onderwerp 2: programma	33
3. Onderwerp 3: inzet van personeel	39
4. Onderwerp 4: voorzieningen	40
5. Onderwerp 5: interne kwaliteitszorg	41
6. Onderwerp 6: resultaten	42
Tabel kwaliteitsaspecten	45
Deel 2: Opleidingsrapporten	49
1. Evangelische Theologische Faculteit te Leuven	50
2. Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel	80
3. Katholieke Universiteit Leuven	111
Bijlagen	165
Bijlage 1: Personalía van de leden van de visitatiecommissie	166
Bijlage 2: De bezoekschema's	170

DEEL 1

ALGEMEEN DEEL

I. De onderwijsvisitatie Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen

1. Inleiding

In dit rapport brengt de visitatiecommissie godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen verslag uit van haar bevindingen over de academische opleidingen godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen, die zij in de periode oktober - december 2005, in opdracht van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) heeft bezocht.

Dit initiatief kadert in de werkzaamheden van de VLIR op het vlak van de externe kwaliteitszorg, waarmee de Vlaamse universiteiten gevolg geven aan de decretale verplichtingen terzake.

2. De betrokken opleidingen

Ingevolge haar opdracht heeft de visitatiecommissie bezocht:

van 10 oktober tot 12 oktober 2005: Evangelische Theologische Faculteit te Leuven

- bacheloropleiding godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen (met inbegrip van de uitdovende kandidatuuropleiding), met inbegrip van de drie afstudeerrichtingen Bijbel en Theologie, Kerk en Pastoraat, en Godsdienst en Onderwijs
- licentieopleiding godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen (om te vormen vanaf 2006-2007 naar masteropleiding) met inbegrip van de drie afstudeerrichtingen Bijbel en Theologie, Kerk en Pastoraat, en Godsdienst en Onderwijs

van 19 oktober tot 21 oktober 2005: Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel

- bacheloropleiding godgeleerdheid (met inbegrip van de uitdovende kandidatuuropleiding)
- licentieopleiding godgeleerdheid (om te vormen vanaf 2006-2007 naar masteropleiding)

van 28 november tot 1 december 2005: Katholieke Universiteit Leuven

- bacheloropleiding godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen (met inbegrip van de uitdovende kandidatuuropleiding)
- licentieopleiding godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen (om te vormen vanaf 2007-2008 naar masteropleiding)
- gespecialiseerde studie in de godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen (om te vormen vanaf 2007-2008 naar master-na-masteropleiding)

- bacheloropleiding Theology and Religious Studies (met inbegrip van de uitdovende kandidatuuropleiding)
- licentieopleiding Theology and Religious Studies (om te vormen vanaf 2007-2008 naar masteropleiding)
- gespecialiseerde studie in Theology and Religion (om te vormen vanaf 2007-2008 naar master-na-masteropleiding)
- gespecialiseerde studie in de wereldgodsdiensten, de interreligieuze dialoog en de religiestudie (om te vormen vanaf 2007-2008 naar masteropleiding)

De volgorde van de bezoeken is veelal bepaald door overwegingen van pragmatisch-organisatorische aard. De commissie is er zich van bewust dat deze volgorde, zij het impliciet, een invloed kan hebben gehad op de visitatie. Ze heeft er evenwel zorgvuldig over gewaakt dat in alle opzichten vergelijkbare beoordelingen en adviezen tot stand kwamen.

3. De visitatiecommissie

3.1. Samenstelling

De visitatiecommissie godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen werd ingesteld door de VLIR bij besluit van 10 augustus 2005. De samenstelling van deze visitatiecommissie is vastgelegd door het bestuur van de VLIR op 21/12/2004, dus voordat de Erkenningscommissie operationeel was.

De commissie had de volgende samenstelling:

Voorzitter:

- **Prof. K. -W. Merks**, hoogleraar moraaltheologie, Universiteit van Tilburg, Nederland

Leden:

- **Prof. G. Vergauwen**, hoogleraar systematische theologie, Universität Freiburg, Zwitserland
- **Prof. J. Hofmeyr**, hoogleraar geschiedenis van de kerk en de theologie, University of Pretoria, Zuid-Afrika
- **Prof. J. Joosten**, hoogleraar Oud Testament, Université Max Bloch, Straatsburg, Frankrijk
- **Prof. M. Foket**, hoogleraar pastoraaltheologie en godsdienstdidactiek, Université Catholique de Louvain, België
- **Mevr. R. Nivelle**, student godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen aan de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven, België
- **Mevr. A. Bollaert**, student godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven, België

Mevr. J. Breda, stafmedewerker kwaliteitszorg verbonden aan het VLIR-secretariaat, trad op als secretaris

van de commissie.

Voor een kort curriculum vitae van de commissieleden wordt verwezen naar bijlage 1.

3.2. Taakomschrijving

De opdracht aan de visitatiecommissie, die in het instellingsbesluit is omschreven, luidde als volgt:

- a. op basis van de door de faculteiten aan te leveren informatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken, zich een oordeel te vormen over de kwaliteit van de opleiding (inclusief de kwaliteit van de afgestudeerden) en over de kwaliteit van het onderwijsproces (inclusief de kwaliteit van de onderwijsorganisatie), mede gelet op de eisen/verwachtingen die voortvloeien uit de facultaire taak iedere student voor te bereiden op de zelfstandige beoefening van de wetenschap of de beroepsmatige toepassing van wetenschappelijke kennis;
- b. het formuleren van aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering;
- c. het beoordelen of de kwaliteit van de opleiding voldoet aan de beoordelingscriteria van het accreditatiekader en het geven van een integraal oordeel over de opleiding waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie.

3.3. Werkwijze

3.3.1. Voorbereiding

Ter voorbereiding van de visitatie werd aan de instellingen gevraagd een uitgebreid zelfevaluatierapport op te stellen. De Cel Kwaliteitszorg van de VLIR heeft hiervoor een visitatieprotocol ter beschikking gesteld, waarin de verwachtingen t.o.v. de inhoud van het zelfevaluatierapport uitgebreid beschreven zijn. De zelfevaluatierapporten volgen het accreditatiekader. Naast feitelijke beschrijvingen per onderwerp en per facet van het accreditatiekader wordt aan de opleidingen ook gevraagd hun toekomstperspectieven kenbaar te maken en een kritische sterkte-zwakte analyse op te nemen in het zelfevaluatierapport. Daarnaast wordt een aantal verplichte bijlagen opgenomen, zoals een beschrijving van het programma, studenten- en personeelstabellen, cursusbeschrijvingen, examenvragen, enz. De commissie ontvangt deze zelfevaluatierapporten een aantal maanden voor de eigenlijke bezoeken, waardoor zij voldoende gelegenheid krijgt deze documenten zorgvuldig te bestuderen en het eigenlijke bezoek grondig voor te bereiden.

De vakdeskundige commissieleden worden bovendien verzocht per masteropleiding een tweetal eindverhandelingen te selecteren uit een lijst van recente eindverhandelingen. De geselecteerde eindverhandelingen worden eveneens een aantal weken voor het eigenlijke bezoek door de Cel Kwaliteitszorg aan de commissieleden bezorgd. Elk vakdeskundig commissielid heeft bijgevolg ten

minste twee eindverhandelingen grondig gelezen vooraleer het bezoek aan de opleiding plaatsvindt. De visitatiecommissie hield haar installatievergadering op 13 september 2005. Op dit moment hadden de commissieleden het visitatieprotocol en de zelfevaluatierapporten reeds een aantal maanden in hun bezit. Tijdens deze vergadering werden de commissieleden verder ingelicht over het visitatieproces en hebben zij zich concreet voorbereid op de af te leggen bezoeken. Verder heeft de commissie op deze vergadering een referentiekader geformuleerd (zie hoofdstuk II).

Daarnaast werd het programma van de bezoeken opgesteld (zie bijlage 2) en werd een eerste bespreking gehouden van de zelfevaluatierapporten.

3.3.2. Bezoek aan de instellingen

De tweede bron van informatie wordt gevormd door de gesprekken die de commissie tijdens haar bezoek aan de betreffende faculteiten heeft gevoerd met alle geledingen die zijn betrokken bij het onderwijs in de godgeleerdheid en de godsdienstwetenschappen. Ook wordt aan de opleidingen gevraagd - als een derde bron van informatie - om een veelheid aan documenten ter inzage te leggen ten behoeve van de commissie. Tijdens het bezoek is voldoende tijd uitgetrokken om de commissie de gelegenheid te geven deze documenten grondig te bestuderen. De documenten die ter inzage van de commissie worden gelegd zijn: het leer materiaal (cursussen, handboeken, syllabi), verslagen van de belangrijke beleidsvormende of beleidsopvolgende organen (faculteitsraad, opleidingscommissies, departementsraden), documenten die betrekking hebben op de interne kwaliteitszorg (enquêteformulieren, niet-persoonsgebonden evaluatie van het onderwijs), documenten aangaande de procedures van curriculumherzieningen, c.q. de omvorming naar de Bachelor-Master (BaMa)structuur, voorbeelden van informatieverstrekking aan abituriënten, etc. Bovendien worden nog enkele tientallen eindverhandelingen ter inzage gelegd.

Het programma voorziet - naast gesprekken met de opleidingsverantwoordelijken, de studenten, het onderwijzend personeel en de facultaire en opleidingsgebonden beleidsmedewerkers - steeds in een bezoek aan de faciliteiten (inclusief bibliotheek, practicalokalen, computerfaciliteiten), een gesprek met de afgestudeerden van de opleidingen en een spreekuur waarop de commissie bijkomend leden van de opleiding kan uitnodigen of waarop individuen op een vertrouwelijke wijze door de commissie kunnen worden gehoord.

De gesprekken zijn verhelderend geweest en waren een goede aanvulling bij de lectuur van de zelfevaluatierapporten. Aan het einde van elk bezoek werden, na intern beraad van de visitatiecommissie, de voorlopige bevindingen mondeling aan de gevisiteerde opleidingen medegedeeld aan de hand van een presentatie door de voorzitter.

3.3.3. Rapportering

Als laatste stap in het visitatieproces heeft de commissie haar bevindingen, conclusies en aanbevelingen in voorliggend rapport vastgelegd. Bovendien heeft zij, overeenkomstig de bepalingen voor de visitaties in het kader van de NVAO accreditatie van de opleidingen, een beoordeling voldoende/onvoldoende toegekend aan de zes onderwerpen van het accreditatiekader, en een beoordeling excellent/goed/voldoende/onvoldoende toegekend aan de samenstellende en onderliggende facetten van elk onderwerp.

De faculteiten werden hierbij in de gelegenheid gesteld om op de concepten van het rapport te reageren. De commissie heeft de reacties van de faculteiten voor zover zij zich hierin kon vinden in het rapport verwerkt.

4. Korte terugblik op de visitatie

De commissie heeft de haar toegekende opdracht met veel belangstelling uitgevoerd. De visitatie heeft de leden van de commissie de kans geboden om het academisch onderwijs in de universitaire opleidingen godgeleerdheid en de godsdienstwetenschappen in Vlaanderen van nabij te bekijken. Het was voor haar tevens een unieke gelegenheid om onder vakgenoten te reflecteren en te debatteren over de aard, de kwaliteit en de toekomst van dit onderwijs.

De commissie is er zich van bewust dat de onderwijsvisitatie godgeleerdheid op een moeilijk moment kwam. Ten tijde van de visitatie was de omvorming van het kandidaat/licentieprogramma naar het BaMaprogramma in volle beweging. Aan alle instellingen liep(en) op dat moment al (de eerste jaren van) de bacheloropleiding maar nog niet de aansluitende master(s). Desalniettemin heeft de commissie een goed beeld gekregen van de lopende opleidingen, en - door extrapolatie van bestaande opleidingen en het bestuderen van het programma's en doelstellingen - van de nog op te richten hogere jaren in het bachelorprogramma en de masterprogramma's.

De commissie heeft tijdens de discussies steeds getracht om, op een kritisch - constructieve wijze voorstellen tot verbetering te doen en bij te dragen tot de toekomstige hervormingen. Ze heeft bij haar beoordeling de eigenheid van de universiteit en de opleiding in acht genomen en de oordelen en suggesties steeds gesitueerd binnen de specifieke context van de opleiding.

Met het voorliggend rapport hoopt de commissie dan ook een bijdrage te leveren tot de verdere positieve ontwikkeling van het onderwijs in de godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen in

Vlaanderen. De commissie wenst met het rapport in de eerste plaats een discussie op gang te brengen binnen de betrokken faculteiten met de bedoeling na te gaan op welke punten verbetering nodig is en in welke mate dit binnen de gegeven randvoorwaarden te verwezenlijken is. Verder hoopt de visitatiecommissie dat voorliggend rapport in zijn geheel ook aan de buitenwereld nuttige informatie verschaft en een goed inzicht geeft in de eigenheid en de kwaliteit van de gevisiteerde opleidingen.

Tot slot wenst de visitatiecommissie haar dank te betuigen aan al diegenen die binnen de universiteiten betrokken zijn geweest bij de voorbereiding en de uitvoering van de visitatie.

5. Opzet en indeling van het rapport

Het voorliggend rapport bestaat uit drie delen. In het eerste deel van het rapport beschrijft de visitatiecommissie in hoofdstuk II het referentiekader van waaruit zij de gevisiteerde opleidingen heeft beoordeeld. In hoofdstuk III worden de belangrijkste conclusies en bevindingen van de commissie per thema vergelijkenderwijs weergegeven, waarna in hoofdstuk IV een overzichtstabel volgt.

In het tweede deel van het rapport brengt de commissie rapport uit over de verschillende opleidingen die zij heeft gevisiteerd. De aanbevelingen die de commissie de afzonderlijke opleidingen geeft, worden in deze deelrapporten achteraan opgenomen. De deelrapporten werden geordend naar de chronologische volgorde van de bezoeken.

II. Het referentiekader van de visitatiecommissie Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen - 2005

Voorafgaand aan de visitatie heeft de visitatiecommissie in onderhavig referentiekader de criteria vastgelegd waaraan naar haar oordeel een academische opleiding in de godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen moet voldoen. De commissie kan immers niet volstaan met het geven van oordelen, maar moet ook aangeven waarop deze oordelen zijn gebaseerd. De commissie wil met haar referentiekader duidelijk maken welke hoofdcriteria zij hanteert en welk perspectief zij inneemt bij het analyseren, beoordelen en voorstellen tot verbeteringen van het onderwijs. Het referentiekader fungeert als het raamwerk tegen de achtergrond waarvan de verschillende opleidingen zullen worden bekeken.

Bij het opstellen van haar referentiekader heeft de commissie zich gebaseerd op het referentiekader dat in 1997 werd gehanteerd bij de Nederlandse - Vlaamse visitatie Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen (opgevraagd bij VSNU), bij de visitatie Godgeleerdheid in 1992 (VSNU, 1992), en op het referentiekader van de nog lopende visitatie Godgeleerdheid in Nederland (VSNU, 2005). Daarnaast heeft de commissie zich gebaseerd op de doelstellingen en eindtermen die de opleidingen voor het eigen onderwijs hebben geformuleerd, het Vlaamse structuurdecreet (2003) en het toetsingskader van het Nederlands - Vlaams Accreditatie Orgaan (NVAO) waarin een aantal minimumeisen worden vooropgesteld die zijn gebaseerd op de internationaal aanvaarde Dublin-descriptoren, alsook op internationale eisen die worden gesteld aan academische opleidingen in de godgeleerdheid en de godsdienstwetenschappen.

Specifiek omschrijft het referentiekader naast de domeinspecifieke minimumeisen waaraan de opleiding bacheloropleiding en de masteropleidingen moeten voldoen, de minimumeisen die aan een afgestudeerde in het vakgebied mogen worden gesteld, en de eisen die gesteld mogen worden met betrekking tot de aansluiting op de arbeidsmarkt, eveneens algemeen onderwijskundige uitgangspunten waaraan een academische opleiding moet voldoen, en eisen met betrekking tot de onderwijsorganisatie, het personeelsbeleid en het onderwijzend personeel, en de interne kwaliteitszorg.

Het referentiekader is opgesteld na het ontvangen van de zelfevaluaties, maar voor de bezoeken. Het referentiekader werd ook voorgelegd aan de opleidingen ten laatste aan het begin van een bezoek. Tijdens het bezoek van de visitatiecommissie is het referentiekader met de opleidingen bediscussieerd. Vanuit de K.U.Leuven zijn enkele aanmerkingen erop geformuleerd, echter zonder dat deze aanleiding hebben gegeven tot aanpassingen aan het referentiekader.

1. Vooraf: context waarbinnen het referentiekader werd opgesteld

- I) De opleidingen godgeleerdheid en/of godsdienstwetenschappen (aan de Vlaamse faculteiten alleen in samenhang met godgeleerdheid) leiden op tot
- a) ambten binnen de kerken (predikant, priester, pastoraal werk(st)er)
 - b) functies in het onderwijs
 - c) beroepen op terreinen als wetenschap, media, zorg, cultuur, maatschappelijk werk, advisering van overheid, bedrijfsleven etc., in zo verre hier theologische / godsdienstwetenschappelijke deskundigheid gevraagd is.

Met name de onder c) genoemde beroepen zijn in de laatste jaren steeds relevanter geworden voor de studie godgeleerdheid/godsdienstwetenschappen. Met het oog hierop heeft het domein van godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen in het recente verleden een ontwikkeling van adaptatie en diversificatie doorgemaakt en zijn de opleidingen van godgeleerdheid en/of godsdienstwetenschappen getypeerd door verschillende programma's en curricula.

- II) Opleidingen met gerichtheid op kerkelijke ambten en onderwijs moeten qua doelstelling en curriculum voldoen aan zowel richtlijnen van de Protestantse Kerken, resp. de Rooms - Katholieke Kerk als ook aan de wetenschappelijke academische standaards en de vereisten van de overheid m.b.t. het wetenschappelijk onderwijs en het betreffende werkveld.

De kerkelijke eisen betreffen niet alleen de inhoud, maar ook de duur van de opleiding. Daardoor doet zich de noodzaak voor om in de nieuwe onderwijsstructuur daarvoor een oplossing te vinden: of door een méér dan eenjarige master-fase; of door een master-na-master (initiële plus postinitiële master)- constructie.

De daardoor gegeven complexiteit leidt eveneens op het gebied van de opleidingen godgeleerdheid en/of godsdienstwetenschappen tot complexe structuren en een bepaalde rijkdom aan variaties.

- III) Deze onder punt twee geschetste complexe situatie stelt m.n. bij het transformeren van oudere studieordeningen naar het bachelor-master-systeem bijzondere eisen van flexibiliteit en creativiteit aan de betrokken instellingen.
- Een centrale opdracht voor het universitair onderwijs in het domein bestaat erin, om de - ondanks allerlei vernieuwingen in de recente jaren - niet opgeefbare tradities van de eigen discipline te herformuleren en tevens te vernieuwen met het oog op de actuele algemene onderwijsherstructurering.
- IV) Omdat het bachelor - master- model nog in de fase van eerste initiatie verkeert, d.w.z. hoogstens gedeeltelijk (bachelor) ingevoerd is, is een evaluatie m.b.t. de masters soms beperkt tot de aanwezige elementen van potentie in het actuele onderwijsbeeld, de plannen voor de nabije toekomst en de initiatieven tot de verdere onderwikkeling.

2. Doelstellingen en eindtermen van de academische opleidingen Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen

2.1. Algemene doelstellingen

Voor de omschrijving van de algemene (minimale) doelstellingen van een academische masteropleiding baseert de visitatiecommissie zich op vijf Dublin - descriptoren, met name (1) kennis en inzicht, (2) toepassen van kennis en inzicht, (3) oordeelsvorming, (4) communicatie, en (5) leervaardigheden.

- (1) De master heeft aantoonbare kennis en inzicht, gebaseerd op de kennis en het inzicht op niveau van bachelor, die deze overtreffen of verdiepen alsmede een basis of kans bieden om een originele bijdrage te leveren aan het ontwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoeksverband.
- (2) De master is in staat om:
- kennis en inzicht in probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een bredere (of multidisciplinaire) context die gerelateerd is aan het vakgebied
 - kennis te integreren en met complexe materie om te gaan
- (3) De master is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen
- (4) De master is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan te grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten en niet-specialisten
- (5) De master bezit leervaardigheden die hem of haar in staat stellen een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter

2.2. Domeinspecifieke doelstellingen

Algemeen

Op grond van de traditionele kerkelijke vereisten vragen opleidingen tot de hoger beschreven beroepsvelden Ia voor ambten binnen de kerken principieel en structureel om een langer durende opleiding dan die van de hoger beschreven beroepsvelden Ib of Ic. De kerkelijke vereisten voor ambten binnen de kerk vragen in bepaalde gevallen 6 à 6 1/2 jaar opleiding met ingesloten praktische pastorale opleiding. In de nieuwe bachelor - master - structuur moet aan deze vereisten kunnen worden voldaan door een combinatie van de bachelor en verschillende masters. Daarnaast zijn er echter ook vervolgoopleidingen die anders dan op grond van de ambtsvereisten zijn gemotiveerd. In verband met deze structuur worden een aantal criteria naar voor geschoven:

- Er dient een functionele overeenkomst te zijn tussen de verschillende curricula met de respectievelijke doelstellingen en de eindtermen van des betreffende variant / studierichting.
- De opleidingen in bachelor - master - structuur dienen bij te dragen bij tot een goede verwerkelijking van de bedoelde eindtermen.
- De opleidingen in bachelor - master - structuur dienen ook met nieuwe wetenschappelijke, maatschappelijke en culturele ontwikkelingen rekening te houden.
- De verschillende varianten van opleidingen dienen een eigen profiel hebben, met name qua eindtermen en curriculum.
- Het - uiteraard nader uit te leggen en ook aan nieuwe zelfinterpretaties onderhavige - theologisch / godsdienstwetenschappelijk karakter dient bij alle differentiering en ontwikkeling van nieuwe bachelor - en master - varianten in voldoende mate aanwezig te zijn. D.w.z. dat de opleidingen het vereiste basisgehalte aan theologie godsdienstwetenschappelijkheid dienen te omvatten.
- Naast klassieke opleidingen theologie, uitgaande van een min of meer zuivere oriëntatie aan alle theologische disciplines, met erbij horend, sommige hulpwetenschappen (talen, wijsbegeerte, sociale wetenschappen), kunnen nieuwe masters voorkomen met een sterk interdisciplinair karakter.

De aanwezigheid van theologische disciplines en andere disciplines kan qua omvang en intensiteit zowel in varianten van de bachelors en de masters verschillen. Het verwachte theologische gehalte is anders in de bachelorfase, dan in de masterfase.

De bachelor:

- 1) Biedt het brede theologische / godsdienstwetenschappelijke basisonderwijs dat voor de definitie van een bachelor karakteristiek is. In de regel worden hiertoe (al naar gelang de confessie) kennis en inzicht op volgende domeinen gerekend:
 - Exegese van de Heilige Schrift (OT, NT)
 - Kerk-, en Theologiegeschiedenis
 - Dogmatiek, Leer van de Kerk, Fundamentele Theologie
 - Spiritualiteit
 - Moraaltheologie / Ethiek
 - Praktische theologie met haar verschillende disciplines (Catechetik, Diaconie, Liturgie...)
 - Oecumenische Theologie en Religiestudies (relatie tot andere christelijke confessies, andere Godsdiensten, m.n. in onze contreien de Islam, maar ook andere godsdiensten en met het geseculariseerd denken)
 - Kerkrecht

- 2) Biedt verder, afhankelijk van de gekozen studierichting al dan niet
 - Kennis van oude talen (Hebreeuws, Grieks, Latijn);
 - Wijsbegeerte;
 - Sociale Wetenschappen (Godsdienstpsychologie, - sociologie);

- 3) De bacheloropleiding moet voldoende voorbereiden op alle aansluitende masters, maar dient in ieder geval steeds genoeg theologisch / godsdienstwetenschappelijk gericht te zijn.

De initiële master:

- 1) Biedt het gevorderde theologische / godsdienstwetenschappelijke onderwijs dat voor de definitie van een master karakteristiek is. Daartoe dient de initiële master:
 - Structureel samenhangend te zijn met de bachelor -opleiding, en tevens in haar onderscheiden delen consequent en inzichtelijk.
 - In zijn afbakening met andere masters redelijk gerechtvaardigd en goed uitgewerkt te zijn.
 - Goed aan te sluiten bij de desbetreffende bachelor.
 - Uit een evenwichtige selectie van de onderdelen, bepaald door de eindtermen te bestaan.
 - Bevat eventueel als aanvullende praktische toepassing pastorale stages of aanvullingen t.b.v. lerarenopleiding

- 2) Die gericht is op het ambt in de kerken, dient voldoende theologisch / godsdienstwetenschappelijk geprofileerd en gericht toegespitst op dit doel te zijn. Daarnaast houdt de initiële master voldoende rekening met actuele ontwikkelingen in kerken en samenleving.

- 3) Dieniet gericht is op het ambt in de kerken, dient voldoende theologisch / godsdienstwetenschappelijk geprofileerd te zijn, en goed georiënteerd naar de vragen van het beoogde werkteerein.

De postinitiële master (ma-na-ma) :

- Hebben een eigen profiel vergeleken met de initiële master en een duidelijke meerwaarde.
- Zijn goed tegen elkaar afgebakend.
- Zijn doelmatig m.h.o. op de doelstelling uitgewerkt.
- Sluiten goed aan bij de verwachtingen vanuit het werkkterrein.
- Zijn innovatief - door vernieuwing van traditionele theologoumena, en/of door ontsluiting van nieuwe vragen.
- Zijn in hun programmering in overeenstemming met de verschillende werkkterreinen, die als 'afnemers' van de opgeleiden functioneren.
- Bevatten eventueel als aanvullende praktische toepassing pastorale stages of aanvullingen t.b.v. lerarenopleiding.

3. Onderwijskundige uitgangspunten

De opleiding stelt zich garant voor de wetenschappelijke, maatschappelijke en beroepsvoorbereidende relevantie, de effectiviteit en efficiëntie van het opleidingsprogramma.

Daartoe moet het onderwijs voldoen aan inhoudelijke en professionele standaarden zoals de ontwikkelingen in het vak- en wetenschapsgebied en aan eisen die de arbeidsmarkt stelt, moet de opleiding op de hoogte zijn van de beschikbare wetenschappelijke kennis over leren en onderwijzen nodig voor het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van het onderwijs en rekening houden met relevante maatschappelijke ontwikkelingen zoals de sterke opkomst van de informatietechnologie, de toenemende multiculturaliteit van de samenleving en de trend tot internationalisering.

Wetenschaps- en vakgebied:

- De opleiding is op de hoogte van de (meest recente) theorievorming en van de ontwikkelingen in het vakgebied en deze zijn terug te vinden in de inhoud en de opbouw van het onderwijsprogramma.

Arbeidsmarkt:

- De opleiding heeft structurele contacten met het werkveld;
- De kennis van en ervaring met het werkveld wordt systematisch vertaald naar het onderwijsaanbod;
- De opleiding voert een actief alumnibeleid.
Wetenschappelijke kennis omtrent leren en onderwijzen:
 - De opleiding heeft kennis van de meest recente inzichten op het terrein van leren en onderwijzen;
 - De opleiding heeft een expliciete visie op leren en onderwijzen (onderwijskundig referentiekader);
 - Het onderwijskundig referentiekader is mede uitgangspunt voor de inrichting van het programma.

Relevante maatschappelijke ontwikkelingen:

- De opleiding is op de hoogte van de effecten van de informatietechnologie op het vak- en wetenschapsgebied en heeft daar het onderwijsprogramma op afgestemd;
- De opleiding heeft een duidelijke en geëxpliciteerde visie op de internationalisering van de opleiding.

a. Doelstellingen en eindtermen

- De doelstellingen en eindtermen van de opleiding moeten mede gebaseerd zijn op de wettelijke regelingen, de ontwikkelingen in het wetenschaps- en vakgebied, de arbeidsmarkt voor de afgestudeerden, de kennis omtrent leren en onderwijzen en relevante maatschappelijke ontwikkelingen;
- De keuze die daarbij door de opleiding zijn gemaakt zijn helder en expliciet vastgelegd in het onderwijsbeleid van de opleiding en vertaald naar het opleidingsprofiel;
- De doelstellingen en eindtermen zijn helder en concreet;
- In de doelstellingen en eindtermen komt het wetenschappelijk niveau van de opleiding concreet tot uitdrukking;
- De eindtermen zijn sturend en richtinggevend voor de inhoud en de vormgeving van het onderwijsaanbod;
- Doelstellingen en eindtermen zijn zowel geformuleerd op het niveau van de opleiding als op programmafase en cursusniveau;
- Het academisch personeel werkt aantoonbaar in het kader van de eindtermen van de opleiding;
- Er is sprake van een herkenbare samenhang tussen de eindtermen van de opleiding en de doelstellingen op cursusniveau, programmafase en programma-niveau;
- Eindtermen en doelstellingen zijn zo geformuleerd dat ze toetsbaar zijn.

b. Vorm en inhoud van het onderwijsleerproces

Studeerbaarheid

- De visie op leren en onderwijzen is concreet vertaald naar studeerbaarheidskenmerken waaraan de programma-organisatie van de opleiding moet voldoen;
- Het programma dient door de student te kunnen worden gevolgd in de ervoor gestelde tijd en dient aan te zetten tot doelmatig tijdsgebruik;
- In de mate van het mogelijke dient rekening te worden gehouden met individuele variaties in studietempo; dit blijkt onder meer uit differentiatievoorzieningen binnen het programma;

Werkvormen en didactiek

- De visie op leren en onderwijzen is concreet vertaald naar door de opleiding noodzakelijk geachte werkvormen en didactiek;
- Het leerproces van de student staat centraal en is vertrekpunt voor de inrichting van het

- onderwijsprogramma;
- Het leerproces wordt ondersteund door een adequate didactische uitrusting en door goed aansluitend studie- en instructiemateriaal, dat in voldoende mate voor de studenten beschikbaar is;
 - Er is een gevarieerd gebruik van aangepaste didactische werkvormen en een efficiënte begeleiding ervan met relevante technologieën waarbij actief gebruik wordt gemaakt van Computer Ondersteund en Computer Beheerd Onderwijs;
 - De werkvormen zijn stimulerend en activerend;
 - Naarmate studenten verder in het programma komen verschuift het accent steeds meer naar zelfstudie en zelfwerkzaamheid en nemen minder docent-afhankelijke onderwijsvormen een steeds belangrijker plaats in.

c. Studenteninstroom en studiebegeleiding

- De opleiding voert een beleid gericht op het vroegtijdig signaleren van veranderingen in de instroom;
- Er zijn herkenbare leerroutes voor studenten met verschillende vooropleidingen;
- In het onderwijs zijn mogelijkheden ingebouwd om de deficiënties in kennis en vaardigheden weg te werken;
- De opleiding voorziet in een systeem van studie- en studentenbegeleiding dat is gericht op het voorkomen en tijdig signaleren van studieproblemen en op het doen van suggesties voor en zorgen voor oplossingen;
- De begeleiding van de studenten is vanaf het begin gericht op zelfstandig leren werken;
- De opleiding neemt gericht maatregelen om de resultaten en de studievoortgang van de studenten te bevorderen;
- De opleiding voert een actief begeleidingsbeleid.

d. Evaluatie

- De visie op leren en onderwijzen is concreet vertaald naar de vorm en inhoud van de evaluatie;
- De exameneisen en -vormen zijn vooraf aan de studenten duidelijk bekend gemaakt;
- De beoordeling vindt plaats op basis van te voren vastgelegde beoordelingscriteria;
- De opleiding voorziet in feedback over de toetsresultaten aan de studenten.

e. Kwaliteitseisen met betrekking tot de eindverhandeling / masterproef

- De eindverhandeling / masterproef is een individuele proeve van bekwaamheid en vormt het sluitstuk van de opleiding;
- De opleiding is zo ingericht dat de student zich op een adequate manier kan voorbereiden op het afleggen van een proeve van bekwaamheid;
- Met de eindverhandeling / masterproef tonen de studenten aan dat ze een onderzoeksprobleem op een creatieve en wetenschappelijk verantwoorde manier kunnen doorgronden, aanpakken, uitvoeren,

- analyseren en de resultaten ervan helder kunnen rapporteren, zowel schriftelijk als mondeling;
- De eindverhandeling / masterproef heeft een omvang van ten minste één vijfde van het totale aantal studiepunten met een minimum van 15 en een maximum van 30 studiepunten;
 - De beoordelingscriteria zijn helder en expliciet vastgelegd en bekendgemaakt.

f. Internationalisering

- De opleiding maakt actief deel uit van een netwerk van onderwijsinstellingen;
- De opleiding voert een actief beleid van werving van buitenlandse studenten;
- De opleiding stimuleert de eigen studenten een buitenlandse ervaring op te doen;
- De opleiding evalueert de gelijkwaardigheid van het in het buitenland gevolgd onderwijs;
- De infrastructuur van de opleiding is afgestemd op buitenlandstudies en de opvang van buitenlandse studenten;
- Er is aandacht voor buitenlandse culturen in de opleiding;
- In de eindtermen van de opleiding zijn eindtermen opgenomen over de beheersing van relevante vreemde talen.

e. Faciliteiten

- Het onderwijsleerproces wordt ondersteund door voldoende en kwalitatieve accommodatie.

4. Onderwijsorganisatie

- De onderwijsorganisatie is zo ingericht dat sturing van het onderwijs mogelijk is;
- De onderwijsorganisatie is zodanig van opzet dat de samenhang in het onderwijsprogramma (zowel in de ontwikkelingsfase als in de uitvoerings- en verbeterfase) is gewaarborgd;
- Het opleidingsbestuur heeft de bevoegdheid en verantwoordelijkheid om vanuit de doelstellingen en eindtermen en het daarop gebaseerde opleidingsprofiel vorm en inhoud te geven aan het onderwijs en de onderwijsorganisatie;
- De interne werk- en overlegstructuur is afgestemd op de noodzakelijke sturing van het programma;
- De opleiding heeft een studentenbegeleidingssysteem met duidelijk omschreven taken en verantwoordelijkheden.

5. Personeelsbeleid en kwaliteitseisen onderwijzende staf

Personeelsbeleid

- Selectie van personeel vindt mede plaats op basis van taakprofielen die afgestemd zijn op de onderwijstaken;
- Het periodiek voeren van functionerings- en beoordelingsgesprekken zijn een integraal onderdeel van het personeelsbeleid van de opleiding;
- De opleiding heeft een geëxpliciteerd permanent vormingsbeleid dat is afgestemd op de eisen van het onderwijsprogramma en op de resultaten van functioneringsgesprekken;
- Resultaten van evaluaties vormen mede de basis van het te voeren personeelsbeleid;
- De opleiding werkt met normen voor het vaststellen van de docentlast;
- Docenten zijn aanspreekbaar en bereikbaar.

Kwaliteitseisen onderwijzende staf

De kwaliteitseisen van de onderwijzende staf hebben vooral betrekking op:

- de onderwijsdeskundigheid;
- de wetenschappelijke deskundigheid;
- de vertrouwdheid en de ervaring met het werkveld.

Deze vereisten impliceren ook een op wetenschappelijk onderzoek gestoelde opleiding teneinde de continue evolutie in de godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen op de voet te kunnen volgen, en om actief deel te kunnen nemen aan de evaluatie van de ontwikkelingen binnen het werkveld. Daarenboven wordt continue voortgezette vorming noodzakelijk geacht.

Qua bestaffing veronderstelt de opleiding academici van aantoonbaar hoog niveau.

Opdat bekendheid met en betrokkenheid bij het wetenschappelijk onderzoek kan gerealiseerd worden, wordt van de staf een wetenschappelijk curriculum en een actieve deelname in het wetenschappelijk onderzoek verondersteld.

6. Interne kwaliteitszorg

- De opleiding beschikt over een geëxpliciteerd integraal kwaliteitszorgsysteem;
- Het kwaliteitsbeleid en -systeem is zowel preventie- als controlegericht;
- De kwaliteitszorg betreft niet enkel het primaire proces, maar alle kwaliteitsaspecten in hun onderlinge samenhang en in relatie tot de verantwoordelijkheidsniveaus;
- De opleiding werkt zo veel mogelijk met streefnormen voor het beoordelen of en in welke mate de gewenste kwaliteit wordt gerealiseerd;
- Er is duidelijk vastgelegd waar de verantwoordelijkheden liggen voor de kwaliteitszorg en wie welke taken daarin heeft;
- De opleiding beschikt over de informatiesystemen nodig voor het tot stand brengen van kwaliteit en voor het bewaken en beoordelen van de geleverde kwaliteit;
- De kwaliteitsbewaking is afgestemd op de met het onderwijsontwerp beoogde doelen en de streefnormen die voor het halen daarvan zijn vastgesteld;
- Binnen de opleiding is een klimaat aanwezig gericht op het leveren van maximale kwaliteit;
- De opleiding voert een beleid dat aandacht voor het leveren van kwaliteit bevordert.

III. De opleidingen in vergelijkend perspectief

De opleidingen godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven, de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel en de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven.

Woord vooraf

In dit hoofdstuk geeft de visitatiecommissie in vergelijkend perspectief een overzicht van haar bevindingen over de opleidingen godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen. Zij besteedt hierbij voornamelijk aandacht aan elementen die haar het meest in het oog zijn gesprongen, die zij voor de verdere ontwikkeling belangrijk acht, en aan vaststellingen die zij in meerdere opleidingen heeft gedaan. Het is geenszins de bedoeling van de vergelijking om de individuele deelrapporten van de opleidingen aan de verschillende instellingen in detail te herhalen.

De Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel (FPG), de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven (ETF), en de Katholieke Universiteit Leuven (K.U.Leuven) bieden allen zowel een driejarige bacheloropleiding als een masteropleiding aan. Aan de ETF is de masteropleiding een tweejarige opleiding, terwijl aan de FPG en de K.U.Leuven de masteropleiding slechts één jaar duurt. De K.U.Leuven organiseert daaropvolgend een master-na-masteropleiding in de gespecialiseerde godgeleerdheid en de godsdienstwetenschappen van één jaar, en biedt al deze opleidingen zowel in het Nederlands als het Engels (internationale opleidingen) aan. Bij de visitatie godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen is verder ook de opleiding master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie van de K.U.Leuven betrokken. Gezien het unieke karakter van deze opleiding, wordt ze echter niet in de vergelijking opgenomen. Enkel de opleidingen die in parallel aan verschillende instellingen worden gegeven, worden in dit hoofdstuk in vergelijkend perspectief geplaatst.

De bezoeken van de commissie vielen in een periode waarin reeds een begin was gemaakt met opleidingen in de nieuwe bachelor-masterstructuur, terwijl de vroegere structuur van kandidaats- en licentiejaren nog verder loopt. De instellingen hebben naar aanleiding van de invoering van de bachelor-masterstructuur aanpassingen uitgevoerd aan hun opleidingen. Aangezien de masteropleidingen en voortgezette opleidingen ten tijde van de bezoeken nog niet als zodanig aangeboden werden, zijn deze aanpassingen nog niet volledig geïmplementeerd. De commissie heeft, onder andere op basis van de reeds gerealiseerde aanpassingen, beschreven plannen in de zelfevaluaties en gesprekken

met betrokkenen, toch een goed inzicht verworven in hoe de opleidingen er in de toekomst onder de bachelor-masterstructuur uit zullen zien. De toekomstplannen van de opleidingen zijn in de beoordelingen mee betrokken.

ONDERWERP 1: DOELSTELLINGEN VAN DE OPLEIDING

1.1. Niveau en oriëntatie van de academische opleidingen godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen

De commissie beoordeelt het niveau en de oriëntatie van de bachelor- en masteropleiding aan de ETF en de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen aan de K.U.Leuven als goed. De commissie beoordeelt het niveau en de oriëntatie van de bachelor- en masteropleiding aan de FPG als voldoende. De algemene doelstellingen van de opleidingen zijn overal adequaat geformuleerd. De doelstellingen die voor elk van de opleidingen geformuleerd zijn sluiten in grote lijnen aan bij de internationale ontwikkelingen en de Dublin-descriptoren. Academische en wetenschappelijke vaardigheden zijn telkens in de doelstellingen opgenomen. Bij de FPG gaat het voornamelijk om traditionele, op wetenschappelijke kennisgerichte vaardigheden. Bij de K.U.Leuven wordt op een hoog niveau gemikt op het vlak van academische vaardigheden. De academische vaardigheden zijn er in een groeiperspectief doorheen de doelstellingen van de achtereenvolgende opleidingen aanwezig, en ook gericht op het leren zelfstandig opvolgen van vernieuwingen. In elk van de instellingen kan meer aandacht geschonken worden aan andere dan academische - wetenschappelijke competenties. Voor geen van de opleidingen bevatten de doelstellingen expliciete verwijzingen naar internationalisering. Aan de ETF en aan de K.U.Leuven worden de doelen aan alle betrokkenen, in de eerste plaats de studenten, bekend gemaakt. Aan de FPG zouden ze meer expliciet gecommuniceerd kunnen worden.

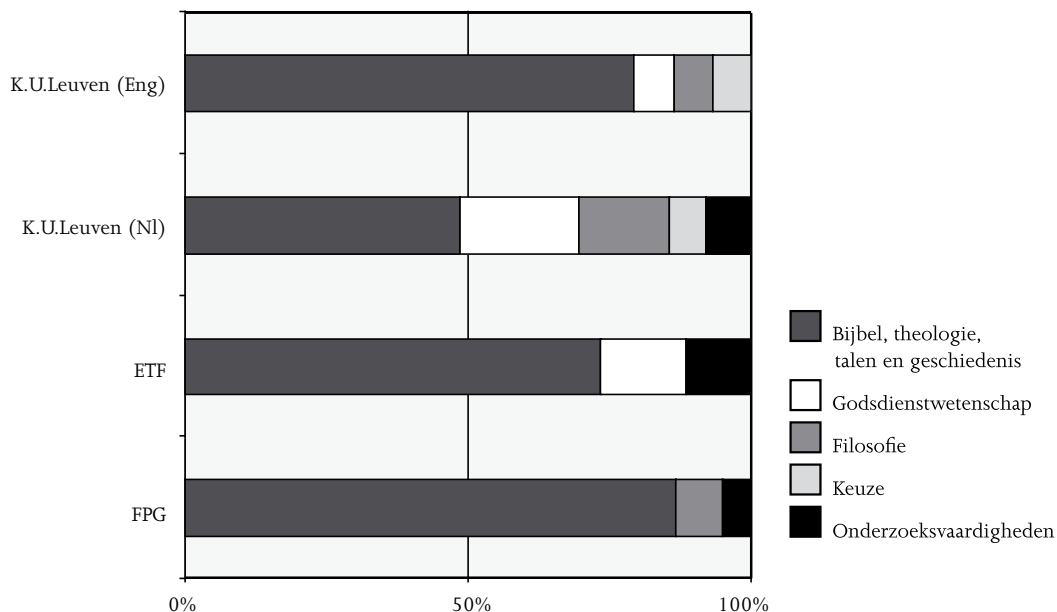
1.2. Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt de domeinspecifieke doelstellingen in elk van de opleidingen als goed, met uitzondering van de masteropleiding van de FPG die niet voldoende is uitgewerkt en daarom als onvoldoende beoordeeld wordt. De doelstellingen van elk van de opleidingen zijn gelijklopend met eisen die internationaal gesteld worden aan academische opleidingen in de godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen. Het evangelische profiel van de opleidingen aan de ETF komt sterk tot uiting in de doelstellingen. Ook in de bacheloropleiding van de FPG komt de protestantse traditie waarbij de instelling aansluit duidelijk tot haar recht in de doelstellingen, met veel nadruk op talen en de bijbel. De domeinspecifieke doelstellingen van de master aan de FPG zijn echter nauwelijks uitgewerkt. Voor de K.U.Leuven zijn de domeinspecifieke doelstellingen vooral op een uitstekende manier in overeenstemming met de internationale wetenschapsbeoefening. Elk van de opleidingen zou meer aandacht kunnen besteden aan de vraag of ze meer praktijkgerichtheid in haar doelstellingen zou kunnen integreren.

ONDERWERP 2: PROGRAMMA

2.1. De relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma

Grafiek 1 geeft aan de hand van de studiepuntenverdeling een schematisch overzicht van de programma's van het eerste jaar bachelor aan de K.U.Leuven, FPG en ETF. De vergelijking van de volgende programmajaren kan niet zo goed in een grafiek worden opgenomen, omdat er gedeeltelijk verschillende keuzes in verschijnen, waardoor studiepunten verschuiven tussen categorieën.

Grafiek 1: Schematisch overzicht van het programma van het eerste bachelorjaar (voor de K.U.Leuven zijn de studiepunten opgenomen voor een student die start in 2005-2006).

De commissie beoordeelt de overeenkomst tussen de inhoud van het programma en de doelstellingen voor alle opleidingen als goed, met uitzondering van de masteropleiding aan de FPG, die als onvoldoende wordt beoordeeld. Zowel de K.U.Leuven, de ETF als de FPG enkel voor haar bachelorprogramma hebben de inhoud van hun programma's goed afgestemd op de doelstellingen die ze vooropstellen. De uitwerking van het masterprogramma aan de FPG is onvoldoende.

In elk van de bacheloropleidingen is er een belangrijk deel in het programma voorbehouden voor bijbelstudie en de bijbelse talen. Vooral in de bacheloropleiding van de FPG neemt dit het grootste deel van het programma in beslag. Aan de bachelorprogramma's van de K.U.Leuven en de ETF is het verplicht leren van bijbelse talen beperkter, maar kan dit op individuele keuzebasis aangevuld

worden. Elk van de bacheloropleidingen heeft expliciete ruimte voorzien in het programma voor het aanleren van onderzoeksmethodologie en -vaardigheden. De bacheloropleiding van de FPG heeft een sterke onderzoeksgerichtheid die echter weinig op het aanleren van competenties is gericht. De bacheloropleidingen aan de K.U.Leuven en in mindere mate aan de ETF ruimen plaats in voor godsdienstwetenschappelijke opleidingsonderdelen en filosofie. De opleidingen bieden elk specialisaties aan. Aan de ETF begint de specialisatie naast een gemeenschappelijk gedeelte in het tweede bachelorjaar. Voor de FPG en de K.U.Leuven vindt de opsplitsing in majores of afstudeerrichtingen plaats aan het begin van de master, waarbij aan de K.U.Leuven een beperkte 'pre-major' gekozen kan worden in het derde bachelorjaar. De inhoud van de masteropleiding van de FPG is weinig omschreven en vaag. Voor de andere instellingen is duidelijk dat, afhankelijk van de gekozen major praktijkgerichte vaardigheden meer of minder aan bod komen in de masters. De master- en vooral de master-na-masteropleidingen met name aan de K.U.Leuven zijn sterk onderzoeksgericht.

De denominationele signatuur van de FPG en de ETF is duidelijk zichtbaar in hun programma's. Voor de FPG is de commissie tevreden dat er aandacht gegeven wordt aan literatuur in verschillende talen en uit verschillende achtergronden. De commissie moedigt de ETF aan meer literatuur buiten de Angelsaksische, evangelische stroming te hanteren. De opleidingen aan de K.U.Leuven hebben vooral de hermeneutische methode als rode draad.

2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt de academische gerichtheid van alle opleidingen aan de K.U.Leuven en de bacheloropleiding aan de FPG als goed. Deze opleidingen hebben systematische aandacht voor het aanleren van een onderzoeksattitude en -vaardigheden en besluiten hun bacheloropleiding met een bacheloreindwerk. De academische gerichtheid van de opleidingen aan de ETF is een relatief recente betrachting, en is nog in evolutie. De commissie beoordeelt dit facet voor de ETF als voldoende. De plannen voor de masteropleiding aan de FPG zijn sterk gericht op onderzoek, maar onvoldoende uitgewerkt.

De programma's zijn in het algemeen eerder weinig op praktische vaardigheden gericht. In alle opleidingen komen wel elementen uit de praktische theologie aan bod, soms afhankelijk van de afstudeerrichting. De K.U.Leuven en de FPG richten naast de opleidingen die hier besproken worden ook een praktisch gerichte opleiding van één jaar in, die na de master gevolgd kan worden en die expliciet gericht is op praktische vaardigheden. Aan de ETF volgen alle studenten in het derde bachelorjaar een stage, die gericht is om ervaring in de praktijk op te doen. Aan de K.U.Leuven wordt in de richtingen praktische theologie stages georganiseerd.

2.3 De samenhang van het programma

Het Vlaamse flexibiliseringsdecreet (2004) heeft het universitaire studiejaarsysteem afgeschaft en vervangen door een creditsysteem. Dit is een ingrijpende verandering waardoor er verwacht kan worden dat het nog enkele jaren zal duren vooraleer de flexibilisering van het universitair onderwijs tot volle ontwikkeling komt. De opleidingen godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen hebben dit flexibel systeem voorzichtig ingevoerd, en bieden over het algemeen echter nog mooi uitgewerkte normtrajecten van 60 studiepunten per jaar aan. Aan alle instellingen stromen relatief veel studenten in die voor een flexibel traject in aanmerking komen. Alle instellingen laten flexibele wegen doorheen hun programma's toe en begeleiden deze studenten bij het opstellen van hun traject.

De commissie beoordeelt de samenhang van de programma's van alle opleidingen als goed, met uitzondering van de masteropleiding aan de FPG, waar ze als onvoldoende beoordeeld wordt omwille van het feit dat deze opleiding nog onvoldoende uitgewerkt is. Op deze laatste opleiding na, zijn alle programma's goed doordacht en coherent opgebouwd. De mogelijkheden voor de student om keuzeopleidingsonderdelen te volgen is het ruimst aan de K.U.Leuven, in voldoende mate voorzien aan de ETF, en onbestaand aan de FPG.

2.4 Studieomvang

Alle opleidingen voldoen aan de decretale eisen met betrekking tot de studieomvang, uitgedrukt in studiepunten.

2.5 Studietijd

Het facet studietijd houdt zowel studietijdmeting als studiebelasting in. In geen van de instellingen worden kwantitatieve studietijdmetingen uitgevoerd. De K.U.Leuven en de ETF evalueerden wel de subjectieve studielast van de studenten. Aan de FPG wordt de studiebelasting omwille van de kleine studentenaantallen informeel in het oog gehouden.

De beoordelingen voor het facet zijn goed voor de opleidingen aan de ETF. De ETF besteedt veel aandacht aan de studietijdbewaking. Ze beschikt over gedetailleerde richtlijnen om de studietijd te controleren. Dit facet is als voldoende beoordeeld voor de opleidingen aan de K.U.Leuven en de bacheloropleiding aan de FPG. In de K.U.Leuven zijn de programma's zwaar, maar haalbaar, en levert het systeem om opleidingsonderdelen in een bi- of tricyclisch ritme te geven af en toe problemen op voor studenten. Ook aan de FPG is de studietijd zwaar, vooral voor beginnende studenten die zich eerder weinig omringd weten omwille van de kleine studentenaantallen. Het facet studietijd wordt als onvoldoende beoordeeld door de commissie voor de masteropleiding van de FPG omdat de bestaande problemen door het gebrek aan structuur in de licentieopleiding niet aangepakt worden in de plannen voor de invoering van de master.

Zowel in de ETF als in de FPG blijken er zich problemen voor te doen met te zware studielast bij studenten die een flexibel studietraject volgen. In beide instellingen bestaat ook het probleem dat de masterproeven vaak pas laat ingediend worden.

2.6 Afstemming vormgeving en inhoud

De afstemming tussen de vormgeving en de inhoud van de programma's aan de K.U.Leuven wordt als goed beoordeeld. Deze faculteit implementeert haar onderwijskundige concept Begeleide zelfstudie doordacht en in goede mate door de band tussen onderwijs en onderzoek doorheen alle opleidingen in doelstellingen en het programma krachtig te laten doorwerken. Er wordt ook een variatie aan werkvormen gebruikt en aan studenten in toenemende mate verantwoordelijkheid gegeven voor het eigen leertraject. Daarbovenop wordt ICT in ruime mate ingezet voor het onderwijs.

De afstemming tussen de vormgeving en de inhoud wordt als voldoende beoordeeld voor de beide opleidingen aan de ETF en de bacheloropleiding aan de PFG. Het didactisch concept van de ETF is nog niet volledig uitgewerkt, maar geeft wel al richting aan de ontwikkelingen binnen de faculteit. Het onderwijs aan de ETF is eerder traditioneel, maar vertoont wel variatie in werkvormen. De FPG heeft geen uitgeschreven didactisch concept. Het onderwijs is er gebaseerd op een traditionele onderwijsvisie. Wel wordt er aan individuele begeleiding gedaan. Voor de masteropleiding van de FPG kan de commissie enkel een onvoldoende als beoordeling geven aangezien noch de vormgeving, noch de inhoud ervan duidelijk zijn.

2.7 Beoordeling en toetsing

De toetsing aan de ETF wordt als goed beoordeeld, en aan de andere instellingen als voldoende. In elk van de opleidingen is de toetsing kwaliteitsvol en van een behoorlijk niveau. Zowel in de ETF als aan de K.U.Leuven wordt in cursushandleidingen respectievelijk syllabi de toetsvorm van een opleidingsonderdeel meegedeeld aan studenten. Aan de ETF worden meestal ook de evaluatiecriteria op die manier meegedeeld voor de opleidingsonderdelen; de informatie over de toetsing aan de K.U.Leuven wordt systematisch in de syllabi van elk opleidingsonderdeel opgenomen maar is vaak beperkt; aan de FPG wordt de wijze van toetsen enkel globaal in de studiegids meegedeeld.

De ETF is een duidelijke verantwoordelijkheid voor de bewaking van de toetsing in haar geheel toegekend. Aan de K.U.Leuven bestaan veel regels in verband met toetsing en evaluatieperiodes. Aan de FPG zijn nu enkel de individuele docenten verantwoordelijk voor de toetsing, maar er zijn plannen om meer aspecten in verband met toetsing procedureel te verankeren.

2.8 De Masterproef

Omdat de masterproef nog niet als zodanig wordt uitgevoerd, heeft de commissie haar oordeel over de masterproef gebaseerd op de kwaliteit van de recente eindverhandelingen, op de plannen voor de toekomstige masterproef, op de huidige en toekomstige procedures m.b.t. de begeleiding, quotering en verdediging van de eindwerken / masterproeven.

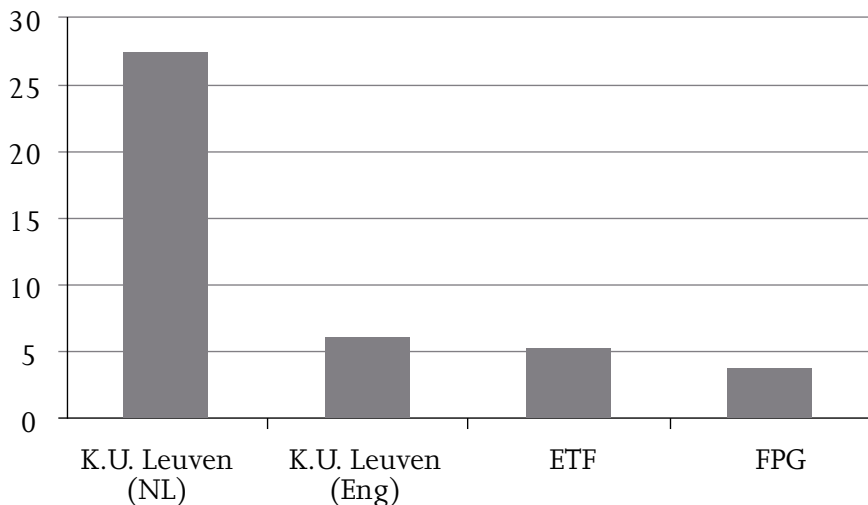
De commissie beoordeelt de masterproef voor de master-na-masters en de Nederlandstalige masteropleiding aan de K.U.Leuven en de masteropleiding aan de ETF als goed. De eindverhandelingen die de commissie van deze opleidingen heeft ingekeken, zijn van een hoog niveau. Toch zijn sommige eindwerken van de ETF te veel een eenzijdige verwerking van de evangelische literatuur en te weinig wetenschappelijk gegrond. De masterproef voor de internationale masteropleiding aan de K.U.Leuven en de voor de masteropleiding aan de FPG is voldoende. De eindwerken uit deze opleidingen zijn variabel in kwaliteit.

Voor de internationale opleidingen organiseert de faculteit van de K.U.Leuven 'thesis writing seminars', die studenten gestructureerd begeleiden bij het schrijven van een eindwerk. De ETF heeft plannen om een soortgelijk colloquium in te voeren. Buiten deze initiatieven hangt in alle opleidingen de begeleiding van het eindwerk van het eigen initiatief van de student af.

2.9 Toelatingsvoorwaarden

Het facet toelatingsvoorwaarden wordt als goed beoordeeld voor de opleidingen aan de K.U.Leuven en als voldoende voor de opleidingen aan de FPG en de ETF.

Grafiek 2: gemiddelde aantal generatiestudenten ingeschreven in het eerste bachelorjaar tussen 1998-1999 en 2003-2004 (voor de FPG met inbegrip van niet-generatiestudenten, voor K.U.Leuven internationaal programma tot 2002-2003)

Zoals in grafiek 2 opgemerkt kan worden, is de instroom van generatiestudenten in de opleidingen van de ETF en FPG eerder laag. Het rekruteringspotentieel van deze protestantse instituten is immers zeer beperkt in Vlaanderen. De commissie stelt tevreden vast dat de grote daling in het aantal generatiestudenten in het domein van de godgeleerdheid die zich in veel instituten in West-Europa doorzet, zich niet voordoet aan de Leuvense faculteit, waar de instroom goed is. Vooral de ETF en de K.U.Leuven leveren systematische inspanningen om hun instroom te verhogen.

In elk van de instellingen is er een significante instroom van niet-generatiestudenten en/of een rechtstreekse instroom in de master, waardoor de studentenpopulatie overal heterogeen is. Elk van de instellingen voorzien, naast de normtrajecten, in flexibele studietrajecten voor deze groepen studenten en intake-gesprekken met alle instromende studenten. Aan de ETF en de FPG blijken de flexibele trajecten wel vaak moeilijk en zwaar, en te leiden tot studievertraging.

De programma's van de K.U.Leuven zijn in goede mate afgestemd op de studentenkenmerken van de instroom. De programma's van de FPG zijn goed geschikt voor de gevorderde, oudere studenten, maar door de beperkte structurering moeilijk voor beginnende studenten. De ETF organiseert het eerste bachelorjaar als een oriënterend jaar, waarbij expliciet aansluiting wordt gezocht met de eindtermen uit de secundaire scholen.

ONDERWERP 3: INZET VAN PERSONEEL

3.1 Kwaliteit van het personeel

De commissie beoordeelt het facet kwaliteit van het onderwijzend personeel als goed voor de opleidingen aan de K.U.Leuven en de ETF, en voldoende voor de opleidingen aan de FPG.

Aan de K.U.Leuven en sinds recent aan de ETF is er sprake van een systematisch personeelsbeleid, wat aan de FPG nog ontbreekt. De vakinhoudelijke kwaliteit van het personeel is overal minstens behoorlijk. De onderwijskundige en didactische kwaliteiten van het personeel zijn in het algemeen goed. Overal is aandacht voor de onderwijskundige professionalisering van het onderwijzend personeel, maar aan de FPG is dit enigszins onderbelicht.

3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

De commissie beoordeelt de academische gerichtheid van het onderwijzend personeel aan de K.U.Leuven als excellent. De faculteit doet beroep op personeel dat over een ruime onderzoeksachtergrond beschikt. De commissie vindt de waaier aan specialisaties binnen het personeel van de faculteit Godgeleerdheid aan de K.U.Leuven indrukwekkend. Aan de FPG hebben docenten met een hoog wetenschappelijk niveau een grote inbreng in de opleiding. Wel gebeurt het onderzoek er op individueel niveau en niet zozeer in samenwerkingsverbanden. De commissie beoordeelt de academische gerichtheid aan de FPG als goed. Dit facet is voldoende aan de ETF. Het onderzoek aan de ETF wordt door de commissie als eerder beperkt beschouwd, maar er wordt aan verbetering op dat vlak gewerkt.

De professionele ervaring bij het personeel staat minder op de voorgrond bij de K.U.Leuven en de FPG, maar is overal voldoende. Aan de ETF zijn er nauwe relaties tussen docenten en het werkterrein. De professionele ervaring bij het personeel is er goed.

3.3 Kwantiteit van het personeel

De commissie heeft de kwantitatieve gegevens in verband met de omvang van het personeelsbestand bestudeerd en betreurt dat de cijfers in verband met de personeelsaantallen en student / stafratio moeilijk te vergelijken zijn omdat de gegevens op verschillende manieren zijn samengesteld. De kwantiteit van het personeel is overal echter voldoende. Aan de FPG en de ETF is er door de kleine schaal van de faculteit, een hoge student / stafratio terwijl er een beperkt aantal personeelsleden zijn. Beide instellingen werken met externen en gastdocenten in het onderwijs om voldoende verscheidenheid aan bod te kunnen brengen. Aan de faculteit godgeleerdheid van de K.U.Leuven werkt een groter absoluut aantal personeelsleden, maar door de vele onderwijsverplichtingen worden zij zwaar belast. Hoewel de verhouding tussen het aantal mannelijke en vrouwelijke ZAP-leden varieert tussen de instellingen, is er binnen deze opleidingen nergens sprake van een afspiegeling van de verhouding tussen het aantal mannen en vrouwen zoals deze bij de studenten wordt aangetroffen. De commissie vraagt op dit vlak extra inspanningen te leveren.

ONDERWERP 4: VOORZIENINGEN

4.1. Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt de materiële voorzieningen van de K.U.Leuven en de ETF als goed, en aan de FPG als voldoende. De bibliotheek van de faculteit Godgeleerdheid aan de K.U.Leuven is zeer waardevol, zowel in kwaliteit als kwantiteit. De bibliotheken aan de ETF en de FPG zijn beperkt maar functioneel. De studenten en het personeel van de ETF kunnen gebruik maken van de uitgebreide bibliotheek van de K.U.Leuven, wat de commissie waardeert.

De huisvesting van de ETF is modern gerenoveerd en verenigt verschillende functies, waaronder studentenkamers in hetzelfde gebouwencomplex. De K.U.Leuven beschikt over het algemeen over aangepaste ruimten, en heeft plannen om deze nog uit te breiden en te verbeteren. De FPG is erg klein behuist.

De commissie is tevreden over de computerfaciliteiten aan de K.U.Leuven en de ETF, maar vindt de ICT-voorzieningen en -gebruik in het onderwijs aan de FPG beperkt.

4.2. Studiebegeleiding

De studiebegeleiding is excellent voor de Nederlandstalige bacheloropleiding aan de K.U.Leuven. Deze opleiding heeft veel aandacht voor studietrajectbegeleiding, die nauw aansluit bij het onderwijsprogramma. Het systeem wordt ook in de andere opleidingen van de faculteit van de K.U.Leuven toegepast, maar zal daar nog geïntensifieerd worden via een onderwijsproject inzake studietrajectbegeleiding. Aan de ETF en de FPG wordt met een mentorsysteem gewerkt. Elk van de opleidingen voert intakegesprekken met nieuwe studenten. De contacten tussen docenten en studenten blijken overal vlot te verlopen. Aan de ETF vormen studenten en docenten zelfs een gemeenschap. De informatievoorziening van de FPG aan studenten is beperkt. De commissie beoordeelt de studiebegeleiding in de Nederlandstalige master- en master-na-masteropleidingen en alle internationale opleidingen van de K.U.Leuven, en beide opleidingen aan de ETF als goed. Dit facet wordt voor de FPG als voldoende beoordeeld.

In elk van de faculteiten is zowel een Vlaams / Nederlandstalig als een anderstalig studentenpubliek. De FPG heeft een Franstalige afdeling, de K.U.Leuven heeft internationale opleidingen en de ETF heeft in de masteropleiding vooral studenten uit Engelstalig, Nederlandstalig en Duitstalig gebied en het Oostblok. De commissie betreurt dat in geen van de instellingen gestructureerde contacten georganiseerd worden tussen de beide groepen. De internationalisering kan ook anderszins sterker worden aangemoedigd, vooral in de FPG en de ETF.

ONDERWERP 5: INTERNE KWALITEITSZORG

5.1 Evaluatie van resultaten

Het verzamelen en het evalueren van gegevens over de kwaliteit van het onderwijs varieert sterk tussen de betrokken instellingen. De beoordelingen lopen dan ook van excellent tot onvoldoende. De ETF hanteert een doordacht en zorgvuldig geïmplementeerd kwaliteitszorgsysteem, waarbinnen systematisch veel evaluaties uitgevoerd worden. De commissie beoordeelt dit facet dan ook als excellent aan de ETF. Aan de K.U.Leuven bestond een systeem van systematische bevragingen bij studenten over de kwaliteit van de opleidingsonderdelen, die in de faculteit Godgeleerdheid goed werd opgevolgd. Dit werd echter stilgelegd. Een nieuw systeem is in ontwikkeling. Ondertussen werd de kwaliteit opgevolgd via de interne curriculumevaluatie ter voorbereiding van de visitatie en tijdens de vergaderingen van de POC. De commissie beoordeelt de evaluatie van de resultaten aan de K.U.Leuven als voldoende. Aan de FPG worden geen bevragingen uitgevoerd. Er wordt door de FPG een instrument daartoe voorgesteld, dat de commissie echter ongeschikt acht. Door de kleinschaligheid van de FPG heeft men wel enig zicht op de bekommernissen die bij studenten leven. De commissie vindt dit onvoldoende en raadt dringend aan een feedbacksysteem op maat van de faculteit te ontwerpen en in te voeren.

5.2 Maatregelen tot verbetering

Enkel de K.U.Leuven heeft een vorige visitatie meegemaakt. De K.U.Leuven heeft de opvolging van deze vorige visitatie grondig aangepakt. De commissie is tevreden met de manier waarop de faculteit gericht is op onderwijsvernieuwing en beoordeelt de maatregelen tot verbetering er als goed. De commissie beschrijft de dynamiek van de laatste jaren op dit vlak zelfs als een permanente revolutie, al hebben niet alle projecten het verhoopte resultaat gebracht.

De commissie heeft vertrouwen in het functionele kwaliteitszorgsysteem van de ETF en beoordeelt de maatregelen ter verbetering er als goed. De ETF heeft al een hele omvorming doorgemaakt van de vroegere bijbelschool in de richting van een academische instelling. Deze omvorming is echter nog niet helemaal ten einde, maar de vele korte en middellange termijnplannen beloven optimalisatie.

De FPG had geen onderwijsvernieuwingsbeleid, maar heeft naar aanleiding van de bachelor-masteromvorming een duidelijk hervormingsplan voor de bachelor opgesteld en dit reeds

gedeeltelijk uitgevoerd. Voor de master bestaan er daarentegen enkel beknopte plannen, en worden de veranderingen traag uitgevoerd. De commissie beoordeelt de maatregelen tot verbetering voor de bachelor als voldoende, maar voor de master als onvoldoende.

5.3. Betrekken van medewerkers, studenten, alumni, beroepenveld

In elk van de instellingen is er inbreng voorzien van studenten en medewerkers bij het beleid. In de K.U.Leuven en de ETF is dit structureel voorzien, is de betrokkenheid groot, en loopt het betrekken van studenten en medewerkers goed. Aan de FPG is de structurele inbreng van de studentengeleding enigszins beperkt. Elk van de instellingen houdt contact met alumni en is ingebed in het beroepenveld. De commissie beoordeelt de betrokkenheid van de verschillende geledingen als goed aan de K.U.Leuven en de ETF, en als voldoende aan de FPG.

ONDERWERP 6: RESULTATEN

6.1. Gerealiseerd niveau

De commissie is tevreden over de kwaliteit van de afgestudeerden. Het facet gerealiseerd niveau wordt voor alle betrokken opleidingen van de K.U.Leuven als goed beoordeeld, en de opleidingen van de ETF en de FPG als voldoende. Het niveau van de Nederlandstalige en internationale opleidingen aan de K.U.Leuven ligt hoog, vooral voor onderzoeksgerichte eindtermen. Studenten van de FPG bereiken een behoorlijk academisch niveau en voornamelijk een goede kennis van de bijbel. Aan de ETF is het algemene niveau behoorlijk, waarbij de onderzoeksgebondenheid van het onderwijs nog eerder licht is. Er bestaan uitgewerkte plannen om deze te verhogen.

Aan de K.U.Leuven wordt een goede lijst mogelijkheden voor internationale studentenuitwisseling aangeboden, terwijl dit in de ETF en de FPG beperkt is.

6.2. Onderwijsrendement

Het facet onderwijsrendement wordt als goed beoordeeld aan de K.U.Leuven voor de Nederlandstalige en internationale bachelor en de Nederlandstalige master, en als excellent voor de internationale master en master-na-master en de Nederlandstalige master-na-master. De doorstroom is goed in de opleidingen van de K.U.Leuven. In de Nederlandstalige en internationale opleidingen doet zo goed als geen enkele student (respectievelijk 1% en 0%) drie jaar langer over de studie dan de voorziene studieduur. Wel zijn de slaagcijfers in het internationale bachelorprogramma aan de K.U.Leuven door de kleine studentenaantallen variabel. De andere opleidingen aan de K.U.Leuven kunnen goede slaagcijfers voorleggen, meestal boven de 80%, maar wat lager voor de bachelor. Een studieduurverlenging komt regelmatig voor bij de ETF en de FPG. Aan de ETF investeert 40% van de studenten minstens 3 jaren meer in de studie dan dat het normtraject bij voltijdse studie voorziet. Aan de FPG gaat het zelfs om 77%. Deze cijfers zijn voor een groot deel te verklaren door het relatief grote aandeel studenten die

hun studie combineren met arbeid of gezin, en de studie deeltijds volgen. Nogal wat falingen aan de ETF en FPG blijken samen te hangen met flexibele studietrajecten, die optimalisering behoeven. Voor de masteropleidingen gaat het vaak om het laattijdig afwerken van de masterproef. Aan de ETF en de bacheloropleiding van de FPG worden plannen geïmplementeerd om de doorstroom te verhogen, waardoor de commissie dit facet als voldoende beoordeelt voor de masteropleiding aan de ETF, en de bacheloropleiding aan de FPG. Voor de bacheloropleiding aan de ETF wordt dit facet beoordeeld als goed. Voor de masteropleiding van de FPG ziet de commissie geen plannen tot verbetering, waardoor ze dit facet als onvoldoende beoordeelt. Ook de slaagcijfers in de opleidingen van de ETF en de FPG zijn door de kleine studentenaantallen variabel.

IV. Vergelijkende tabel kwaliteitsaspecten

In de hierna volgende tabel wordt het oordeel van de commissie op de 6 onderwerpen van het accreditatiekader en de onderliggende facetten weergegeven. Voor het toekennen van de scores heeft de commissie zich gebaseerd op de minimale eisen die aan een bachelor- of masteropleiding mogen worden gesteld, zoals beschreven in de Dublin-descriptoren en vertaald naar de Vlaamse situatie in het structuurdecreet van het hoger onderwijs (2003) en het accreditatiekader van de Nederlands-Vlaamse Accreditatie organisatie (2004). Bovendien heeft de visitatiecommissie een referentiekader opgesteld, waarin o.a. de domeinspecifieke eisen worden geëxpliciteerd. Het referentiekader van de commissie is beschreven in hoofdstuk II van deel 1 van dit visitatierapport.

De commissie wil er op wijzen dat de toegekende score per onderwerp of per facet een samenvatting inhoudt van een groter aantal aandachtspunten en criteria. Achter elk facet zitten dus diverse (zeer goede, goede en minder goede) aandachtspunten die meespelen in de beoordeling, hetgeen uiteraard duidelijker tot uiting komt in de tekst dan in de 'scoretabel'. Bij het toekennen van de scores heeft de commissie een gewogen gemiddelde gemaakt van haar beoordeling van deze aandachtspunten.

Vanzelfsprekend moeten de tabel en de daar in opgenomen scores gelezen en geïnterpreteerd worden in samenhang met de oordelen die in de tekst van het rapport zelf (de opleidingen in vergelijkend perspectief en de deelrapporten per instelling) gemaakt worden. Het is de bedoeling om, door de opleidingen naast elkaar te plaatsen, een beter zicht te geven op de diversiteit in kwaliteit.

Verklaring van de scores op de facetten (vierdelige schaal):

E: Excellent: 'best practice', kan (internationaal) als voorbeeld dienen voor andere opleidingen

G: Goed: de kwaliteit stijgt uit boven de basiskwaliteit

V: Voldoende: voldoet aan de basiseisen

OV: Onvoldoende: voldoet niet aan de minimumeisen

NVT: Niet van toepassing

Verklaring van de scores op de onderwerpen (binaire schaal):

+: Voldoende: voldoet ten minste aan de minimumeisen voor basiskwaliteit; er is geen verdere schaalverdeling om verdere graden van excellentie aan te duiden.

-: Onvoldoende: voldoet niet aan de minimumeisen voor basiskwaliteit

	ETF Bachelor	ETF Master	FPG Bachelor	FPG Master	K.U.Leuven Nederlands-talige Bachelor	K.U.Leuven Inter-nationale Bachelor
Onderwerp 1: Doelstellingen	+	+	+	-	+	+
Facet 1.1.: Niveau en oriëntatie	G	G	V	V	G	G
Facet 1.2.: Domeinspecifieke eisen	G	G	G	OV	G	G
Onderwerp 2: Programma	+	+	+	-	+	+
Facet 2.1.: Relatie doelstelling en inhoud	G	G	G	OV	G	G
Facet 2.2.: Eisen academische gerichtheid	V	V	G	OV	G	G
Facet 2.3.: Samenhang van het programma	G	G	G	OV	G	G
Facet 2.4.: Studieomvang	OK	OK	OK	OK	OK	OK
Facet 2.5.: Studietijd	G	G	V	OV	V	V
Facet 2.6.: Afstemming vormgeving en inhoud	V	V	V	OV	G	G
Facet 2.7.: Beoordeling en toetsing	G	G	V	V	V	V
Facet 2.8.: Masterproef	nvt	G	nvt	V	nvt	nvt
Facet 2.9.: Toelatingsvoorwaarden	V	V	V	V	G	G
Onderwerp 3: personeel	+	+	+	+	+	+
Facet 3.1.: Kwaliteit personeel	G	G	V	V	G	G
Facet 3.2.: Eisen professionele en academische gerichtheid	V	V	G	G	E	E
Facet 3.3.: Kwantiteit personeel	V	V	V	V	V	V
Onderwerp 4: Voorziening	+	+	+	+	+	+
Facet 4.1.: Materiële voorziening	G	G	V	V	G	G
Facet 4.2.: Studiebegeleiding	G	G	V	V	E	G
Onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg	+	+	+	-	+	+
Facet 5.1.: Evaluatieresultaten	E	E	OV	OV	V	V
Facet 5.2.: Maatregelen tot verbetering	G	G	V	OV	G	G
Facet 5.3.: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni, beroepenveld	G	G	V	V	G	G
Onderwerp 6: Resultaten	+	+	+	-	+	+
Facet 6.1.: Gerealiseerd niveau	V	V	V	V	G	G
Facet 6.2.: Onderwijsrendement	G	V	V	OV	G	G

	K.U.Leuven Nederlandstalige Master	K.U.Leuven Internationale Master	K.U.Leuven Nederlandstalige Master-na-master	K.U.Leuven Internationale Master-na-master	K.U.Leuven WIDR
Onderwerp 1: Doelstellingen	+	+	+	+	+
Facet 1.1.: Niveau en oriëntatie	G	G	G	G	G
Facet 1.2.: Domeinspecifieke eisen	G	G	G	G	V
Onderwerp 2: Programma	+	+	+	+	+
Facet 2.1.: Relatie doelstelling en inhoud	G	G	G	G	V
Facet 2.2.: Eisen academische gerichtheid	G	G	G	G	V
Facet 2.3.: Samenhang van het programma	G	G	G	G	OV
Facet 2.4.: Studieomvang	OK	OK	OK	OK	OK
Facet 2.5.: Studietijd	V	V	V	V	V
Facet 2.6.: Afstemming vormgeving en inhoud	G	G	G	G	G
Facet 2.7.: Beoordeling en toetsing	V	V	V	V	V
Facet 2.8.: Masterproef	G	V	G	G	V
Facet 2.9.: Toelatingsvoorwaarden	G	G	G	G	C
Onderwerp 3: personeel	+	+	+	+	+
Facet 3.1.: Kwaliteit personeel	G	G	G	G	G
Facet 3.2.: Eisen professionele en academische gerichtheid	E	E	E	E	G
Facet 3.3.: Kwantiteit personeel	V	V	V	V	V
Onderwerp 4: Voorziening	+	+	+	+	+
Facet 4.1.: Materiële voorziening	G	G	G	G	G
Facet 4.2.: Studiebegeleiding	G	G	G	G	V
Onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg	+	+	+	+	+
Facet 5.1.: Evaluatieresultaten	V	V	V	V	V
Facet 5.2.: Maatregelen tot verbetering	G	G	G	G	V
Facet 5.3.: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni, beroepenveld	G	G	G	G	V
Onderwerp 6: Resultaten	+	+	+	+	+
Facet 6.1.: Gerealiseerd niveau	G	G	G	G	V
Facet 6.2.: Onderwijsrendement	G	E	E	E	V

Het facet 'studieomvang' wordt gescoord met 'OK', indien de opleiding voldoet aan de decretale eisen m.b.t. de studieomvang, uitgedrukt in studiepunten.

DEEL 2

OPLEIDINGSRAPPORTEN

Evangelische Theologische Faculteit te Leuven

Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen

Bachelor en master

Woord vooraf

De visitatiecommissie kreeg de opdracht opleidingen aan de Evangelische Theologische Faculteit Leuven (ETF) te visiteren. De ETF is gegroeid uit het Bijbelinstituut België. Zij werd opgericht in 1981, met als doel naast de bestaande graduaatopleiding ook academische graden te kunnen verlenen. De ETF richt heden een graduaat-, bachelor-, master- en doctoraatopleiding in, naast een uitdovende kandidatuur- en licentieopleiding. De graduaatopleiding is eveneens uitdovend en schrijft geen nieuwe studenten meer in. De opdracht van de visitatiecommissie beperkt zich tot de bachelor- en de masteropleiding (c.q. kandidatuur - en licentieopleiding) in de godgeleerdheid en de godsdienstwetenschappen, die elk uit drie afstudeerrichtingen bestaan. Conform haar opdracht geeft de visitatiecommissie in dit rapport een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader en een integraal oordeel over de opleidingen met inbegrip van hun afstudeerrichtingen waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie. De oordelen van de visitatiecommissie slaan voor elk van de facetten en onderwerpen op de volledige bachelor- of masteropleiding, met inbegrip van de drie afstudeerrichtingen, tenzij anders vermeld. Tevens doet de visitatiecommissie in het kader van de verbeterfunctie van de kwaliteitszorg aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering.

Verder wijst de visitatiecommissie er op dat ze de opleidingen heeft beoordeeld op een ogenblik dat deze zich gedeeltelijk in het kandidaats-licentiaatsbestel (met inbegrip van de graduaatsopleiding) en gedeeltelijk in de bachelor-masterstructuur bevonden. De bacheloropleiding wordt progressief ingevoerd. In het academiejaar 2006-2007 wordt het derde bachelorjaar voor de eerste keer aangeboden, aansluitend op de eerste en tweede bachelorjaren die in de voorafgaande jaren nieuw werden ingevoerd. Het masterprogramma zal in 2006-2007 voor het eerst worden toegepast. De beoordelingen van de commissie dienen in dit kader geïnterpreteerd te worden. Voor de helderheid wordt echter steeds de formulering bachelor- en masteropleiding gebruikt in de oordelen, hoewel de huidige situatie die nog gedeeltelijk in het kandidaats- en licentiaatbestel thuishoort mee in de oordelen betrokken wordt.

De commissie heeft zich bij haar beoordeling gebaseerd op het zelfevaluatierapport met bijlagen, de gesprekken tijdens het visitatiebezoek, bijkomend materiaal ter beschikking gesteld tijdens en na het bezoek en de eindverhandelingen van de afgelopen jaren. Soms heeft zij naargelang van het te behandelen onderwerp een beroep moeten doen op gegevens uit het verleden of zich moeten baseren op bestaande toekomstplannen.

ONDERWERP 1: DOELSTELLINGEN VAN DE OPLEIDING

Beschrijving doelstellingen

In het zelfevaluatierapport van de ETF worden de doelstellingen van de bachelor- en masteropleidingen zowel in het algemeen, als specifiek voor elk van de drie afstudeerrichtingen beschreven. Zowel de bachelor- als de masteropleiding worden immers in afstudeerrichtingen opgesplitst. Deze zijn Bijbel en Theologie (B&T), Kerk en Pastoraat (K&P) en Godsdienst en Onderwijs (G&O). De algemene en specifieke bachelor- en masterdoelstellingen worden als volgt verwoord:

Het **bachelorprogramma** heeft de volgende algemene doelstellingen:

De afgestudeerde

- functioneert op een algemeen werk- en denkniveau van een academische bachelor, zoals omschreven in art. 58 § 2 2° van het Structuurdecreet van de Vlaamse overheid over het hoger onderwijs;
- kan theologische en godsdienstwetenschappelijke literatuur in het Nederlands en het Engels wetenschappelijk verwerken;
- kan reflectie en beleidsvorming over theologie, kerk en maatschappij volgen en een standpunt innemen;
- kan leidinggevende taken opnemen in christelijke organisaties en/of protestants-evangelische kerken (zowel zelfstandig als in een team);
- kan voor een theologisch of godsdienstwetenschappelijk probleem een verwijzing naar een oplossing voorstellen;
- is zich bewust van de complexiteit van een multiculturele en multireligieuze samenleving;
- is zich bewust van de noodzaak van de voortdurende wisselwerking tussen enerzijds B&T en anderzijds kerk en maatschappij;
- heeft een overzicht van vorm en inhoud van Oude en Nieuwe Testament;
- heeft een elementaire kennis van Hebreeuws en Grieks en kan gebruik maken van literatuur die gebaseerd is op de grondtekst van de bijbel;
- kent basisbegrippen en samenhang van de theologie;
- heeft een overzicht van de christelijke geloofsleer;
- heeft een structureel overzicht van de kerkgeschiedenis;
- heeft basisbegrippen van de studie van cultuur, maatschappij en godsdiensten.
- kan functioneren binnen een onderwijsprogramma van protestants-evangelische signatuur.

Daarnaast zijn er specifieke doelstellingen gekoppeld aan elk van de drie afstudeerrichtingen in het bachelorprogramma:

Bijbel en Theologie (B&T), bachelor:

De afgestudeerde

- heeft de algemene bachelorcompetenties;
- heeft een voldoende kennis van vocabularium en grammatica van het Hebreeuws en van de hulpmiddelen om zelfstandig tot een werkvertaling te komen;
- heeft een voldoende kennis van vocabularium en grammatica van het Bijbelgrieks en van de hulpmiddelen om zelfstandig tot een werkvertaling te komen;
- kan zich inleven in en de relevantie onderkennen van problematieken die in de geschiedenis van kerk en theologie aan de orde zijn geweest;
- realiseert zich de essentiële plaats van primaire bronnen in de theologische discussie en weet zich de toegang tot deze bronnen te verschaffen;
- kan bij reflectie over de trits van theologie, kerk en maatschappij theologische argumenten aandragen.

Kerk en Pastoraat (K&P), bachelor:

De afgestudeerde

- heeft de algemene bachelorcompetenties;
- heeft een overzicht van de verschillende kerkelijke structuren met hun achtergronden;
- kent de diverse onderdelen van de theologie vanuit een protestants-evangelische identiteit en is in staat deze te integreren in de pastorale praktijk;
- heeft een overzicht van de verschillende modellen van pastoraal handelen en kan mensen respectvol begeleiden in eenvoudige pastorale situaties;
- kan leiding geven in christelijke organisaties en/of protestants-evangelische kerken;
- heeft een basisvaardigheid in de agogische, met name de homiletische, en de liturgische praktijk van de kerk;
- kan uitvoering geven aan het onderwijsprogramma van een protestants-evangelische gemeente;
- kan bij reflectie over de trits van theologie, kerk en maatschappij de consequenties aangeven voor kerk en christelijk gezin.

Godsdienst en Onderwijs (G&O), bachelor:

De afgestudeerde

- heeft de algemene bachelorcompetenties;
- heeft een overzicht van de verschillende godsdiensten en overige modellen van zingeving en kan de eigen christelijke geloofsleer in dit geheel situeren;

- is op de hoogte van de algemene discussies wat betreft de vraag naar de invloed van religie op individu en samenleving;
- kan vanuit de opgedane kennis respectvol communiceren in een multiculturele en multireligieuze omgeving;
- kan een evangelisch christelijke visie geven op de interreligieuze dialoog;
- kan de christelijke geloofsleer uitleggen aan christenen en aan mensen met een andere religieuze overtuiging, met name in een klassituatie in het lager secundair onderwijs;
- kan een eenvoudig godsdienstsociologisch onderzoek uitvoeren en daar beleidsmatige consequenties uit afleiden;
- kan bij reflectie over de trits van theologie, kerk en maatschappij de consequenties voor de maatschappij aangeven.

Het masterprogramma heeft de volgende algemene doelstellingen:

De afgestudeerde

- functioneert op een algemeen werk- en denkniveau van een master, zoals omschreven in art. 58 § 2 3° van het Structuurdecreet;
- kan kritisch participeren in reflectie en beleidsvorming over theologie, kerk en maatschappij;
- kan andere mensen motiveren en stimuleren, hun bekwaamheid bevorderen en hen leren problemen op te lossen;
- kan vanuit wetenschappelijk-disciplinaire kennis bijdragen aan de leiding van christelijke organisaties en/of protestants-evangelische kerken;
- kan voor een theologisch of godsdienstwetenschappelijk probleem een oplossingsmodel voorstellen;
- heeft inzicht in de complexiteit van een multiculturele en multireligieuze samenleving;
- heeft inzicht in de voortdurende wisselwerking tussen enerzijds Bijbel & Theologie en anderzijds kerk en maatschappij;
- is in staat voor specifieke problemen de bijbel op een exegetisch verantwoorde manier te raadplegen;
- is vanuit relevante wetenschappelijke kennis in staat voor specifieke problemen na te gaan wat de kerkgeschiedenis hieraan kan bijdragen;
- is vanuit relevante wetenschappelijke kennis in staat voor specifieke problemen de pastorale, kerkelijke en maatschappelijke consequenties na te gaan;
- kan in pastorale situaties functioneren met respect voor de andere;
- kan uitvoering geven aan het onderwijsprogramma van protestants-evangelische signatuur;
- is in staat wetenschappelijk onderzoek te verrichten op het gebied van de afstudeerrichting.

Bijbel en Theologie (B&T), master:

De afgestudeerde

- heeft de algemene mastercompetenties;
- heeft gevorderde kennis van de context waarin bijbelse geschriften en gerelateerde literatuur zijn ontstaan;
- heeft een gevorderde kennis van de hulpmiddelen om met de grondtekst van de bijbel (Hebreeuws en Grieks) om te gaan;
- heeft een goed overzicht van de oudtestamentische exegese en weet op verantwoorde wijze aan de exegetische discussies deel te nemen;
- heeft een goed overzicht van de nieuwtestamentische exegese en weet op verantwoorde wijze aan de exegetische discussies deel te nemen;
- is in staat de bijdrage van de christelijke tradities voor het huidige christendom in al zijn verscheidenheid te onderkennen en te waarderen;
- kan de historische ontwikkeling van de theologie volgen, interpreteren en evalueren;
- kan de huidige discussies op het gebied van exegese, theologie en ethiek volgen, interpreteren en evalueren;
- kan op wetenschappelijk verantwoorde wijze deelnemen aan de kritische theologische discussie met betrekking tot de trits van theologie, kerk en maatschappij;
- is in staat op het gebied van B&T een wetenschappelijk verantwoorde bijdrage te leveren.

Kerk en Pastoraat (K&P), master:

De afgestudeerde

- heeft de algemene mastercompetenties;
- heeft gevorderde kennis van de verschillende, met name protestantse kerkelijke structuren met hun achtergronden;
- heeft een wetenschappelijk inzicht in de relatie tussen de theologische theorie en de geloofspraktijk;
- kan de huidige discussies op het gebied van theologie en ethiek volgen, interpreteren en evalueren;
- heeft gevorderde kennis van de verschillende modellen van pastoraal handelen;
- kan mensen respectvol begeleiden in complexe pastorale situaties, met oog voor sociale contexten als huwelijk en gezin;
- is in staat stimulerend te werken op de ontwikkeling en de opbouw van kerkelijke gemeenschappen in een multiculturele en multireligieuze context;
- kan leiding geven aan christelijke organisaties en/of protestants-evangelische kerken en is in staat anderen te coachen;
- kan het christelijk geloof exegetisch-theologisch verantwoord en actueel relevant communiceren in een agogisch, met name homiletisch, en liturgisch kader;

- kan het onderwijsprogramma van een protestants-evangelische gemeente ontwikkelen en uitwerken;
- kan in een kerkelijke context met respect voor anderen processen begeleiden binnen de trits van theologie, kerk en maatschappij;
- is in staat op het gebied van kerk en/of pastoraat een wetenschappelijk verantwoorde bijdrage te leveren.

Godsdienst en Onderwijs (G&O), master:

De afgestudeerde

- heeft de algemene mastercompetenties;
- kan de studie van religies plaatsen in een brede culturele context en daarbij een evangelisch christelijke visie formuleren, ook voor leerlingen in het secundair onderwijs;
- kent de hedendaagse ideeën en ontwikkelingen van de godsdiensten in Europa (inzonderheid van Jodendom en Islam) en in meer beperkte mate buiten Europa;
- kan de huidige discussies op het gebied van godsdienstwetenschappen, missiologie en ethiek volgen, interpreteren en evalueren;
- kan de maatschappelijke situatie in de eigen of een verwante cultuur verantwoord beschrijven;
- kan ethische, sociaal-culturele en pedagogische vraagstukken die een relatie met religie hebben, formuleren en analyseren en oplossingen voorstellen;
- kan op wetenschappelijk verantwoorde wijze deelnemen aan de kritische godsdienstwetenschappelijke en missiologische discussie met betrekking tot de trits van theologie, kerk en maatschappij;
- kan in een niet-kerkelijke context onderwijs geven (als begeleider van leer- en ontwikkelingsprocessen, opvoeder, partner van de ouders, lid van een schoolteam en van de onderwijsgemeenschap en cultuurparticipant);
- is in staat op het gebied van G&O een wetenschappelijk verantwoorde bijdrage te leveren.

Facet 1.1.: Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het niveau en de oriëntatie van de doelstellingen als goed voor zowel bachelor als master.

De hoger beschreven doelstellingen zijn recent tot stand gekomen vanuit het streven het instituut ETF te laten evolueren van het profiel van bijbelschool naar een academische instelling. De doelstellingen werden na een intensieve uitwisseling tussen alle geledingen van de opleiding opgesteld, wat de commissie waardeert. De algemene doelstellingen van de opleidingen zijn nauwkeurig geformuleerd en doordacht opgesteld. De doelstellingen volgen de Dublin-descriptoren op de voet, en verwijzen expliciet naar het structuurdecreet. De opleidingen zijn gericht op academische en wetenschappelijke competenties. Er is duidelijk aandacht voor wetenschappelijke basiskennis. De Dublin-descriptoren

komen in de verschillende afstudeerrichtingen aan bod, waarbij de mate waarin dat gebeurt, varieert. Overigens zijn de drie afstudeerrichtingen goed verdedigbaar, voor zover het gemeenschappelijke gedeelte groot genoeg blijft en er voor blijft zorgen dat de eenheid van de theologie bewaard blijft. De niveau's van de bachelor- en de masteropleiding worden adequaat gedefiniëerd. De doelstellingen sluiten aan bij de internationale praktijk en de nieuwe ontwikkelingen in het hoger onderwijs, hoewel ze meer competentiegericht geformuleerd kunnen worden. De commissie betreurt dat het concept van levenslang en levensbreed leren, en de internationale dimensie niet expliciet in de doelstellingen is opgenomen.

De algemene doelstellingen worden systematisch bekend gemaakt aan studenten en personeelsleden, via de studiegids, website en overlegmomenten. De doelstellingen worden ook besproken tijdens de aanmeldingsgesprekken met nieuwe studenten. De commissie heeft tijdens de gesprekken kunnen vaststellen dat studenten over het algemeen goed bekend zijn met de doelstellingen. De commissie waardeert de communicatie over de doelstellingen binnen de ETF zeer.

Facet 1.2.: Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt de domeinspecifieke eisen van de bachelor- en masteropleiding als goed.

De domeinspecifieke doelstellingen van de opleidingen zijn gelijklopend met de eisen die internationaal worden gesteld aan een academische opleiding in de godgeleerdheid. De algemene doelstellingen worden goed doorvertaald naar de domeinspecifieke doelstellingen en de doelstellingen van individuele opleidingsonderdelen. De opleidingen hebben een sterk evangelisch profiel. Toch heeft de commissie met verbazing vastgesteld, dat de kennis van Hebreeuws en Grieks niet in elke afstudeerrichting een elementair niveau overstijgt, hoewel vanuit de evangelische achtergrond de bijbel in de opleiding centraal staat. De commissie meent dat dit geen probleem is voor het academisch niveau van de opleidingen, maar stelt zich vragen bij de coherentie van het eigen evangelisch concept van de opleidingen. De commissie betreurt verder de geringe nadruk in de domeinspecifieke doelstellingen op filosofie als fundament voor het ontwikkelen van het kritisch- theologisch denken. De commissie vraagt ook meer aandacht voor het oecumenische denken in de domeinspecifieke doelstellingen. Mede daarom ondersteunt de commissie de plannen van de ETF om contacten met andere kerken uit te bouwen. Naargelang de afstudeerrichting, wordt er in de domeinspecifieke doelstellingen meer of minder aandacht gegeven aan de praktijkgerichtheid van de opleiding. Over het algemeen raadt de commissie aan de praktische vaardigheden meer aandacht te geven.

Algemene conclusie bij onderwerp 1: Doelstellingen

De visitatiecommissie beoordeelt de doelstellingen van de bachelor-en masteropleiding als positief.

Het niveau en de oriëntatie van zowel de bachelor- als de masteropleiding worden als goed beoordeeld. De algemene doelstellingen zijn goed gedefinieerd, op niveau en worden ruim gecommuniceerd. Ook de domeinspecifieke doelstellingen van de opleidingen zijn goed uitgewerkt.

ONDERWERP 2: PROGRAMMA

Beschrijving programma

In het nieuwe bachelor-masterprogramma wordt het eerste bachelorjaar beschouwd als een oriëntatiejaar. In het eerste bachelorjaar worden inleidende opleidingsonderdelen gegeven, voornamelijk bijbelvakken en oude talen. Alle eerstejaarsstudenten volgen minstens één opleidingsonderdeel aan de K.U.Leuven. Vanaf het tweede bachelorjaar kiezen studenten voor één van drie hoger vermelde afstudeerrichtingen. In het tweede bachelorjaar zijn 27 studiepunten gemeenschappelijk, en in het derde bachelorjaar 16 studiepunten. De meeste van deze gemeenschappelijke opleidingsonderdelen worden om het andere jaar gegeven, zodat de volgorde waarin ze gevolgd worden wisselt.

De drie afstudeerrichtingen uit de bacheloropleiding hebben elk hun vervolg in de masteropleiding. Deze masteropleiding wordt voornamelijk in het Engels gegeven omwille van het substantiële aandeel buitenlandse studenten en docenten, en desamenhang met de evangelische signatuur. De Nederlandstalige studenten kunnen hun thesis en toetsing in het Nederlands afleggen. Het masterprogramma wordt niet strikt opgedeeld in jaren, zodat studenten meer vrijheid hebben bij het samenstellen van hun studiepakket en omdat sommige opleidingsonderdelen om het andere jaar gegeven worden. In het masterprogramma volgen studenten voor 35 studiepunten gemeenschappelijke opleidingsonderdelen, waaronder drie opleidingsonderdelen exegetische en onderzoeksmethoden. Er zijn 40 studiepunten voorzien specifiek voor de afstudeerrichting, 15 studiepunten voor keuzeopleidingsonderdelen en 30 voor de masterproef in combinatie met een thesiscolloquium.

De onderstaande tabellen geven een overzicht van de programma's aan de hand van studiepunten, georganiseerd in categorieën die enigszins globaal zijn. Zo valt bijvoorbeeld het opleidingsonderdeel 'Geschiedenis van de westerse wijsbegeerte' onder de categorie 'Historische theologie'.

Tabel 1: overzicht in studiepunten van het bachelorprogramma zoals het vanaf 2005-2006 wordt gegeven

Jaar	Bijbelwetenschap	Godsdienst- wetenschappen en missiologie	Historische theologie	Systematische theologie	Praktische theologie	Keuze	Algemene en onderzoeks- vaardigheden	Totaal
BA 1	27	9	5	5	7		7	60
BA 2, gemeenschappelijk deel	8		8	11				27
BA 2, optie Bijbel en Theologie	16		3			12 of 14, afhankelijk van supervisie		33
BA 2, optie Kerk en Pastoraat			3	4	20	6		33
BA 2, optie Godsdienst en onderwijs		18		4		11		33
BA 3, gemeenschappelijk deel	8		4	4				16
BA 3, optie Bijbel en Theologie	16		4	4			Scriptie 6, Stage 14 of 16 afhankelijk van de supervisie	44
BA 3, optie Kerk en Pastoraat		4			8	12 of 10 afhankelijk van supervisie	Scriptie 6, Stage 14 of 16 afhankelijk van supervisie	44
BA 3, optie Godsdienst en Onderwijs		12				12 of 10 afhankelijk van supervisie	Scriptie 6, Stage 14 of 16 afhankelijk van de supervisie	44
Totaal (enkel gemeen- schappelijk deel)	43	16	13	13	7	0	7	103

Tabel 2: overzicht in studiepunten van het masterprogramma zoals het vanaf 2006-2007 wordt gegeven

	Gemeenschappelijke opleidingsonderdelen	Specifieke opleidingsonderdelen	Keuze	Masterproef en colloquium	Totaal
MA 1 & 2	35	40	15	30	120

Facet 2.1.: Relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma

De commissie beoordeelt de relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma als goed voor zowel de bachelor en de master.

Het bachelor- en masterprogramma is in het algemeen een goede concretisering van de doelstellingen op het vlak van niveau en oriëntatie van de opleidingen. De commissie is tevreden met de invulling van de afstudeerrichtingen in beide programma's die zorgvuldig zijn afgebakend en zinvolle specialiseringsinhouden. De afstudeerrichting Bijbel en theologie is vooral theoretisch opgebouwd, terwijl de anderen meer aandacht voor de praktijk hebben. Zoals hoger vermeld, werden de algemene doelen goed vertaald naar de doelstellingen van individuele opleidingsonderdelen. Hoewel er expliciet tijd en ruimte is voorzien voor wetenschappelijke vaardigheden, is de concretisatie van wetenschappelijke doelen wat minder goed uitgewerkt (zie ook facet 2.2: Eisen academische gerichtheid van het programma). De commissie heeft vastgesteld dat vooral van Engelstalige secundaire literatuur gebruik gemaakt wordt, en weinig Duitse en Franstalige werken. De commissie raadt aan meer aandacht te spenderen aan Duitse en Franse secundaire literatuur, zodat duidelijker wordt dat ook buiten de Angelsaksische en evangelische traditie aan theologie wordt gedaan. De commissie vindt dat de evangelische gerichtheid van de instelling de ontwikkeling van openheid en kritische geest niet in de weg mag staan, en moedigt aan het evenwicht tussen kritische ingesteldheid en evangelische signatuur verder te versterken in al de opleidingen. De commissie raadt aan meer contacten te leggen met andere dan evangelische organisaties, zodat meer studenten uit kunnen stromen naar andere dan evangelische kerken. Zoals hoger aangehaald, beoordeelt de commissie het aandeel van de filosofie in de programma's als licht. Ook de interdisciplinariteit tussen theologie en andere menswetenschappen is enigszins beperkt, maar de ETF doet inspanningen om dit in haar opleidingen te voorzien. De commissie moedigt deze evolutie aan.

De ETF werkt samen met de K.U.Leuven voor het gebruik van de bibliotheek (zie ook facet 4.1: materiële voorzieningen) en enkele opleidingsonderdelen. De ETF heeft het voornemen kenbaar gemaakt deze samenwerking te intensifiëren en ook studenten van de K.U.Leuven op de ETF uit te nodigen. ETF-studenten kunnen nu al keuzeopleidingsonderdelen uit het aanbod van de K.U.Leuven selecteren, waaronder oude talen. De commissie waardeert dit zeer en pleit ervoor deze samenwerking te versterken.

Facet 2.2.: Eisen academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt de academische gerichtheid van de bachelor- en masterprogramma's als voldoende.

De opleidingen hebben aandacht voor kennisontwikkeling, en zijn in zekere mate gericht op het bijbrengen van onderzoeksattitudes en -vaardigheden, zoals de commissie kan afleiden uit het programmaoverzicht in combinatie met de cursusteksten en toetsen. In de programma's is expliciet ruimte voorzien voor studie- en onderzoeksvaardigheden. De onderzoeksgerichtheid van de opleidingen is een recente ontwikkeling, die nog niet volledig is afgerond. De opleidingen waren immers in eerste instantie geïnspireerd door de evangelische oriëntatie. Er bestaat ook een sterke band met de kerkelijke achterban van de faculteit en van daaruit ontstaat een zekere spanning tussen de evangelische signatuur van de instelling, en de verwachtingen in verband met de academische gerichtheid van de opleidingen. De commissie raadt aan grondig te reflecteren over de verhouding godsdienstwetenschappen en theologie, en de definitie van diversiteit en dialoog. De commissie heeft tevreden vastgesteld, onder andere aan de hand van de publicatielijsten van de betrokken docenten, dat de ETF en haar onderwijsstaf de laatste jaren nauwer aansluiting zoeken bij de recente ontwikkelingen in het internationale wetenschapsgebied (zie ook facet 3.2: academische gerichtheid van het personeel). De commissie vraagt om dit te versterken door het plaatsen van het onderzoek binnen de discussie met andere theologische stromingen, en er naar te streven niet alleen vragen vanuit de evangelische wereld te onderzoeken. De commissie raadt aan meer erkenning te zoeken voor het eigen onderzoek binnen andere dan evangelische stromingen, aangezien het onderzoek erkend dient te worden door andere theologische opleidingen als men het academisch niveau van de opleidingen erkend wil zien. De commissie is tevreden dat de aansluiting bij de actuele beroepspraktijk gezocht wordt aan de hand van een stage van 14 of 16 studiepunten in het derde bachelorjaar. De commissie vraagt de aansluiting te versterken.

Facet 2.3.: Samenhang van het programma

De commissie is van oordeel dat de programma's van zowel de bachelor als de master een goede samenhang vertonen.

De commissie is tevreden over de samenhang van de programma's. De opbouw van de programma's is doordacht. De commissie waardeert de opbouw van het eerste bachelorjaar als oriëntatiejaar. Het eerste bachelorjaar heeft een goede spreiding van thema's om die rol waar te maken. Zoals hoger vermeld zijn de afstudeerrichtingen goed gedefinieerd, coherent opgebouwd en zinvol afgestemd op de beroepsuitwegen. Vanaf het tweede jaar kunnen studenten zich specialiseren in een afstudeerrichting naar keuze. De commissie meent dat het evenwicht tussen specialisatie en een voldoende algemene achtergrond in de theologie voldoende is, maar goed moet worden bewaakt. Zoals hoger gemeld is de commissie verbaasd over het beperkte aandeel oude talen in de andere afstudeerrichtingen dan Bijbel en theologie, gezien het belang van de interpretatie van de bijbel binnen de evangelische traditie. Er is echter genoeg keuzevrijheid voor studenten om toch meer aandacht te schenken aan de oude talen. De commissie acht het een goede zaak, studenten hiertoe te stimuleren.

De masteropleiding was tijdens het bezoek van de visitatiecommissie nog niet in de praktijk gebracht maar de commissie heeft de gerede verwachting dat de plannen goed geïmplementeerd zullen worden.

Facet 2.4.: Studieomvang

De bacheloropleiding omvat 180 studiepunten. De masteropleiding omvat 120 studiepunten. De opleidingen voldoen daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang.

Facet 2.5.: Studietijd

De commissie beoordeelt de studietijd voor de bachelor- en masteropleiding als goed.

De commissie heeft vastgesteld dat de opleidingen veel aandacht hebben voor studeerbaarheid, en duidelijke richtlijnen hanteren. Zo is het programma in de bachelorjaren opgedeeld in vier blokken om de studielast te spreiden. De studentenraad en de onderwijscommissie hebben ook een richtlijn opgesteld volgens welke de lesgevers hun cursus dienen op te bouwen. Daarnaast maakt de studentenraad prospectief schattingen van de studietijd op basis van opdrachten die voor een bepaald opleidingsonderdeel gevraagd worden. Per opdracht wordt een geschatte tijdsbesteding bepaald. De commissie is positief over de prospectieve studietijdschattingen omdat zij heel gedetailleerd zijn uitgewerkt. Sommige details lijken haar echter discutabel zoals bijvoorbeeld dat 7 pagina's per uur in het Engels gestudeerd kunnen worden. De studietijdschattingen worden geëxpliciteerd in cursushandleidingen, en de studentenraad bewaakt ze retrospectief aan de hand van een vraag in de cursusevaluaties.

De meerderheid van de studenten blijken tevreden met de studielast uit de gesprekken en enquêtes. Wel werken in de masterjaren veel studenten hun masterproef niet binnen de voorziene tijd af (zie ook facet 2.8: masterproef). De commissie stelde ook vast dat sommige studenten die de studie combineren met een baan, en ook buitenlandse studenten die instromen in de master met een schakelprogramma in gesprekken melding maken van problemen in verband met studietijd. De commissie raadt aan de niet-voltijdse leertrajecten en schakel-, brug- en voorbereidingsprogramma's permanent te evalueren en aan te passen. Bovendien dienen naast subjectieve perceptie van studietijd, ook studietijdmetingen uitgevoerd te worden (zie ook facet 6.2: onderwijsrendement).

Facet 2.6.: Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt de afstemming tussen vormgeving en inhoud als voldoende voor zowel de bachelor en de master.

De ETF heeft een didactisch concept dat 'vakgericht is met oog voor de individuele student', en dat aansluiting zoekt bij de idee van competentiegericht leren. Het didactisch concept is (nog) niet volledig uitgewerkt. De commissie raadt aan het concept verder uit te werken en daarin de concepten van levenslang- en levensbreed leren te integreren. Het huidige concept geeft wel enige richting aan de ontwikkelingen in de ETF. Het concept is coherent met het gehele concept van de opleiding en de missie van de instelling. De commissie waardeert dat docenten gestimuleerd worden om het didactisch concept in de praktijk te brengen, en raadt aan verder te gaan op de ingeslagen weg.

De instelling heeft zicht op de onderwijsontwikkelingen in andere instellingen, maar neemt geen voortrekkersrol aan. De commissie typeert het onderwijs aan de ETF als eerder traditioneel en docentgecentreerd, met voldoende variatie in onderwijsvormen. De opleiding bestaat uit hoorcolleges, seminars en oefeningen, en soms projectwerk. Regelmatig worden studentenpresentaties gebruikt als werk- en toetsvorm, maar deze blijken voor medestudenten niet altijd even boeiend. Afhankelijk van de docent, worden hoorcolleges meer of minder interactief gegeven. De commissie raadt aan verder te experimenteren met interactieve werkvormen.

Tot nog toe werden korte stages tussendoor georganiseerd die door de studenten als zwak beoordeeld werden in enquêtes omwille van de korte duur en weinig sturende begeleiding. De stages zijn daarom recent samengevoegd tot een langere stage en verplaatst naar het derde bachelorjaar. De commissie heeft er vertrouwen in dat deze ingreep de kwaliteit van de stage zal verbeteren en vraagt te voorzien in voldoende begeleiding.

Het cursusmateriaal dat de commissie kon inkijken, kampt volgens de commissie met onvolkomenheden. Immers komt een te groot deel van de gebruikte literatuur eenzijdig uit de evangelische strekking. De

commissie raadt aan meer literatuur van buiten de evangelische traditie te hanteren. De commissie is tevreden met het invoeren en uitwerken van cursushandleidingen, waarin voor studenten duidelijk staat wat er van hen verwacht wordt aan studieactiviteiten. De commissie raadt aan dit werk verder te zetten en veralgemeend in te voeren.

Facet 2.7.: Beoordeling en toetsing

De visitatiecommissie beoordeelt de toetsing en evaluatie als goed voor zowel de bachelor en als de master.

De examenprocedure en de modaliteiten ervan zijn vastgelegd in het Onderwijs- en examenreglement. Dit reglement staat elektronisch ter beschikking van de studenten en docenten. De organisatie van de toetsen en examens ligt in handen van de onderwijscommissie, de examencommissie en de academische secretariaten. De onderwijscommissie is verantwoordelijk voor het totaaloverzicht van toetsingsvormen per leergang, door toezicht op de cursushandleidingen van de opleidingsonderdelen. De examencommissie is verantwoordelijk voor de correcte afwikkeling van de ondervragingsperioden en de uiteindelijke beoordeling of een student voor een opleidingsonderdeel en voor het gehele programma geslaagd is. Tijdens de eerste examenperiode zijn er voor de bachelor vier (november, januari, april en juni) en voor de master twee (januari, juni) beoordelingsperioden. Voor beide opleidingen is er een herkansing voor alle opleidingsonderdelen tijdens de tweede examenperiode (augustus). De commissie meent dat het gevaar bestaat dat er te veel toetsen en evaluatiemomenten zouden ontstaan en vraagt dit te bewaken. De lesgever deelt in de cursushandleiding de wijze van evaluatie mee en het relatieve gewicht van verschillende toetsingsvormen. Deze cursushandleiding wordt voor het begin van elk opleidingsonderdeel ter beschikking van de student gesteld. De criteria voor beoordeling worden door de titularis vastgesteld, en in de meeste gevallen zijn deze ook opgenomen in de cursushandleiding. De studenten zijn in het algemeen voldoende op de hoogte van de toetsvereisten. De commissie is tevreden met de transparantie van deze organisatie.

De commissie heeft de gelegenheid gehad om het toetsmateriaal te bestuderen, en oordeelt dat de kwaliteit van de toetsen goed is en aansluit bij de doelstellingen. Aan de ETF worden verschillende toetsvormen gehanteerd, een variatie die de commissie goed acht. Permanente evaluaties, waaronder studentenpresentaties, komen relatief vaak voor, zowel in de bachelor als in de master. Een meerderheid van de opleidingsonderdelen in de master en een grote minderheid in de bachelor maakt gebruik van papers als toetsvorm. Vaak worden verschillende vormen gecombineerd. Circa 50% van de examens wordt mondeling afgenomen. Zowel uit de gesprekken als uit de enquêtes komt naar voor dat vooral eerstejaarsstudenten twijfelen aan de overzichtelijkheid en berekenbaarheid van de mondelinge examens. Na het recent invoeren van de regel dat op een mondeling examen minstens vier vragen gesteld dienen te worden uit verschillende domeinen en het verduidelijken van de procedures aan de

studenten, lijken deze klachten te verminderen. De commissie waardeert deze initiatieven en moedigt aan verder te streven naar verdere objectiverende elementen.

Facet 2.8.: Masterproef

De commissie beoordeelt de eisen gesteld aan de masterproef als goed.

De commissie heeft thesissen van de afgelopen jaren bestudeerd. Deze thesissen uit de huidige licentieopleiding hebben over het algemeen een goed niveau, zeker gezien de jonge academische traditie van de instelling. Allemaal getuigen ze van analytisch vermogen en kritische ingesteldheid. De thesissen hebben een duidelijke band met de evangelische signatuur van de instelling. De commissie meent wel dat sommige thesissen te veel beperkt zijn tot het samenvatten van evangelische literatuur. De commissie heeft immers vastgesteld dat in bepaalde gevallen de wetenschappelijke achtergrond van het werk te weinig breed is. De commissie vraagt daarom het objectief-academisch gehalte van het wetenschappelijk werk achter de masterproef steeds te vrijwaren. Het hoger vermelde plan van de ETF voor het verder ontwikkelen van het internationale perspectief in het onderzoek, en zijn invloed op het onderwijs, zal bijdragen tot een bredere uitwerking van de masterproeven.

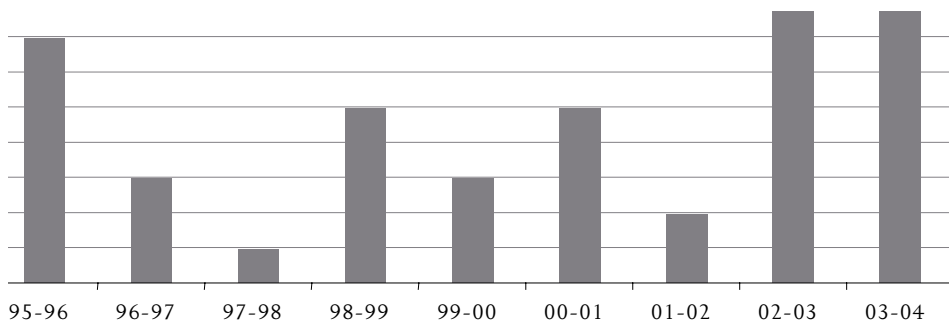
De bachelorscriptie en de werkcolleges in de kandidatuur bereiden de studenten voor op de thesis. Met de invoering van het masterprogramma zal daarbij een thesiscolloquium geïntroduceerd worden aan het begin van het tweede masterjaar om de begeleiding van de masterproef te verbeteren. De opleiding hoopt zo de nu eerder lage slaagpercentages in het tweede masterjaar te verbeteren (zie ook facet 6.2: onderwijsrendement). Daarnaast bestaat een 'scriptiewijzer' die studenten en docenten richtlijnen verstrekt. Het initiatief om contact op te nemen met de promotor ligt wel volledig bij de student. De commissie is tevreden over de plannen voor de invoering van het thesiscolloquium. Ze vraagt blijvende aandacht om de studielast voor de masterproef binnen de perken te houden. Na de invoering van het thesiscolloquium zal het gewicht van de masterproef zelf uitkomen op 25 ECTS en van het thesiscolloquium op 5 ECTS. Het gewicht van de masterproef is dus overeenkomstig de decretale richtlijnen. De commissie beoordeelt dit gewicht als zwaar maar goed te verdedigen binnen de doelstelling om tot zelfstandige theologische reflectie op te leiden.

De quotering van de thesissen uit de licentieopleiding wordt door de commissie eerder streng genoemd. Volgens de plannen voor de masteropleiding zal de promotor 70% van het eindresultaat bepalen. De commissie beoordeelt dat dit het belang van de externe lezer te klein maakt. De commissie stelt voor twee lezers die niet rechtstreeks betrokken waren bij de begeleiding aan te duiden en hun quotering evenwaardig aan die van de promotor mee te tellen. Een dergelijk systeem maakt de beoordeling meer objectief.

Facet 2.9.: Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt de toelatingsvoorwaarden voor de opleidingen als voldoende.

Grafiek 1: aantallen generatiestudenten voor de eerste bachelor sinds 1995-1996

Grafiek 1 geeft het overzicht van de aantallen inschrijvingen van generatiestudenten in het eerste bachelorjaar tussen 1994 - 1995 en 2001 - 2002. De commissie noemt deze eerder laag. De laatste twee academiejaren blijkt het aantal inschrijvingen te stijgen, wat de ETF te danken acht aan de helderheid van het aanbod sinds de afschaffing van de graduaatsopleiding. In het eerste jaar stromen jaarlijks ook een substantieel aantal niet-generatiestudenten in: in de periode van 1995 tot 2004 werden in de eerste bachelor 42 generatiestudenten tegenover 60 niet-generatiestudenten ingeschreven. Er is ook een bijkomende instroom van een drie-tal, tot de laatste jaren een 10-tal, studenten in de master. De commissie is tevreden met de gestegen instroom en raadt aan de inspanningen om de instroom te verhogen door te zetten.

De programma's van de ETF zijn aangepast aan de studenten die er in instromen. Zo zijn de opleidingsonderdelen in het eerste jaar van de bachelor duidelijk oriënterend voor studenten die net uit het secundair onderwijs komen. Bovendien bouwt men aan de hand van de opleidingsonderdelen 'Studie- en onderzoeksmethode' en 'Communicatieve vaardigheden' de bestaande vaardigheden van studenten die in het academisch onderwijs belangrijk worden geacht expliciet verder uit. Er is naast generatiestudenten ook een relatief grote instroom van Nederlandse studenten, die vaak na een propedeuse in het hoger onderwijs in Nederland aan de ETF komen studeren. Voor deze studenten is evenwel een behoorlijk pakket aan flexibele leertrajecten mogelijk.

Vanuit alle drie afstudeerrichtingen in de bachelorfase kan rechtstreeks naar dezelfde afstudeerrichting in de masterfase worden doorgestroomd. Studenten die van afstudeerrichting willen veranderen, kunnen dat mits een aangepast brugprogramma te volgen. In de eerste licentie is er tot nog toe een belangrijke externe instroom. Dit zijn voor een groot deel studenten uit Oost-Europa. Houders van een theologisch bachelordiploma van een andere universitaire faculteit kunnen in de regel rechtstreeks instromen in de afstudeerrichting die het meest bij hun vooropleiding aansluit. Voor eerder gevolgde equivalente opleidingsonderdelen kunnen zij vrijstelling aanvragen. De ETF geeft ook aan houders van een professioneel bachelordiploma in de theologie of een aanverwante discipline de mogelijkheid in te stromen. Voor hen zijn schakelprogramma's voorzien. De commissie waardeert de grote openheid van de faculteit en de verschillende mogelijke studietrajecten naargelang de vooropleiding van de studenten, maar wijst er op dat deze niet ten koste mag gaan van de kwaliteit. Bovendien leidt het samen volgen van de brug-, voorbereidings- en schakelprogramma's met de masteropleiding vaak tot studieachterstand. De commissie raadt aan naast het herbekijken van de haalbaarheid van de flexibele programma's, studenten grondig vooraf te informeren over de verwachte studie-inspanningen.

Algemene conclusie bij onderwerp 2: Programma

De commissie beoordeelt het programma als positief voor zowel de bachelor- als de masteropleiding.

De inhoud van het programma is goed gericht op de doelstellingen voor de bachelor- en de masteropleiding. De doelen zijn over het algemeen goed doorvertaald in de programma's. De afstudeerrichtingen in beide programma's zijn zorgvuldig afgebakend. De programma's zijn van een voldoende academisch niveau. De ETF heeft plannen om de onderzoeksgebondenheid van de opleidingen verder te verhogen. Er is expliciet ruimte voorzien voor wetenschappelijke competenties, maar de omvorming ernaartoe is nog niet afgerond. De samenhang van het programma is goed in de bachelor en de master. De studietijd is goed voor het bachelor- en masterprogramma. De studietijd wordt onder andere via prospectieve studietijdschattingen gecontroleerd. De afstemming van de vormgeving en inhoud is voldoende in de bachelor- en de masteropleiding. De ETF hanteert een didactisch concept, dat nog niet volledig uitgewerkt is. Er wordt op een eerder traditionele manier lesgegeven, aan de hand van cursusmateriaal dat vrij eenzijdig op Angelsaksische, evangelische literatuur is gebaseerd. Er is voldoende variatie in werkvormen en er wordt geëxperimenteerd met interactieve werkvormen. De commissie beoordeelt de toetsing in de bachelor en de master als goed. De toetsing is sterk en transparant georganiseerd. Verschillende toetsvormen worden gebruikt. De commissie beoordeelt de masterproef als goed. Er worden verschillende voorbereidende en begeleidende initiatieven georganiseerd voor de studenten. De toelatingsvoorwaarden zijn volgens de commissie voldoende voor de hele opleiding. De opleidingen zijn afgestemd op de studenten die er in stromen. Er is ook een veelheid aan flexibele trajecten voorzien.

ONDERWERP 3: INZET VAN PERSONEEL

Facet 3.1.: Kwaliteit personeel

De commissie beoordeelt de kwaliteit van het personeel van beide opleidingen als goed.

De commissie beoordeelt onderwijskundige en didactische kwaliteiten van het onderwijzend personeel als goed. Uit studentenevaluaties blijkt dat de inspanningen van de docenten voor hun onderwijs gewaardeerd worden. De commissie acht de vakinhoudelijke expertise van het personeel zeer behoorlijk. Elk van de kerndomeinen binnen de theologie wordt kwalitatief ingevuld. Wel is de godsdienstwetenschappelijke expertise binnen het ETF nog in opbouw. Het personeel is duidelijk zeer gemotiveerd voor onderwijs en heeft veel aandacht voor de studenten. De commissie waardeert ook de sfeer van betrokkenheid en engagement die de ETF kenmerkt.

Het personeelsbeleid van de ETF is gedeeltelijk zeer recent ontwikkeld, maar structureel helder. Er wordt onder andere gewerkt met jaaropdrachten voor het personeel, waarin taken en streefdoelen gedefinieerd worden. Er is systematisch aandacht voor de onderwijskundige kwaliteiten bij de aanstelling van personeelsleden. De professionalisering van het personeel wordt via twee jaarlijkse workshops verzorgd. Een onderwijskundige medewerker verstrekt ook feedback en suggesties voor verbetering na het volgen van lessen van de docenten. Nieuwe personeelsleden en assistenten worden goed begeleid binnen het relatief kleine personeelskader. De ETF brengt dit teweeg met een relatief beperkt personeelsbudget.

Facet 3.2.: Eisen academische gerichtheid

De commissie beoordeelt de eisen van de academische gerichtheid van het personeel als voldoende voor zowel de bachelor als de master.

De onderzoeksgerichtheid van het onderwijzend personeel was tot voor kort geen prioriteit. Personeelsleden zonder doctoraat konden lesgeven, soms ook in de masterjaren. Het huidige onderzoek aan de ETF wordt dan ook door de commissie als beperkt beschouwd, zoals de commissie heeft kunnen vaststellen aan de hand van de onderzoeksoutput van de residerende hoogleraren. Er wordt wel onderzoek verricht, vooral binnen de evangelische gemeenschap, maar er is geen gemeenschappelijke onderzoekstraditie. Toch worden veel doctoraten voorbereid aan de ETF. Gastdocenten hebben veelal een mooi academisch curriculum. Personeelsleden hebben maximaal 30% van hun tijd vrij voor onderzoek. Zoals hoger gemeld werkt de ETF aan het versterken van het eigen onderzoek. In recente aanwervingen is de onderzoeksbekwaamheid steeds in rekening gebracht. De commissie geeft aan dat de hoogleraren dienen te werken aan hun profiel van onderzoeker, met name in internationaal

perspectief en ook buiten de muren van de evangelische beweging. De commissie drukt haar vertrouwen uit in de plannen van de ETF om het onderzoek aan de faculteit te intensifiëren, en dringt er op aan de onderzoeksstrategieën en het publicatiebeleid nauwkeurig te bewaken.

De commissie beoordeelt de betrokkenheid van het personeel bij de beroepspraktijk als goed. Er zijn nauwe relaties tussen de docenten en het werkterrein. De ETF is immers ingebed in het internationale netwerk van evangelische organisaties. Vele personeelsleden hebben voor hun aanstelling aan de ETF praktijkervaring opgedaan. De commissie moedigt aan de contacten met niet-evangelische kerken die de ETF aan het ontwikkelen is verder uit te bouwen, wat ook in het belang is van afgestudeerden die werk zouden zoeken bij meer traditionele kerken (zie ook facet 6.1: gerealiseerd niveau).

Facet 3.3.: Kwantiteit personeel

De commissie beoordeelt de kwantiteit van het personeel voor beide opleidingen als voldoende.

Zoals hoger vermeld heeft de ETF beperkte budgetten voor personele middelen. Zij plant subsidiëring aan te vragen om daaraan te verhelpen. Aan de ETF werken 12.75 ZAP-leden en slechts 2 AAP-leden. Het aandeel gastprofessoren is met 19% hoog. Volgens de plannen van de ETF wordt het aandeel gastprofessoren afgebouwd, om meer ZAP vast aan te nemen. Met de gastprofessoren bij beschikt de ETF nu over voldoende personeel om de opleidingen kwaliteitsvol te verzorgen. De personeelsleden worden wel zwaar belast. De commissie beoordeelt het aantal AAP-leden als bijzonder laag en raadt aan het aantal AAP-leden te verhogen.

De commissie tilt er zwaar aan dat er ten tijde van het schrijven van het zelfevaluatie-rapport geen vrouwelijke hoogleraren aan de ETF werkten. De instelling heeft sindsdien enkele vrouwelijke docenten deeltijds in dienst genomen. De commissie vraagt blijvende inspanningen om het aantal mannelijke en vrouwelijke medewerkers een afspiegeling te laten zijn van de studentenpopulatie.

Algemene conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De commissie beoordeelt de inzet van personeel positief voor beide opleidingen.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van het personeel als goed en kwantiteit van het personeel als voldoende. De ETF heeft voldoende expertise en didactische kwaliteiten in huis. Er is een gestructureerd personeelsbeleid. De academische gerichtheid van het personeel beoordeelt de commissie als voldoende voor de bachelor en voldoende van master. Er zijn uitgewerkte plannen om gezamenlijke onderzoeksprojecten op te zetten.

ONDERWERP 4: VOORZIENINGEN

Facet 4.1.: Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt de materiële voorzieningen voor bachelor en master als goed.

Sinds 1975 is de ETF gevestigd in het voormalige, gerenoveerde opleidingsinstituut van de jezuïeten, een mooi gebouwencomplex in een groene omgeving, dat met het openbaar vervoer gemakkelijk te bereiken is vanuit het centrum van Leuven. Het complex is gedeeltelijk modern gerenoveerd en toegankelijk voor rolstoelgebruikers. In het gebouwencomplex zijn alle functies op een prima manier verenigd: er bevinden zich zowel lichte kantoren, praktische leslokalen, gevarieerde studentenkamers als de bibliotheek. De bibliotheek is functioneel, en bevat basiswerken voor de opleiding, maar wordt aangevuld doordat studenten en personeel gebruik kunnen maken van de uitgebreide bibliotheek van de faculteit godgeleerdheid aan de K.U.Leuven. De bibliotheek biedt ook elektronische toegang tot tijdschriften aan. De commissie beoordeelt de bibliotheek goed, vooral door de cruciale samenwerking met de K.U.Leuven. De commissie raadt wel aan de collectie Duitstalige en Franstalige literatuur uit te breiden, en op het vlak van spiritualiteit en praktische theologie te updaten.

De commissie is tevreden met de informaticavoorzieningen aan de ETF. De ETF heeft een eigen leerplatform dat in implementatiefase is en nog niet intensief gebruikt wordt, maar onderwijsondersteunendprogramma's zoals BibleWorks worden intensief gebruikt tijdens de lessen. De studenten en het personeel hebben toegang tot een draadloos computernetwerk. Voor de studenten zijn er ook voldoende PC's met internetaansluiting beschikbaar. Meer dan de helft van de studenten woont op de campus en heeft hun computer ter plekke ter beschikking. De commissie is voorstander van verdere samenwerking met de K.U.Leuven op vlak van informaticavoorziening, bibliotheek en dergelijke.

Facet 4.2.: Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt de studiebegeleiding in beide opleidingen als goed.

De afdeling Public Relations in samenwerking met de secretariaten zorgen voor de voorlichting aan aanstaande studenten via 8 opendeurdagen per jaar, brieven naar studieadviseurs van een aantal geselecteerde scholen voor middelbaar onderwijs in Nederland, informatiestands tijdens evenementen in Vlaanderen en Nederland, en de website. De onderwijsbrochure en de studiegids bieden de (aanstaande) studenten gerichte informatie over inhoud van de studie. Buitenlandse studenten worden voor de masteropleiding geworven via de internationale contacten van de hoogleraren in het netwerk van evangelische organisaties. De commissie is tevreden over deze wervingsinspanningen.

Studenten die zich aanmelden, krijgen een aanmeldingsgesprek waarin hun motivatie en verwachtingen getoetst worden aan het aanbod van de ETF. De instelling probeert zo de uitval in het eerste jaar te vermijden. Studenten die een flexibele opleiding wensen, kunnen in samenspraak met de decaan een individueel aangepast studietraject uittekenen. Naast het aanmeldingsgesprek worden aankomende studenten uitgenodigd voor een introductieweekend, verzorgd door studenten uit het tweede en derde bachelorjaar, onder verantwoordelijkheid van de directie. De introductie voor aanstaande masterstudenten wordt verzorgd door het secretariaat van het masterprogramma. De studenten krijgen een rondleiding in het academisch centrum, uitleg over de administratieve diensten en de onderwijsdiensten, en een excursie door Leuven. Omwille van de beperkte omvang van de instelling en de gezamenlijke huisvesting, zijn contacten tussen studenten en personeel veelvuldig en laagdrempelig. Ook gastdocenten zijn bereikbaar voor studenten. De ETF vormt een gemeenschap, wat steun geeft bij de studie en de algemeen - menselijke ontwikkeling. De bachelorstudenten krijgen aan het begin van het jaar een mentor toegewezen die tijdens iedere lesweek met hen samenkomt, in groepsverband. De ETF wil deze vorm van mentoraat aanpassen omdat de tevredenheid van de studenten niet in verhouding stond tot de grote inspanningen ervoor vanuit het onderwijzend personeel. Aan de hand van evaluaties zal het concept worden aangepast. In de toekomst zal de nadruk meer komen te liggen op de begeleiding tijdens de studie, het reflecteren op de inhoud van de studie, de voorbereiding op de praktijk en het signaleren van eventuele problemen. Masterstudenten krijgen eveneens een mentor aangewezen, die hen begeleidt op aanvraag. Bij studieproblemen of psychosociale problemen kan ook de studentenwerker/studentenpastor ingeschakeld worden. Daarnaast staat in het eerste jaar het opleidingsonderdeel studie- en onderzoeksmethoden op het programma, bedoeld om studenten inzicht te verschaffen in de meest geschikte methoden van studie en onderzoek. De elektronische studiegids bevat veel praktische informatie zoals reglementen, doelstellingen, en beschrijvingen van cursussen. In het begin van het vierde blok krijgen de studenten uit het eerste bachelorjaar een presentatie over de mogelijkheden van de verschillende afstudeerrichtingen, verzorgd door de decaan. Daarin komen de beroepsperspectieven en de keuzeopleidingsonderdelen van de diverse richtingen aan bod. De ombudsfunctionaris kan bemiddelen tussen studenten en de examinatoren. Uit de enquêtes en gesprekken blijkt dat studenten over het algemeen zeer tevreden zijn met de begeleiding die ze krijgen. Ook de commissie is zeer tevreden over de zorgvuldige begeleiding. De commissie raadt wel aan meer aandacht te besteden aan internationalisering, zowel door Nederlandstalige studenten en buitenlandse studenten in gestructureerd contact te brengen met elkaar, als door Nederlandstalige studenten aan te moedigen een deel van hun opleiding in het buitenland af te werken (zie ook facet 6.1: gerealiseerd niveau).

Conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

De commissie beoordeelt de voorzieningen als toereikend om de programma's te verzorgen.

De commissie beoordeelt zowel de materiële voorzieningen als de studiebegeleiding als goed. De campus van de ETF bundelt de onderwijs-, onderzoek- en verblijfsfuncties, wat zorgt voor een sfeer van gemeenschap. De bibliotheek is functioneel, informatica en goede leslokalen zijn voorzien. Er is een veelheid aan informatiebronnen ter beschikking. Studenten kunnen met problemen bij adequate instanties terecht.

ONDERWERP 5: INTERNE KWALITEITSZORG

De directie van de ETF coördineert het kwaliteitsbeleid. Het huidige kwaliteitszorgsysteem van de ETF is recent uitgewerkt op basis van het EFQM-model (European Foundation of Quality Management) en is vastgelegd in een specifiek handboek kwaliteitszorg aan de ETF. De onderwijscommissie van de ETF voert de evaluaties van het onderwijs aan de instelling uit en volgt de resultaten op. Al van voor de implementatie van het EFQM-model werd na afloop van elke cursus een evaluatieformulier aan de studenten voorgelegd, tegenwoordig via geïnformateerde weg, waarvan de resultaten als feedback aan de docenten en de onderwijscommissie worden bezorgd. Sinds 2003 wordt ook jaarlijks een evaluatie van het hele programma uitgevoerd. Er zijn normen opgesteld voor de evaluaties en de resultaten vormen een element in de regelmatige functioneringsgesprekken met de onderwijsgevenden.

De onderwijscommissie bestaat uit de rector, de decaan, de vakgroepvoorzitters en de coördinatoren van de drie cycli, maar individuele studenten of de studentenraad kunnen bij hen met vragen of problemen terecht. De studentenraad heeft een adviserende functie. Minstens één keer per blok, dus twee keer per semester, is er overleg tussen de studentenraad, de onderwijscommissie en de directie. Tijdens dit 'brugoverleg' worden ook de evaluatieresultaten besproken. Studentenvertegenwoordigers maken ook minimaal 10% uit van de raad van bestuur van de ETF. De faculteitsraad en studentenraad worden bij alle beleidsbeslissingen betrokken.

Facet 5.1.: Evaluatieresultaten

De commissie beoordeelt de verzameling en evaluatie van gegevens met betrekking tot de kwaliteit van de opleidingen als excellent voor zowel de bachelor als de master.

Het valt de commissie op dat er op een systematische manier veel evaluaties gebeuren, en dat deze gekaderd zijn in een doordacht kwaliteitssysteem, dat beleidsmatig goed gecoördineerd en opgevolgd wordt. De jaarlijkse enquêtes bij studenten behandelen zowel de individuele opleidingsonderdelen,

het geheel van de opleiding als het mentoraat. De ETF maakt plannen op korte en middellange termijn, stelt streefcijfers op, voert de plannen uit, evalueert ze en stuurt ze bij waar nodig. De commissie is enthousiast over dit zeer functioneel systeem dat de kwaliteit van de opleiding nog zal verbeteren.

De commissie is ook zeer tevreden over het zelfevaluatierapport dat haar ter beschikking is gesteld. Het zelfevaluatierapport is reflectief en helder opgesteld, en bevat veel suggesties ter remediëring van mindere punten. De commissie moedigt de ETF aan om verder te gaan op de ingeslagen weg en de plannen ten volle uit te voeren.

Facet 5.2.: Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt maatregelen tot verbetering als goed voor de beide opleidingen.

De ETF richt nog steeds een graduaatsopleiding in vanuit haar vroegere profiel als bijbelschool, maar deze is uitdovend. Er werd enige ontevredenheid opgetekend in enquêtes bij bachelorstudenten over de inhoud van opleidingsonderdelen die gezamenlijk met studenten uit de graduaatsopleiding worden gevolgd. Daarbuiten worden de streefcijfers die opgesteld zijn binnen het kwaliteitszorgsysteem en de tevredenheid van studenten over hun onderwijs betreffen, over het algemeen gehaald. De instelling is al een heel eind gevorderd in het omvormingsproces naar een universitaire faculteit. Het curriculum is grondig herwerkt, ook naar aanleiding van de bachelor-masterhervorming, en nieuwe doelstellingen zijn opgesteld. De ETF werkt toe naar een verdere onderzoeksgebondenheid van haar programma's. De problemen die in vroegere bevragingen werden vastgesteld, zijn grotendeels verholpen. De evaluaties door studenten leiden tot maatregelen, soms zelfs tot het ontnemen van een leeropdracht van een docent.

De commissie heeft vertrouwen in het functionele kwaliteitszorgsysteem en de ambitieuze doelstellingen van de instelling. Het heeft de commissie getroffen dat het bestuur van de ETF zeer open staat voor suggesties ter verbetering. De commissie raadt aan de ontwikkelingen in gelijkaardige instellingen systematisch te volgen om voeling te houden met nieuwe tendensen. Door intensief de veranderingen in andere instellingen in het domein te volgen, kan inspiratie gevonden worden en kunnen vernieuwingen sneller opgepikt worden. Door meer contact met anderen kan ook de eigen identiteit versterkt worden.

Facet 5.3.: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt de betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld voor bachelor en master als goed.

De commissie is onder de indruk van de betrokkenheid en motivatie van het personeel van de ETF. Medewerkers voelen zich zeer betrokken bij het beleid van de instelling, en er wordt intensief gecommuniceerd met de beleidsvoerders. Ook studenten zijn systematisch betrokken bij het onderwijsbeleid in het algemeen en de kwaliteitszorg in het bijzonder. Omwille van het feit dat de ETF een gemeenschap vormt, verlopen contacten zowel formeel als informeel. De studentenraad lijkt zijn verantwoordelijkheid ernstig te nemen. Hun input en bekommernissen stromen goed door naar andere werkgroepen en raden. De commissie is zeer tevreden over de betrokkenheid van de studenten.

Het kwaliteitszorgsysteem van de ETF voorziet in een systematisch onderzoek naar de ervaringen van afgestudeerden, werkgevers, werkveld en personeel. Oud-studenten krijgen om het jaar een enquête toegestuurd met vragen over de opleiding en de ervaringen op het werkgebied. Er worden regelmatig studiedagen georganiseerd waarop vele alumni aanwezig zijn, en er wordt aan alle geïnteresseerden een nieuwsbrief verstuurd. Er zijn minder contacten met buitenlandse afgestudeerden. De commissie is tevreden met het actief alumni-beleid, maar raadt aan de aandacht voor contacten met buitenlandse alumni te verhogen. De directie organiseert regelmatig bijeenkomsten met vertegenwoordigers van gemeenten en christelijke organisaties, zowel in Vlaanderen als in Nederland, bedoeld om te luisteren naar de ontwikkelingen en vragen binnen het werkveld. De ETF onderhoudt nauwe contacten met het netwerk van evangelische organisaties. De commissie sluit zich aan bij de plannen van de ETF om de contacten met het niet - evangelische beroepenveld te intensifiëren.

Algemene conclusie bij onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt de interne kwaliteitszorg positief voor de gehele opleiding.

De ETF beschikt over een excellent kwaliteitszorgsysteem, waarin zowel de maatregelen ter verbetering, als het betrekken van de verschillende geledingen goed zijn. Het systeem wordt via een doordacht beleid aangestuurd. Evaluaties worden systematisch uitgevoerd en opgevolgd. Personeel en studenten zijn bijzonder betrokken op het onderwijs en de faculteit.

ONDERWERP 6: RESULTATEN

Facet 6.1.: Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het gerealiseerd niveau als voldoende voor zowel bachelor als master.

De doelstellingen die voor de bachelor-masterhervorming nieuw zijn ingevoerd in de opleidingen worden in voldoende mate gerealiseerd. Het wetenschappelijk niveau van de bachelor is in deze beginfase van de implementatie van de bachelor - masterhervormingen weliswaar eerder licht. De commissie beoordeelt deze opleiding voldoende, gezien de door de ETF geplande wetenschappelijk - verdiepende groeibeweging. De stage is recent veranderd en kan nog niet grondig geëvalueerd worden. Afgestudeerden melden echter dat zij weinig hulp hebben aan de stagiairs die zij recent toegewezen kregen. Bachelorstudenten bereiken wel een voldoende inzicht en overzicht in het domein van de godgeleerdheid en redeneervaardigheid, zoals de commissie heeft kunnen afleiden aan de hand van cursus- en evaluatiemateriaal. Uit gesprekken met masterstudenten en alumni blijkt dat velen aan het begin van hun studie moeilijk hebben om het geloof kritisch te bekijken. In de masterjaren worden zij uitgedaagd tot zo'n kritische reflectie en om het eigen standpunt te bepalen. Zoals hoger vermeld, beoordeelt de commissie de masterproef als goed. Afgestudeerden blijken over het algemeen tevreden met hun opleiding. Gezien de overtuigende plannen voor een meer onderzoeksgebonden onderwijs, het effectieve kwaliteitszorgsysteem en de openheid naar verandering van de instelling, drukt de commissie haar vertrouwen uit dat in de nabije toekomst het niveau van de opleidingen nog zal stijgen.

Het gebrek aan internationalisering met betrekking tot studentenuitwisseling is een uitgesproken zwakte van de ETF. De instelling heeft zich slechts recent aangesloten bij Erasmus/Socrates. Tot en met het academiejaar 2004-2005 heeft er nog geen uitwisseling van studenten binnen dit kader plaats gevonden. Wel stromen buitenlandse studenten in de masteropleiding in. Sinds eind jaren negentig heeft een vrij groot aantal studenten uit Duitsland, Finland, Zwitserland, Italië en Oost-Europa een deel van hun studie aan de ETF gevolgd. Wel hebben de docenten internationale contacten en is de literatuur die in de opleiding gebruikt wordt internationaal, met name binnen de evangelische beweging. Zoals hoger vermeld, vraagt de commissie de contacten tussen Nederlandstalige en buitenlandse studenten te systematiseren zodat zij van elkaar kunnen leren, en de Vlaamse studenten te motiveren naar een ander taalgebied te trekken.

Facet 6.2.: Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het onderwijsrendement als goed voor de bachelor en als voldoende voor de master.

Door de kleine aantallen studenten zijn de slaagpercentages erg variabel over de jaren heen. De slaagpercentages liggen meestal op 100%, maar soms ook bijzonder laag (bijvoorbeeld voor generatiestudenten in het eerste bachelorjaar 20% in 1998-1999, en 38% in 2003-2004). De commissie vraagt om deze fenomenen te onderzoeken, onder andere aan de hand van gegevens over gescheiden verzamelde gegevens voor studenten met brugprogramma en dergelijke, en de problemen te remediëren. De commissie dringt er op aan daarna het beleid over onderwijsrendement te herzien. In het masterprogramma blijkt vooral door de duur van de masterproef de slaagpercentages gedrukt te worden, zoals hoger vermeld.

Table 2: Doorstroomanalyse van de opleidingen godgeleerdheid

Afstudeerjaar	Op tijd	+ 1 jaar	+ 2 jaar	+ 3 jaar	+ > 3 jaar	TOTAAL	GEM	JAREN	MAANDEN
1994-1995			1			1	7,00	7	0
1995-1996			1			1	7,00	7	0
1996-1997				1		1	8,00	8	0
1997-1998						0			
1998-1999		1				1	6,00	6	0
1999-2000			1		1	2	8,00	8	0
2000-2001	1	1			1	3	6,67	6	8
2001-2002		2				2	6,00	6	0
2002-2003				1	1	3	8,33	8	4
2003-2004		1				1	6,00	6	0
TOTAAL	1	5	3	3	3	15	7,14	7	2
PROCENTUEEL	6,7%	33,3%	20,0%	20,0%	20,0%	100%			

In tabel 2 wordt de doorstroomanalyse gepresenteerd van de opleidingen godgeleerdheid aan de ETF. De meerderheid van de studenten die hun volledige opleiding aan de ETF volgen (60%) investeren minstens twee jaar langer dan de begrote 5-jarige studietijd om de opleiding af te ronden. De gemiddelde studieduur ligt daardoor voor de volledige groep studenten op 7 jaar en 2 maanden. Voor enkel de voltijdse studenten ligt het gemiddelde op 5 jaar en 10 maanden. De commissie beoordeelt de gemiddelde studieduur dan ook als vrij lang. De ETF heeft wel aandacht voor het probleem en voert plannen uit om de doorstroom te verbeteren, zoals het thesiscolloquium om het aantal thesisjaren te verminderen en aanmeldingsgesprekken om de slaagcijfers in het eerste bachelorjaar te verbeteren. Zoals hoger vermeld, stromen vele studenten in de bachelor in na een hogeschoolopleiding in Nederland, of rechtstreeks in de masteropleiding. Het hoge aantal bissers en trissers wordt volgens de ETF veroorzaakt doordat de meeste instromers uit deze twee groepen tijdens het eerste jaar aan de ETF een brugprogramma (c.q. voorbereidings- of schakelprogramma) volgen. Zoals hoger vermeld, raadt de commissie dringend aan om het aanbod aan brug-, voorbereidings- en schakelprogramma's te herzien, zodat daar het aantal falingen beperkt wordt.

Algemene conclusie bij onderwerp 6: Resultaten

De commissie beoordeelt de resultaten van het hele programma positief.

Het gerealiseerd niveau is voldoende voor de beide opleidingen. De opleidingen hebben uitgewerkte en systematische plannen om het academisch niveau te verhogen, en de internationalisering aan te zwengelen. De slaagcijfers en het rendement van de opleidingen zijn voldoende voor de master en goed voor de bachelor. De instroom groeit. Slaagpercentages en doorstroomgegevens variëren fel in de kleine groepen, maar worden opgevolgd.

Integraal oordeel van de visitatiecommissie

De visitatiecommissie is van oordeel dat er binnen de bachelor- en masteropleidingen Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen, en hun respectieve afstudeerrichtingen, aan de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn. De commissie heeft aldus een positief eindoordeel over de opleidingen.

Samenvatting van de aanbevelingen van de visitatiecommissie in het kader van het verbeterperspectief

De Evangelische Theologische Faculteit te Leuven is geëvolueerd van een bijbelschool naar een academisch instituut. De ETF is doordrongen van een evangelische visie, die de inhoud en vorm van de opleidingen mee bepaalt. Deze gemeenschappelijke basis zorgt ook voor een sfeer van gemeenschap bij al de betrokkenen die op de mooie campus studeren en werken. Naar aanleiding van de bachelor-masterhervorming zijn de programma's doordacht hertekend en het beleid hervormd. De evolutie heeft zich nog niet helemaal voltrokken. Vooral het wetenschappelijk gehalte kan verder worden verhoogd. De ETF heeft een dynamisch bestuur, een excellent kwaliteitszorgsysteem en een grote openheid naar en wil tot verandering.

De commissie doet de volgende aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief:

- De commissie raadt aan de doelstellingen meer competentiegericht te formuleren.
- De commissie raadt aan het concept van levenslang en levensbreed leren, en de internationale dimensie expliciet in de doelstellingen op te nemen.
- De commissie geeft aan dat meer nadrukkelijke aandacht voor filosofie als fundament voor het ontwikkelen van het kritisch-theologisch denken gewenst is. De commissie vraagt ook meer aandacht voor het oecumenische denken.
- De commissie raadt aan de praktische vaardigheden meer aandacht te geven.
- De commissie raadt aan meer aandacht te spenderen aan Duitse en Franse secundaire literatuur, zodat duidelijker wordt dat ook buiten de Angelsaksische en evangelische traditie aan theologie wordt gedaan.
- De commissie moedigt aan meer interdisciplinariteit tussen de theologie en andere menswetenschappen in de opleidingen te voorzien.
- De onderzoeksgerichtheid van de opleidingen is een recente ontwikkeling, die nog niet volledig is afgerond. De commissie raadt aan de verhouding godsdienstwetenschappen en theologie, en de definitie van diversiteit en dialoog grondig te bereflecteren. De commissie vraagt om de onderzoeksgebaseerdheid te versterken door het plaatsen van het onderzoek binnen de discussie met andere theologische stromingen, en niet alleen vragen vanuit de evangelische wereld te onderzoeken. De commissie raadt aan verdergaande erkenning te zoeken voor het eigen onderzoek

binnen andere dan evangelische stromingen, aangezien het onderzoek erkend dient te worden door andere theologische opleidingen als men het academisch niveau van de opleidingen erkend wil zien.

- De commissie vraagt het evenwicht te bewaken tussen specialisatie in de afstudeerrichtingen en een voldoende algemene achtergrond in de theologie.
- De commissie raadt aan de niet-voltijdse leertrajecten en schakel-, brug- en voorbereidingsprogramma's te herbekijken qua studietijd en studeerbaarheid, aangezien bij niet-normtrajecten blijkbaar meer studievertraging voorkomt. Studenten die in dergelijke trajecten stappen dienen vooraf grondig geïnformeerd te zijn over de verwachte studie-inspanningen
- De commissie dringt er op aan naast de subjectieve perceptie van studietijd, ook studietijdmetingen uit te voeren.
- De commissie raadt aan het didactisch concept verder uit te werken en het onderwijzend personeel verder te stimuleren het in de praktijk te brengen.
- De commissie raadt aan verder te experimenteren met interactieve hoorcolleges, studentpresentaties, stage en projectwerk.
- De commissie raadt aan de cursushandleidingen verder af te werken en algemeen in te voeren.
- De commissie vraagt te bewaken dat er niet te veel toetsen en evaluatiemomenten ontstaan gedurende het academiejaar.
- De commissie vraagt het objectief-academisch gehalte van het wetenschappelijk werk achter de masterproef uit te vrijwaren.
- De commissie vraagt de plannen voor de begeleiding van de masterproef ten volle uit te voeren, maar tegelijk de studielast ervoor binnen de perken te houden.
- De commissie stelt voor twee lezers die niet rechtstreeks betrokken waren bij de begeleiding aan te duiden voor de beoordeling van de masterproef en hun quoterings evenwaardig aan die van de promotor mee te tellen om de beoordeling meer objectief te maken.
- De commissie geeft aan dat de hoogleraren en docenten dienen te werken aan hun profiel van onderzoeker, met name in internationaal perspectief en ook buiten de muren van de evangelische beweging. De commissie dringt er op dat het bestuur de onderzoeksfaciliteiten en het publicatiebeleid nauwkeurig bewaakt.
- De commissie raadt aan het aantal AAP-leden te verhogen.
- De commissie vraagt blijvende inspanningen om het aantal mannelijke en vrouwelijke medewerkers een afspiegeling te laten zijn van de studentenpopulatie.
- De commissie raadt aan de collectie Duitstalige en Franstalige literatuur in de bibliotheek uit te breiden, en op het vlak van spiritualiteit en praktische theologie de beschikbare literatuur te updaten.
- De commissie raadt aan meer aandacht te besteden aan internationalisering, zowel door Nederlandstalige studenten en buitenlandse studenten in gestructureerd contact te brengen met elkaar, als door Vlaamse studenten aan te moedigen een deel van hun opleiding in het buitenland af te werken.

- De commissie raadt aan de ontwikkelingen in gelijkaardige instellingen systematisch te volgen om voeling te houden met nieuwe tendensen, zich te laten inspireren en snel vernieuwingen op te pikken.
- De commissie raadt aan de aandacht voor contacten met buitenlandse alumni te verhogen.
- De commissie raadt aan de inspanningen om de instroom te verhogen door te zetten.
- De commissie vraagt om de redenen voor de variabele slaagcijfers te onderzoeken, onder andere aan de hand van gegevens over gescheiden verzamelde gegevens voor studenten met brugprogramma en dergelijke, en de problemen te remediëren. De commissie dringt er op aan daarna het beleid over onderwijsrendement te herzien.

Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel

Protestantse Godgeleerdheid

Bachelor en master

Woord vooraf

De visitatiecommissie kreeg de opdracht de Nederlandstalige bachelor- en masteropleiding, dan wel de kandidatuur- en licentieopleiding voor zover ze nog bestaat, aan de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel (FPG) te visiteren. De FPG heeft zowel een Franstalige als een Nederlandstalige afdeling. Beide afdelingen organiseren naast een bachelor- en masteropleiding (c.q. kandidatuur- en licentieopleiding), nog een voortgezette praktijkopleiding die leidt naar het ambt van predikant, en een doctoraatopleiding. De opleidingen in de twee talen zijn in principe gelijklopend, maar ressorteren onder de verschillende regelgevingen van de Vlaamse en de Franstalige gemeenschap. De opdracht van de commissie betreft de Nederlandstalige bachelor- en masteropleiding (c.q. kandidatuur- en licentieopleiding). Conform haar opdracht geeft de visitatiecommissie in dit rapport een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader en een integraal oordeel over deze opleidingen, waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie. Tevens doet de visitatiecommissie in het kader van de verbeterfunctie van de kwaliteitszorg aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering.

Verder wijst de visitatiecommissie er op dat ze de opleidingen heeft beoordeeld op een ogenblik dat deze zich gedeeltelijk in het kandidaats-licentiaatsbestel en gedeeltelijk in de bachelor-masterstructuur bevonden. De bacheloropleiding wordt progressief ingevoerd. In het academiejaar 2005-2006 wordt het derde bachelorjaar voor de eerste keer ingericht, aansluitend op de eerste en tweede bachelorjaren die in de voorafgaande jaren werden ingevoerd. Het masterjaar zal in 2006-2007 voor het eerst worden toegepast. De beoordelingen van de commissie dienen in dit kader geïnterpreteerd te worden. Voor de helderheid wordt echter steeds de formulering bachelor- en masteropleiding gebruikt in de oordelen, hoewel de huidige situatie die nog gedeeltelijk in het kandidaats- en licentiaatbestel thuishoort mee in de oordelen betrokken wordt.

De commissie heeft zich bij haar beoordeling gebaseerd op het zelfevaluatie-rapport met bijlagen, de gesprekken tijdens het visitatiebezoek, bijkomend materiaal ter beschikking gesteld tijdens en na het bezoek en de eindverhandelingen van de afgelopen jaren. Soms heeft zij naargelang het te behandelen onderwerp een beroep moeten doen op gegevens uit het verleden of zich moeten baseren op bestaande toekomstplannen.

ONDERWERP 1: DOELSTELLINGEN VAN DE OPLEIDING

Beschrijving doelstellingen

In het zelfevaluatierapport worden de doelstellingen van de bacheloropleiding zowel in het algemeen, als per vakgebied beschreven. Voor de masterfase spreekt men van ‘algemeen doel’ en ‘doelstellingen per onderzoeksgroep’. Het zelfevaluatierapport vermeldt ook de doelen van de uitdovende licentieopleiding. De algemene en specifieke bachelor- en masterdoelstellingen worden als volgt verwoord:

Algemeen doel bacheloropleiding

De bacheloropleiding godgeleerdheid beoogt de student(e) te brengen tot:

1. intellectuele competenties zoals: denk- en redeneervaardigheid; informatie kunnen verwerven en verwerken; wetenschappelijke literatuur systematisch kunnen verwerken in minstens twee moderne Europese talen; kritisch kunnen reflecteren; creativiteit en een ingesteldheid tot levenslang leren; bereidheid en vermogen om ontwikkelingen in andere taalgebieden tot zich te nemen; het kunnen uitvoeren van eenvoudige managementtaken; informatie en ideeën, problemen en oplossingen kunnen communiceren aan specialisten en leken; de hedendaagse geschiedenis kritisch kunnen zien in het licht van het verleden en met het oog op de toekomst;
2. wetenschappelijke competenties zoals: een onderzoekende houding; kennis van onderzoeksmethoden en -technieken en deze adequaat kunnen toepassen; het vermogen om de relevante data te verzamelen die een oordeelsvorming over maatschappelijke en wetenschappelijke vraagstukken kunnen sturen; een appreciatie van de onzekerheid, de ambiguïteit en de grenzen van de vergaarde kennis; de vaardigheid tot het probleemgestuurd initiëren van onderzoek;
3. begrip van de wetenschappelijk-disciplinaire basiskennis eigen aan de godgeleerdheid; systematische kennis van de kernelementen van haar vakgebieden, met inbegrip van het verwerven van coherente en gedetailleerde kennis geïnspireerd door nieuwe ontwikkelingen van het vakgebied en een begrip van de structuur van het vakgebied in samenhang met andere vakgebieden.
4. Dit strekt zich uit tot de volgende vakgebieden:
 - Oude Testament en Judaïca;
 - Nieuwe Testament en Patristiek;
 - Kerkgeschiedenis;
 - Systematische theologie;
 - Praktische theologie.

Bacheloropleiding: doelstellingen per vakgebied

Oude Testament en Judaïca

Het onderwijs beoogt de student(e) vertrouwd te maken met het Oude Testament (de Hebreeuwse Bijbel) in zijn oorspronkelijke taal, zijn literaire eigenaard en zijn historische context, zijn specifieke doorwerking in het jodendom, en zijn mogelijke betekenissen voor lezers van nu.

Dit omvat de volgende competenties:

- kennis van het bijbels Hebreeuws en Misjna-Hebreeuws;
- basiskennis van het Oude Testament als literair document in zijn historische context en theologische betekenis;
- inzicht in de uitleg van Oude Testament;
- basiskennis van de joodse godsdienst, religieuze literatuur en geschiedenis.

Nieuwe Testament en Patristiek

Het onderwijs beoogt de student(e) vertrouwd te maken met de geschriften van het Nieuwe Testament in hun oorspronkelijke taal, hun historische context en literaire eigenaard, hun doorwerking in de geschiedenis van christendom en jodendom, en hun mogelijke betekenissen voor lezers van nu.

Dit impliceert de volgende competenties:

- kennis van het nieuwtestamentisch Grieks, de beginselen van de tekstkritiek en de problematiek van het vertalen;
- kennis van de wereld van het Nieuwe Testament en van de aard en wording van zijn geschriften, alsmede enige kennis van belangrijke vroegchristelijke geschriften;
- begrip van de voorhanden historisch en literair georiënteerde exegesemethoden;
- vertrouwdheid met de Griekse en Semitische achtergronden van Nieuwtestamentische kernwoorden en met actuele theologische benaderingen van het Nieuwe Testament.

Kerkgeschiedenis

Uitgaande van concrete situaties en documenten beoogt het onderwijs de student(e) vertrouwd te maken met de grote bewegingen in de geschiedenis van de christelijke kerken, in het bijzonder van het protestantisme in België.

Dit vereist de volgende competenties:

- kennis van de grote lijnen van de kerkgeschiedenis in oudheid, middeleeuwen en moderne tijd;
- inzicht in de mechanismen van de geschiedenis, in het bijzonder voorzover deze zich voordoen in de geschiedenis van de kerk;
- inzicht in het specifieke belang van de zestiende eeuw voor de geschiedenis van de christelijke cultuur en het westerse denken;
- kennis van de specifieke plaats en inhoud van het Belgisch protestantisme.

Systematische Theologie

Systematische theologie doordenkt geloofsinhouden in verbondenheid met de kerkelijke verkondiging maar onder voorwaarde van rationaliteit en kritische onafhankelijkheid, en in de creatieve spanning tussen verleden en toekomst, tussen traditie en vernieuwing. In de dogmatiek beoefent zij deze

discipline aan de hand van de traditionele leerstellingen en hun diverse interpretaties; in de ethiek en (godsdienst)filosofie doet zij dat uitgaande van belangrijke filosofische bewegingen.

Voor de *Dogmatiek* impliceert dit de volgende competenties:

- kennis en inzicht in de grote dogmatische controversen van de geschiedenis;
- kritisch kunnen reflecteren op de voornaamste stromingen in de theologie wereldwijd.

Voor de *Ethiek, Godsdienstfilosofie, en Hermeneutiek* vergt het:

- vertrouwdheid met het ethisch-wetenschappelijk discours met zijn onderscheid tussen feit en norm, tussen ideaal en praktijk, zowel op het domein van de christelijke als van de algemene ethiek;
- 'durven denken' (Kant), en kritisch kunnen reflecteren op de relatie tussen de God van Abraham, Isaak en Jakob en de god van de filosofen;
- bekwaamheid in het zien en horen, het invoelen en verstaan, het interpreteren en representeren van alle mogelijke cultuuruitingen en daarover helder en beknopt kunnen communiceren.

Voor de *Geschiedenis en Fenomenologie* van de godsdienst houdt het in:

- godsdienst in zijn eindeloze detail en variëteit kunnen begrijpen als onderdeel van de menselijke cultuur, onder het aspect van historische ontwikkeling, sociale motivatie en ideationele zingeving;
- vergelijkende kennis van de grote wereldgodsdiensten.

Praktische Theologie

Praktische theologie is een empirisch georiënteerde, theologische handelingswetenschap die de bemiddeling van het christelijk geloof bestudeert in de context van de contemporaine samenleving. Het onderwijs beoogt de student(e) in staat te stellen om op een elementair niveau praktisch-theologische processen te beschrijven, te analyseren en daarop te reflecteren.

Dit vereist de volgende competenties:

- kennis en begrip van wetenschapstheoretische en methodologische aspecten van de praktische theologie;
- kennis en begrip van relevante aspecten van de godsdienstsociologie, -psychologie en -pedagogiek;
- het vermogen om op systematische wijze praktisch-theologische situaties te beschrijven, analyseren en bereflecteren;
- kennis en begrip van de theorie van de deelgebieden homiletiek, liturgiek, spiritualiteit, pastorale theologie, gemeentepedagogiek (incl. godsdienstdidactiek), diaconaat en gemeenteopbouw;
- het vermogen om praktisch-theologisch te analyseren en te reflecteren op thema's van de onderscheiden deelgebieden.

Algemeen doel masteropleiding

De masteropleiding beoogt de student(e) te brengen tot:

1. intellectuele competenties zoals: complexe problemen kunnen doorgronden en hanteren; aandacht hebben voor details binnen een generaliserend perspectief; kritisch kunnen reflecteren op het eigen denken en handelen en die reflectie verwerken in het ontwikkelen van meer adequate oplossingen; verbanden tussen verschillende vakgebieden leggen en buiten de grenzen van het eigen vakgebied

- kunnen denken; eigen wetenschappelijk werk kunnen populariseren;
2. wetenschappelijk-vakmatige competenties zoals: verstandig kunnen toepassen van onderzoeksmethoden en -technieken; onderzoek kunnen ontwerpen; onzekerheidsmarges kunnen inschatten en zo tot een positief oordeel komen; kritisch inzicht hebben in de werking van wetenschappelijke paradigma's; creativiteit en originaliteit kunnen ontwikkelen in verhouding tot het groeiend reservoir van kennis en inzicht; kunnen samenwerken in een multidisciplinaire omgeving;
 3. specifiek-theologische competenties, waaronder: het eigene van het gebied der wetenschappelijke theologie naast dat van kerk en geloof doorgronden en de grenzen daartussen kritisch kunnen hanteren; kritisch-adequaat kunnen reflecteren op het sociaal functioneren van kerk en maatschappij en, omgekeerd, het bewust kunnen contextualiseren van de eigen theologische reflectie; verstand hebben van recente inzichten op (delen van) het vakgebied; verstand hebben van de wijze waarop de theorievorming in het vakgebied beweegt; in een of meer delen van de theologie een redelijk originele bijdrage kunnen leveren;
 4. het zelfstandig kunnen verrichten van wetenschappelijk onderzoek op het niveau van beginnend onderzoeker op het gebied van één van de twee onderzoeksgroepen: Theologie, Kerk en Samenleving (TKS), en Bijbel, Jodendom en Geloofstraditie (BJG).

Masteropleiding: doelstellingen per onderzoeksgroep

De Masteropleiding Theologie, Kerk en Samenleving (TKS)

De opleiding beoogt de student(e) te brengen tot het beoefenen op masterniveau van de wetenschappelijke bestudering van de problemen die spelen in het spanningsveld tussen het theologisch denken en handelen en de kerkelijke praktijk, bezien in het bredere kader van de samenleving. Een integratieve of multidisciplinaire oriëntatie wordt hierbij uitdrukkelijk nagestreefd. Met name de vakdisciplines Praktische Theologie, Systematische Theologie en Kerkgeschiedenis zijn hierin geïnvolveerd.

Masteropleiding Bijbel, Jodendom en Geloofstraditie (BJG)

De opleiding beoogt de student(e) te brengen tot het beoefenen op masterniveau van de wetenschappelijke bestudering van de geschriften van Oude en Nieuwe Testament, van de interpretaties daarvan binnen Jodendom en Christendom, en van de traditiesgeschriften van Jodendom en Christendom. Een integratieve of multidisciplinaire oriëntatie wordt hierbij uitdrukkelijk nagestreefd. Met name de vakdisciplines Oude Testament & Judaïca, Nieuwe Testament & Patristiek en Kerkgeschiedenis zijn hierin geïnvolveerd.

Facet 1.1.: Niveau en oriëntatie

De commissie beoordeelt het niveau en de oriëntatie van de doelstellingen als voldoende voor zowel bachelor als master.

De algemene doelstellingen van de opleidingen zijn traditioneel, adequaat geformuleerd en van academisch niveau. Er is duidelijk aandacht voor academische competenties, met een expliciete plaats voor wetenschappelijke competenties. De opleiding is sterk gericht naar kennis en intellectuele competenties zoals kritisch inzicht kunnen verwerven, als onderdelen van de wetenschappelijke ontplooiing van academische vaardigheden. De commissie is positief over de nadruk op studievaardigheden en in mindere mate op professionele communicatieve vaardigheden die in de doelstellingen staan ingeschreven. De commissie betreurt de geringe aandacht voor (andere) vaardigheden, zoals op persoonlijk vlak, attitudes of professioneel gedrag. Ze raadt dan ook aan de algemene doelstellingen verder uit te werken.

De doelstellingen sluiten in algemene lijnen aan bij de nieuwe ontwikkelingen in het hoger onderwijs, en zijn gemodelleerd naar het beeld van de 'Dublin-descriptoren', zonder er expliciet naar te verwijzen. In de doelstellingen is de internationale dimensie niet expliciet opgenomen.

De algemene doelstellingen voor de bachelor worden gedragen door alle betrokkenen bij de opleiding. Ze werden opgesteld via een intensieve samenwerking tussen het personeel, studenten en externe betrokkenen. De algemene doelstellingen voor de masteropleiding lijken tot nog toe minder doordacht en uitgewerkt, en ook minder algemeen geaccepteerd door alle betrokkenen. De commissie raadt aan de doelstellingen voor de master in de ruime groep betrokkenen te bespreken. De beschrijving van de masterdoelstellingen is eerder kort, maar lijkt zich wel in de goede richting te ontwikkelen.

De commissie betreurt dat de algemene doelstellingen niet in de studiegids vermeld zijn. De studenten worden ook niet op een andere manier systematisch op de hoogte gebracht van de doelstellingen, wat de richtinggevende kracht ervan ondermijnt.

Facet 1.2.: Domeinspecifieke eisen

De commissie beoordeelt de domeinspecifieke eisen van de bacheloropleiding als goed en van de masteropleiding als onvoldoende.

De domeinspecifieke doelstellingen van de bacheloropleiding zijn gelijklopend met de eisen die internationaal worden gesteld aan een academische opleiding in de godgeleerdheid. De eindkwalificaties zijn ontleend aan eisen uit de wetenschappelijke discipline, internationale wetenschap en de

praktijkbeoefening. De commissie is tevreden dat de opleiding niet alleen refereert naar de Engelstalige literatuur en traditie, maar ook oog heeft voor ontwikkelingen in andere talen. De bacheloropleiding heeft door de grote aandacht voor de bijbeltalen en de andere bijbelvakken een aantrekkelijk profiel voor wie zich in de klassieke protestantse theologie wil vormen.

Ook de domeinspecifieke doelstellingen van de masteropleiding, voor zover die uitgewerkt zijn, zijn gelijklopend met de eisen die internationaal worden gesteld aan een academische opleiding in de godgeleerdheid. De domeinspecifieke doelstellingen van de master zijn echter nog onvoldoende uitgewerkt. In het zelfevaluatierapport vond de commissie slechts weinig informatie. Tijdens de bezoeken kon deze niet substantieel aangevuld worden. De domeinspecifieke masterdoelstellingen zijn onduidelijk en te beknopt. Ze geven onvoldoende aan waartoe de twee afstudeerrichtingen die men in de plannen voor de master voorziet, zullen opleiden. Deze afstudeerrichtingen zijn nu gedefinieerd ten opzichte van elkaar in termen van vakgebieden, waarbij de domeinspecifieke doelstellingen eerder in termen van inhouden dan in termen van competenties geformuleerd zijn. De commissie raadt aan een fundamentele reflectie op te starten met alle betrokkenen over waar men met de masteropleiding naar toe wil. Daar gepland werd de masteropleiding op te starten in 2006-2007, is deze fase hoogdringend. Er dient ook naar eensgezindheid onder het onderwijzend personeel toegewerkt te worden.

Algemene conclusie bij onderwerp 1: Doelstellingen

De visitatiecommissie beoordeelt de doelstellingen van de bacheloropleiding positief en van de masteropleiding negatief.

Het niveau en de oriëntatie van zowel de bachelor- als de masteropleiding worden als voldoende beoordeeld. De algemene doelstellingen zijn traditioneel, met nadruk op academische competenties, op een gevorderd niveau.

De domeinspecifieke doelstellingen van de bachelor zijn goed uitgewerkt. Deze doelstellingen zijn afgestemd op de eisen die worden gesteld aan de internationale consensus voor een opleiding godgeleerdheid. Voor de masteropleiding zijn er onvoldoende domeinspecifieke eisen uitgewerkt. Deze zijn te vaag en te beknopt om als richtinggevend voor de uitwerking van een opleiding te kunnen dienen.

ONDERWERP 2: PROGRAMMA

Beschrijving programma

De studiegids beschrijft het bachelor-mastersysteem als twee zelfstandige onderdelen. Beiden zijn opgebouwd uit modules, die als samenhangende studie-eenheid worden voorgesteld.

De bacheloropleiding bestaat voor een groot deel uit bijbelstudie en oude talen (68 van de 180 studiepunten). Daarnaast vormen theologie (41 studiepunten) en praktische theologie (32 studiepunten) de tweede en derde grootste componenten. Kleinere rode draden in de bacheloropleiding vormen geschiedenis (15 studiepunten), onderzoeksvaardigheden en interdisciplinair werk (13 studiepunten), en ethiek (11 studiepunten). In het derde bachelorjaar, dat in het academiejaar 2005-2006 voor het eerst zal doorgaan, zal een bacheloreindwerk geschreven worden, dat geïntegreerd kan worden als onderdeel van onderzoeksvaardigheden. Een schematisch overzicht van de bacheloropleiding wordt gepresenteerd in tabel 1.

Tabel 1: overzicht in studiepunten van het bachelorprogramma zoals het vanaf 2005-2006 wordt gegeven

Jaar	Bijbel en oude talen	Ethiek en filosofie	Geschiedenis	Systematische theologie	Praktische theologie	Onderzoeksvaardigheden en interdisciplinair werk	Totaal
BA 1	26	5	6	12	8	3	60
BA 2	21	3	6	13	13	4	60
BA 3	21	3	3	16	11	6	60
Totaal	68	11	15	41	32	13	180

Het zelfevaluatie-rapport beschrijft de opbouw van de twee afstudeerrichtingen van de masteropleiding aan de hand van de volgende indeling:

1. Van de 60 ECTS zijn er 25 gereserveerd voor het hoofdvak, dat in het perspectief staat van een centraal probleem of thema.
2. Rond hetzelfde thema of probleem worden twee bijvakken van elk 10 ECTS gedaan.
3. Eén bijvak van 10 ECTS kan, mits toestemming van de docentenvergadering, buiten de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel (FPG) gedaan worden.
4. De resterende 15 ECTS van het masterjaar worden besteed aan het schrijven van de masterproef.
5. In de masterproef moet het algemene doel van de masteropleiding zichtbaar worden: het werkstuk geeft blijk van de hiervoor omschreven intellectuele, wetenschappelijke en specifiek-theologische competentie.

Facet 2.1.: Relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma

De commissie beoordeelt de relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma als goed voor de bachelor en onvoldoende voor de master.

Zowel de bacheloropleiding als de bestaande licentiaatopleiding zijn sterk wetenschappelijk gericht. Zo nemen ze veel anderstalige internationale literatuur op in hun programma, wat de commissie waardeert. Beide programma's zijn nog vrij docentgecentreerd opgesteld. De doelstellingen die op het niveau van opleidingsonderdelen van de bestaande licentieopleiding zijn geformuleerd, zijn, op een uitzondering na, zeer theoretisch en niet competentiegericht. De commissie raadt aan uitdrukkelijk meer aandacht aan de competentiegerichtheid te besteden.

De kandidaatopleiding heeft met de omvorming naar de bacheloropleiding een fundamentele curriculumvernieuwing doorgemaakt. Het nieuwe programma is een mooi programma, met een goede concretisering van de eindkwalificaties op bachelorniveau. De opleidingsonderdelen zijn over het algemeen van een goed niveau en gericht op de domeinspecifieke eisen. De doelstellingen zijn zowel in het algemeen als in detail vertaald. De FPG beschrijft voor elke opleidingsonderdeel de relatie tussen de inhoud ervan en de doelstellingen, maar deze zijn nog vaak eerder theoretisch. Er wordt vooral gepoogd studenten een fundamentele basiskennis gerelateerd aan actuele ontwikkelingen bij te brengen. Dominant is kennis en inzicht en het kritisch gebruik ervan. Vaardigheden komen tot spijt van de commissie weinig expliciet aan bod. Communicatie- en leervaardigheden komen wel voor, maar de commissie raadt aan ze te versterken en de praktijkgerichtheid van het programma uit te breiden.

Het programma van de masteropleiding, dat gepland is een eerste keer uitgevoerd te worden in het academiejaar 2006-2007, is in tegenstelling tot de bacheloropleiding erg weinig uitgewerkt. Aan de

hand van de volgens de commissie vage beschrijvingen van opleidingsonderdelen kan zij de relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma niet positief beoordelen. Zowel de doelstellingen als de inhoud van de opleidingsonderdelen zijn te weinig uitgewerkt. De masteropleiding zou zich voornamelijk richten op het zelfstandig leren theologiseren in samenwerking met anderen. Het huidige licentieprogramma, in combinatie met de weinig uitgewerkte plannen voor de masteropleiding, biedt volgens de commissie onvoldoende garanties dat het studenten tot deze eindkwalificaties opleidt.

Facet 2.2.: Eisen academische gerichtheid van het programma

De commissie beoordeelt de academische gerichtheid van de bachelor als goed en van de master als onvoldoende.

De bacheloropleiding heeft van in het begin aandacht voor kennisontwikkeling. Daarnaast is er in de bachelor in de wetenschappelijke lijn expliciet aandacht voor het bijbrengen van onderzoeksattitude en onderzoeksvaardigheden, die tot een voorlopig eindpunt komt in een bacheloreindwerk. De commissie waardeert deze systematische aandacht voor het bedrijven van wetenschap zeer.

De commissie is tevreden dat er in de samenhang tussen bachelor en master een duidelijke groeilijn voor studenten voorzien is naar steeds meer zelfstandig wetenschappelijk kunnen werken. De masteropleiding is bijna uitsluitend gericht op wetenschappelijke kennis. Na de masteropleiding is nog een beroepsvoorbereidend jaar voorzien waarin meer praktische vaardigheden centraal staan en dat gericht is op de voorbereiding tot het predikantschap in de Verenigde Protestantse Kerk in België (VPKB). In de masteropleiding is het de bedoeling dat studenten meewerken in één van twee onderzoeksgroepen, die in oprichting zijn. Hoe studenten daarin tot relatief zelfstandig wetenschappelijk onderzoek gebracht zullen worden, is (nog) niet vastgelegd. Gezien het masterprogramma erg onduidelijk is, is het voor de commissie onmogelijk positief te oordelen over de kracht van het programma om onderzoeksattitudes en -vaardigheden bij te brengen. De huidige licentieopleiding heeft geen expliciete aandacht voor onderzoeksvaardigheden, tenzij in de licentiaatsverhandeling, die erg variabel is in academische kwaliteit (zie ook facet 2.8: Masterproef).

Voornamelijk via de opleidingsonderdelen praktische theologie in de bachelor komen studenten in contact met het beroepsveld. Studenten leren er reflecteren, observeren en dit in een theoretisch kader inpassen. De commissie vindt dat door deze reflectieve aanpak de aandacht voor de beroepsvaardigheden zelf te weinig aan bod komt, en raadt aan deze te versterken. De praktische aspecten van de opleiding wordt best uitgebreid.

Facet 2.3.: Samenhang van het programma

De commissie is van oordeel dat het programma van de bachelor een goede en het programma van de master een onvoldoende samenhang vertoont.

De commissie vindt het programma van de bacheloropleiding goed doordacht en coherent. Er is een logisch opgebouwd normtraject voorzien. De FPG biedt haar studenten daarnaast veel flexibele leerwegen toe, die individueel bekeken en besproken worden, maar niet expliciet worden vermeld in het programmaboek of de studiegids. Studenten kunnen zo het programma in tijd naar hun hand zetten. Daarentegen kunnen studenten de opleiding weinig naargelang hun interesse naar hun hand zetten, aangezien geen keuze mogelijk is in welke opleidingsonderdelen ze willen opnemen. De commissie betreurt deze beperkte keuzemogelijkheid. Het FPG levert daarmee een klassieke opleiding af. De balans in de programmaopbouw slaat door in de richting van talen en bijbelvakken, een keuze die de commissie wel weet te waarderen. De commissie wijst echter tegelijk op de te lichte invulling in het programma van dogmatiek, kerkgeschiedenis, kerkrecht, spiritualiteit en filosofie. De commissie raadt aan deze laatste domeinen te versterken en ten minste meer keuzemogelijkheden voor studenten in de bacheloropleiding in te bouwen.

De commissie vindt het positief dat een opleidingsonderdeel, met name klassiek Grieks, in de bacheloropleiding buiten de FPG, namelijk op de Vrije Universiteit Brussel, gevolgd dient te worden. Een deel van de opleiding aan een andere instelling studeren kan verruimend werken, wat de commissie belangrijk acht gezien de zeer beperkte omvang van de instelling. De commissie vindt echter het opleidingsonderdeel klassiek Grieks hiervoor niet zo geschikt, gezien het inhoudelijk sterk verschilt van het bijbelse Grieks.

Het masterprogramma is, zoals hoger aangehaald, weinig uitgewerkt. Het masterprogramma zal bestaan uit slechts vier opleidingsonderdelen: een hoofdvak, twee bijvakken en een masterproef, die allen aansluiten bij de keuze van een centraal thema van de student. De commissie vindt dat er in het huidig licentieprogramma al weinig opleidingsonderdelen aangeboden worden, waardoor eerder weinig verschillende thema's en benaderingen aan bod komen. In combinatie met het beperkt aantal docenten, wat met zich meebrengt dat studenten met slechts een beperkt aantal standpunten of visies worden geconfronteerd, acht de commissie de kans groot dat de masteropleiding te eng specialistisch en te weinig evenwichtig zal worden ingevuld.

Facet 2.4.: Studieomvang

De bacheloropleiding omvat 180 studiepunten. De masteropleiding omvat 60 studiepunten. De opleidingen voldoen daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang.

Facet 2.5.: Studietijd

De commissie beoordeelt de studietijd voor de bacheloropleiding als voldoende en voor de masteropleiding als onvoldoende.

In het zelfevaluatierapport wordt vermeld dat studietijdmetingen nauwkeurig hebben plaatsgevonden. De commissie heeft echter vastgesteld dat een systematische en methodische studietijdmeting ontbreekt. De commissie betreurt het gebrek aan cijfermateriaal. Er wordt wel op de studietijd van de studenten gelet door individuele docenten, en de docentenvergadering volgt de problemen in verband met studietijd op. Door de kleine studentenaantallen kunnen docenten in enige mate de vinger aan de pols houden over de subjectieve studielast van hun studenten, niettegenstaande dat dit wordt bemoeilijkt door de vele zelfstudieopdrachten. De commissie raadt aan de studietijdbewaking uit te werken.

Van alumni en studenten uit de licentieopleiding vernam de commissie dat het hele vroegere programma moeilijk te volgen was voor onervaren studenten omdat het weinig structuur bood. Dat het vroegere programma weinig structuur biedt komt onder andere door de vele zelfstudieopdrachten in combinatie met de relatief beperkte interactievormen. Dat programma was ook erg zwaar door de uitgebreide literatuurlijsten. Het huidige licentie- en geplande masterprogramma bevat naar het oordeel van de commissie eveneens erg weinig structuur. Bovendien geldt voor het hele bachelor-masterprogramma dat door het zeer kleine aantal studenten en het beperkt aantal contacturen, studenten zich niet omringd en gesteund weten door een studentengemeenschap. De commissie betreurt ook dat de eindverhandelingen zo goed als nooit tijdig ingediend worden (zie ook facet 2.8: masterproef). In combinatie met het gebrek aan systematische studietijdmeting, vreest de commissie dat er onvoldoende garanties zijn op een voldoende studeerbaar masterprogramma, dat aansluit bij de norm van 60 studiepunten per jaar. Bij de invoering van het bachelorprogramma daarentegen, is rekening gehouden met de gevolgen ervan op de studietijd. In gesprekken met studenten blijkt dat deze zorgvuldigheid zijn vruchten heeft afgeworpen. Het bachelorprogramma biedt meer structuur, en er is een duidelijke vooruitgang in de doorstroom (zie ook facet 6.2: Onderwijsrendement). Bachelorstudenten geven aan dat het programma aan hun noden voldoet, wel zwaar is, maar niet zwaarder dan zij het verwachten.

De commissie is tevreden dat de overstap van een eigen studiepuntensysteem naar ECTS is gemaakt. Deze worden in de studiegids expliciet uitgeschreven, samen met het aantal uren hoorcollege, werkcollege e.d. er in totaal voor een bepaalde module gepland zijn.

Facet 2.6.: Afstemming tussen vormgeving en inhoud

De commissie beoordeelt de afstemming tussen vormgeving en inhoud als voldoende voor de bachelor en onvoldoende voor de master.

De Nederlandstalige opleidingen van de FPG hebben geen uitgeschreven didactisch concept, maar de commissie merkte een onderliggende, erg traditionele onderwijsvisie op. De opleidingen zijn hoofdzakelijk gefocust op het doorgeven van informatie aan studenten. De traditionele onderwijsvisie sluit aan bij de geformuleerde doelstellingen, die met hun nadruk op oude talen en bijbelvakken, eveneens traditioneel zijn.

In het bachelorprogramma bestaat het merendeel van de opleidingsonderdelen uit zelfstandig te verwerken literatuur met hoorcolleges, en daarnaast eventueel werkcolleges of korte stages. In het laatste jaar van de bachelor maken studenten een eindwerk, dat als voorbereiding geldt voor de masterproef. De commissie is tevreden over dit initiatief, net als over het invoegen van korte stages in de opleidingsonderdelen. De nadruk van de opleiding ligt echter bij literatuur. Volgens de commissie is het, zeker in de eerste jaren, belangrijk om studenten intensief te begeleiden in het leren lezen, interpreteren en bestuderen van teksten. In de praktijk gebeurt er te weinig actieve begeleiding. Zo hebben studenten in het eerste jaar niet meer dan 12 geprogrammeerde contacturen per week. Er is wel persoonlijke begeleiding voorzien via een mentor, maar de drempel ernaar blijkt te hoog om op regelmatige basis input te vragen. Studenten zijn tevreden over het mentorsysteem, maar nemen niet vaak het initiatief om hun mentor te contacteren. De commissie stelt voor om het aantal contacturen op te trekken, en deze met meer interactieve werkvormen in te vullen.

Voor de master is noch de vorm noch de inhoud van het programma duidelijk, hoewel het gepland is om in academiejaar 2006-2007 in te gaan. Aangegeven wordt dat er twee keuzemogelijkheden zullen bestaan, aansluitend bij twee onderzoeksgroepen in oprichting: Theologie, kerk en samenleving (TKS) en Bijbel, Jodendom en geloofstraditie (BJG). De verdere invulling wordt overgelaten aan de student, die in overleg met een docent een bij onderzoek aansluitend thema kiest waarrond de student hoofdvak, bijvakken en masterproef volmaakt. Men verwacht dat studenten aansluiten bij de onderzoeksgroep en lijkt te verwachten dat de studenten pro-actief om begeleiding vragen. Er zijn immers nauwelijks of geen contactmomenten voorzien. De commissie oordeelt dat dit programma eenzijdig onderzoekgericht is, en onvoldoende begeleiding voorziet om vooral zwakkere studenten tot het verwerven van competenties aan te zetten.

De commissie is tevreden over het disciplineoverschrijdende seminarie, waarin docenten, studenten en ook afgestudeerden samenwerken over een disciplineoverschrijdende thema. Deze jaarlijkse studiedagen zijn een uitstekend middel voor het ontwikkelen van de interdisciplinariteit.

Facet 2.7.: Beoordeling en toetsing

De visitatiecommissie beoordeelt de toetsing en evaluatie als voldoende voor zowel de bachelor als de master.

De wijze van toetsen wordt in de studiegids globaal meegedeeld en toegelicht. Ook staat in de studiegids informatie over herkansingen, de deliberatievergadering en de wegingscoëfficiënt. Toetsen kunnen naar hun aard plaatsvinden tijdens en/of aan het einde van het betreffende opleidingsonderdeel. Aan het begin van de module geeft de docent nadere informatie over de module, de doelstelling, de thematiek, de werkvormen en de literatuur en in dat kader ook over de vereiste studieresultaten en de wijze van meten. De studenten zijn in het algemeen voldoende op de hoogte van de toetsvereisten. In het huidige laatste jaar vinden zij wel dat de samenstelling van de globale eindquotering niet transparant is. De commissie raadt aan de punten waaruit deze eindquotering is samengesteld aan de studenten ter beschikking te stellen.

Er bestaat geen facultaire richtlijn, toetsbeleid of kwaliteitsbewaking voor de toetsing. Docenten bepalen individueel de vorm en criteria van de toetsen. De opleidingsverantwoordelijken geven aan in de toekomst meer aspecten procedureel te willen verankeren en de kwaliteit systematischer op te volgen. De commissie dringt er op aan deze initiatieven in samenwerking met de studenten uit te bouwen.

De commissie heeft de gelegenheid gehad om het schriftelijk toetsmateriaal te bestuderen. Ze is tevreden dat er naast cognitieve ook attitudinale aspecten in zijn opgenomen. In haar geheel is er voldoende variatie in de toetsing, is ze kwaliteitsvol, van behoorlijk niveau en gericht op de doelen van de opleiding. Ook studenten zijn tevreden over de toetsing. Hoewel de commissie zoals hoger gezegd de plannen voor de master vaag vindt, heeft zij er vertrouwen in dat de toetsing, net zoals nu tijdens de licentieopleiding, naar behoren zal gebeuren in de hele opleiding.

Facet 2.8.: Masterproef

De commissie beoordeelt de masterproef als voldoende.

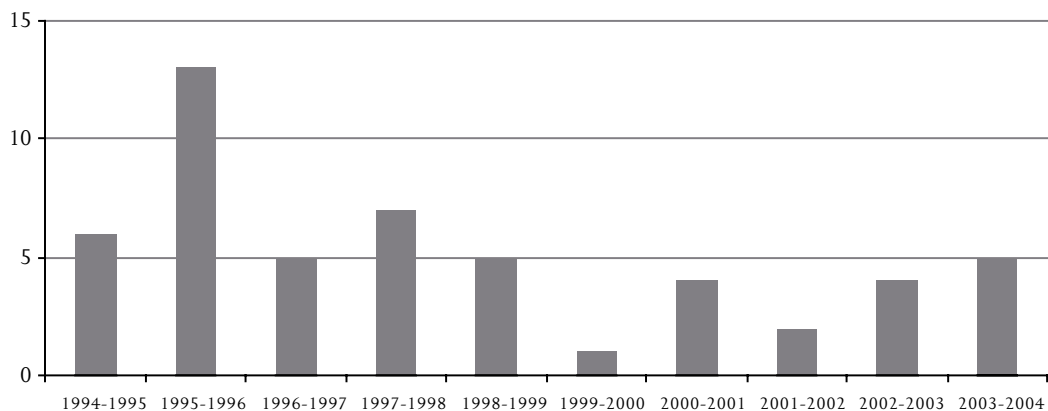
De commissie heeft alle eindwerken van de afgelopen jaren bestudeerd. Deze eindwerken uit de huidige licentieopleiding hebben over het algemeen een behoorlijk niveau. Allemaal getuigen ze van analytisch vermogen en kritische ingesteldheid. Sommige eindwerken zijn in samenwerking met een andere instelling uitgewerkt. De commissie waardeert deze samenwerking en mogelijkheid tot interdisciplinariteit ten zeerste. Zoals hoger vermeld, zijn de eindwerken echter wel erg variabel in hun academische kwaliteit. De commissie raadt aan voor de masterproef voldoende richtlijnen en structuur op te zetten om een academisch niveau te garanderen. Dit kan onder meer door een meer sturende begeleiding bevorderd worden. Deze maatregelen kunnen ook een positieve invloed uitoefenen op het probleem dat de meeste studenten hun eindwerk laattijdig afwerken. Vele studenten maken hun eindwerk in een bijkomend jaar.

De masterproef zal aan de FPG een omvang hebben van 15 ECTS. Dit is in overeenstemming met de decretale voorwaarden, maar de commissie beoordeelt het eerder aan de lage kant gezien de onderzoeksgerichtheid van de toekomstige master.

Hoe de beoordeling van de masterproef er zal uitzien, was ten tijde van het bezoek nog niet beslist. De quotering van de eindwerken uit de licentieopleiding zijn nu eerder genereus te noemen. De commissie dringt erop aan duidelijke criteria voor de beoordeling te formuleren en aan studenten en docenten bekend te maken. Een beoordelingsprocedure dient te worden uitgewerkt. De visitatiecommissie raadt aan in de beoordelingsprocedure op te nemen dat de beoordeling gebeurt door een commissie, waarin naast de promotor minstens één specialist zetelt, die niet betrokken was bij de begeleiding van de masterproef en gezien het kleine aantal docenten liefst zelfs uit een andere instelling komt. De commissie is voorstander van een mondelinge verdediging.

Facet 2.9.: Toelatingsvoorwaarden

De commissie beoordeelt de toelatingsvoorwaarden voor de opleidingen als voldoende.

Grafiek 1: evolutie ingeschreven studenten voor eerste jaar bachelor godgeleerdheid (generatiestudenten en anderen)

In grafiek 1 wordt een overzicht gegeven van het aantal ingeschreven studenten in het eerste bachelorjaar aan de FPG. De cijfers betreffen zowel generatiestudenten als anderen, ingeschreven in het eerste jaar. In de FPG stromen ook in latere jaren regelmatig een paar studenten in. Het gaat dan over studenten die al een (universitaire) opleiding hebben en vrijstellingen krijgen voor een aantal opleidingsonderdelen. De commissie noemt de totale instroom in de opleiding laag, maar evenredig met het recruiteringspotentieel van protestantse gelovigen in Vlaanderen.

Veel instromende studenten aan de FPG zijn ouder dan de zogenaamde schoolverlaters en hebben naast hun studie een gezin en een werkkring. Daarom worden er voor aspirant-studenten altijd eerst gesprekken met de decaan en de rector georganiseerd, waarin de studentenkenmerken en verwachtingen besproken worden in relatie tot de studiemogelijkheden. De FPG geeft de mogelijkheid tot zeer flexibele trajecten, die uitgestippeld worden op individuele basis. Er zijn echter, naast de voltijdse trajecten, geen alternatieven op papier gezet. De commissie raadt aan een aantal deeltijdse voorbeeldtrajecten uit te werken om de studievoorgang en -doorstroom te bevorderen (zie ook facet 6.2: Onderwijsrendement). De overgang tussen bachelor en master (c.q. kandidatuur en licentie) verloopt in het algemeen probleemloos.

De onderwijsvormen en -organisatie, zoals de grote hoeveelheid zelfstudie en kleine aantal contactmomenten, zijn haalbaar voor de gevorderde, gemotiveerde studenten die naast werk en gezin op latere leeftijd de opleidingen volgen. Voor minder gevorderde of jonge studenten geeft de onderwijsorganisatie echter te weinig steun. De commissie dringt er op aan beide groepen in rekening

te brengen bij het ontwerp en uitvoering van het onderwijsprogramma. Ook raadt de commissie aan meer gebruik te maken van de verscheidenheid aan studenten, zodat ze van elkaar kunnen leren. Beide voorstellen kunnen onder andere aan de hand van facultaire contactmomenten en groepsopdrachten bevorderd worden.

Algemene conclusie bij onderwerp 2: Programma

De commissie beoordeelt het programma van de opleidingen als positief voor de bachelor, maar negatief voor de master. De commissie meent dat de onduidelijke plannen voor de masteropleiding, het gebrek aan structuur en richting van de master- en licentiaatopleiding het hele onderwerp 'Programma' negatief doet uitvallen voor de master. De facetten die positief beoordeeld worden, wegen voor de commissie niet sterk genoeg door om er verandering in te brengen.

De inhoud van het programma is goed gericht op de doelstellingen voor de bachelor, maar onvoldoende voor de master. Beide programma's zijn erg gericht op wetenschappelijke literatuur. Voor de bachelor zijn de doelstellingen zowel in het algemeen als in detail vertaald. Het masterprogramma is te weinig uitgewerkt. Het bachelorprogramma is van een goed academisch niveau, maar dit facet is onvoldoende voor het masterprogramma. In het bachelorprogramma is expliciet een plaats ingeruimd voor het aanleren van academische competenties, maar dit ontbreekt in de master. De plannen voor de master bieden weinig garanties op een evenwichtig programma. De FPG biedt studenten veel flexibele leerwegen aan. Meer contactmomenten kunnen meer structuur bieden. De samenhang van het programma is goed in de bachelor en onvoldoende in de master. Het facet studietijd is voldoende voor bachelor maar onvoldoende voor de master. Er worden geen systematische studietijdmetingen uitgevoerd aan de FPG. Door de kleine aantallen studenten hebben docenten wel zicht op de studietijd. Bij het opstellen van het bachelorprogramma is rekening gehouden met de studietijd. In het masterprogramma werken studenten zelden hun masterproef af binnen de voorziene tijd, en ook elders in dit programma zijn geen ingrepen uitgevoerd om de studietijd binnen de perken te houden. De afstemming van de vormgeving en inhoud is voldoende in de bachelor en onvoldoende in de master. De FPG heeft een niet geëxpliciteerde traditionele onderwijsvisie die aansluit bij de traditionele doelstellingen. In de bachelorjaren wordt gewerkt aan de hand van een mentorsysteem en een beperkt aantal contacturen. Voor de master is noch de inhoud noch de vorm van het programma duidelijk. De commissie beoordeelt de toetsing in de bachelor en de master als voldoende. Het schriftelijk toetsmateriaal is kwaliteitsvol en over het algemeen transparant. De commissie beoordeelt de masterproef als voldoende. De eindwerken uit de huidige licentieopleiding hebben over het algemeen een behoorlijk niveau. De toelatingsvoorwaarden zijn volgens de commissie voldoende. De kleine, heterogene groep studenten die instroomt in de opleidingen wordt individueel gesproken.

ONDERWERP 3: INZET VAN PERSONEEL

Facet 3.1.: Kwaliteit personeel

De commissie beoordeelt de kwaliteit van het personeel van beide opleidingen als voldoende.

De commissie acht de vakinhoudelijke expertise van het personeel zeer behoorlijk. Elk van de kerndomeinen binnen de theologie wordt kwalitatief ingevuld.

Alle docenten zijn intensief betrokken bij het onderwijs. De studenten zijn in het algemeen tevreden met hun docenten, zowel op inhoudelijk als op didactisch vlak, hoewel de meeste docenten erg traditioneel lesgeven. Om de onderwijskundige kwaliteit te stimuleren wordt er een jaarlijkse onderwijskundige dag georganiseerd voor de docenten. Bij de aanstelling van nieuwe docenten is er expliciet aandacht voor onderwijskundige kwalificaties die tijdens de sollicitatieprocedure door middel van een openbare les getoetst worden. Daarna gebeurde tot nog toe geen evaluatie of opvolging van de didactische ontwikkeling van de docenten. De commissie waardeert de initiatieven die ontwikkeld worden, maar volgens haar staan ze te veel op zichzelf. Het ontbreekt tot nog toe aan academische samenwerking. De commissie meent dat de aandacht voor didactiek best verscherpt wordt en in een beleid samengebracht wordt. De didactische begeleiding van docenten is nu onderbelicht.

De begeleiding van de docenten gebeurt ad hoc. De introductie van nieuwe docenten gebeurt niet systematisch, wat de faculteit niet nodig acht omwille van de kleine schaal van de opleiding. De commissie raadt aan een systematisch en coherent inhoudelijk personeelsbeleid te ontwikkelen dat docenten en andere personeelsleden strategisch rekruteert, hen stimuleert en begeleidt, en een richting aangeeft voor de ontwikkeling van de faculteit. Een beperking voor dit beleid vormt de beperkte financiële slagkracht van de faculteit.

Facet 3.2.: Eisen academische gerichtheid

De commissie beoordeelt de eisen van de academische gerichtheid van het personeel als goed voor zowel bachelor als master.

De algemene onderzoekskundigheid van het onderwijzend personeel is goed beoordeeld. Docenten zijn betrokken bij het internationale onderzoeksveld en hebben soms uitgebreide internationale contacten en ervaring. Het wetenschappelijk niveau van sommige docenten is erg hoog en vormt een uitstekende bijdrage tot de opleiding. Vanwege de kleinschaligheid kan elke student in discussie treden met de professoren. Met name goede studenten doen hiermee hun voordeel. Het onderzoek wordt wel eerder op individueel niveau uitgevoerd dan door de faculteit aangestuurd.

De commissie waardeert de plannen van de FPG om de nodige ruimte voor onderzoekstaken te bewaken en grotere projecten systematisch uit te bouwen. Voor de plannen voor de master, met twee afstudeerrichtingen die aansluiten bij twee onderzoeksgroepen, is dit cruciaal. De commissie raadt aan onderzoeksprojecten op te zetten die gezamenlijk gedragen worden door verschillende professoren.

De professionele ervaring en de kennis van de beroepspraktijk binnen het onderwijzend personeel komt volgens de commissie weinig aan bod. Dit weegt echter niet zwaar door, aangezien de praktische opleiding tot predikant in een opleiding na het masterjaar wordt gesitueerd. Voor de voorbereiding daarop en voor andere uitstroom uit de bachelor- en masteropleiding is er voldoende professionele ervaring aanwezig in het personeelsbestand. Bovendien zijn er veel contacten tussen de faculteit en het werkveld en voor de studenten ook contact met praktijkvoerders via seminaries.

Facet 3.3.: Kwantiteit personeel

De commissie beoordeelt de kwantiteit van het personeel voor beide opleidingen als voldoende.

Het aantal personeelsleden is volgens de commissie nipt voldoende om de opleidingen te verzorgen. In het totaal zijn 11 VTE onderwijzend personeelsleden aan de faculteit verbonden, dus voor de Nederlandstalige en Franstalige afdeling tezamen. De meeste docenten zijn verbonden met slechts één van de twee programma's. De commissie raadt aan om een beleid te voeren om onderwijsgevenden aan te werven die in beide programma's kunnen lesgeven. Nu worden studenten met een erg beperkt aantal docenten en dus ook een beperkt aantal invalshoeken in contact gebracht. Het standpunt van enkele docenten weegt daardoor nogal door. Ook naast docenten en hoogleraren is er weinig personeel. De opleiding kan geen beroep doen op assistenten. Er zijn wel een aantal repetitoren die studenten helpen bij de talenstudie, maar hun positie is niet structureel ingebed in de faculteit. Het aantal ondersteunende personeelsleden is eveneens erg beperkt: er is slechts één administratieve kracht en één bibliothecaris voor de hele faculteit (Franstalig en Nederlandstalig samen). Alvast de bibliothecaris heeft nood aan hulp om taken buiten het dagelijkse beheer, zoals het verwerken van schenkingen, weg te werken. De commissie vindt dat de krappe omvang van het personeel voldoende wordt opgevangen door de aanvullingen die de opleiding verzorgt via seminaries, waar externe experts, alumni en praktijkexperts een inbreng hebben. Daardoor komen studenten toch met voldoende verschillende experts in contact. De verhouding tussen het personeelsbestand en de studentenaantallen op zich is aanvaardbaar, gezien de kleine studentenaantallen.

Algemene conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

De commissie beoordeelt de inzet van personeel positief voor beide opleidingen.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van het personeel voldoende. De vakinhoudelijke expertise van de docenten is zeer behoorlijk. De FPG heeft geen gestructureerd personeelsbeleid, maar ze ontwikkelt wel enkele initiatieven om de didactische kwaliteit van het personeel te bewaken en te bevorderen. De academische gerichtheid van het personeel beoordeelt de commissie als goed. Individuele docenten hebben een hoog wetenschappelijk niveau. De faculteit heeft plannen om meer gezamenlijke onderzoeksprojecten op te zetten en een onderzoeksbeleid te ontwikkelen. De kwantiteit van het personeelsbestand is nipt voldoende.

ONDERWERP 4: VOORZIENINGEN

Facet 4.1.: Materiële voorzieningen

De commissie beoordeelt de materiële voorzieningen voor bachelor en master als voldoende.

De FPG is gevestigd in een verbouwd herenhuis in Etterbeek, in Brussel. Het huis bevat een vijftal collegezalen, een aula annex kapel, een ontmoetingsruimte voor studenten, een bibliotheek en enkele werkruimtes voor het personeel. Het huis is krap, en de verschillende functies zijn erg compact, maar doordacht voorzien. Zowel docenten als studenten brengen weinig tijd op de faculteit zelf door, wat de commissie betreurt. De faculteit maakt creatief gebruik van de weinige financiële en ruimtelijke middelen. De financiën zijn zo beperkt, dat de opleiding enkel kan functioneren door de grote inzet van alle betrokkenen. Indien de studentenaantallen zouden stijgen, zou de faculteit qua ruimte in de problemen komen. De commissie vraagt om de mogelijkheden tot verhuizen of gedeeltelijke uitbreiding op een andere nabije locatie, bijvoorbeeld voor de bibliotheek, te onderzoeken omdat de huidige locatie vol en verstikkend dreigt te worden. Het lijkt de commissie aanbevelenswaardig om naar verruiming van de huisvesting te zoeken met het oog op bijkomende werving van studenten en personeel.

De bibliotheek is in verhouding met de grootte van de instelling, verstandig en open opgebouwd. Het boeken- en tijdschriftenbestand is toch eerder beperkt. De commissie beveelt aan een structurele samenwerking uit te bouwen met andere (universitaire) bibliotheken zodat een ruimer aanbod kan aangeboden worden. De commissie steunt de inspanningen om de bibliotheek te digitaliseren. De Meyhoffer-collectie, over de geschiedenis van het protestantisme in België, is een bijzondere vermelding waard. De commissie wijst erop dat de openingsuren van de bibliotheek niet goed gekozen zijn voor het naar verhouding grote aantal studenten dat slechts een beperkte tijd in de faculteit doorbrengt.

De commissie acht het wenselijk ruimere openingsuren te hanteren. Studenten vragen vooral om de bibliotheek over de middag open te houden.

De computervoorzieningen zijn beperkt: naast enkele computers voor algemeen gebruik is er in de bibliotheek één computer met internetaansluiting voor studiedoeleinden aanwezig. De commissie vraagt de computer- en informaticafaciliteiten, zoals internettoegang voor studenten uit te breiden, en de informatica ook in het onderwijs te gebruiken.

Facet 4.2.: Studiebegeleiding

De commissie beoordeelt de studiebegeleiding in beide opleidingen als voldoende.

Voor potentiële studenten wordt jaarlijks een 'Open Deur Middag' gehouden, waarbij o.a. informatie gegeven wordt over de studie en geïnteresseerden rechtstreeks hun vragen kunnen voorleggen aan de onderwijsgeevenden. De decaan is steeds beschikbaar voor studievoorlichting aan potentiële studenten en geeft informatie over studiemogelijkheden, studieprogrammering en beroepsmogelijkheden. Hij regelt ook de aanvragen voor studiebeurzen. Werving voor de opleiding gebeurt via het netwerk van protestantse verenigingen in Vlaanderen en Nederland. De commissie is tevreden over deze manier van werken, maar vraagt, gezien de kleine studenteninstroom, permanent alert te zijn om de wervingsinspanningen zo efficiënt mogelijk uit te voeren.

Nieuwe studenten worden van nabij gevolgd: ze worden in het begin van het studiejaar via een 'Faculteitsmiddag' wegwijs gemaakt, ze worden individueel door de rector ontvangen en krijgen een persoonlijke mentor (één van de leden van de wetenschappelijke staf) toegewezen met wie studieproblemen besproken kunnen worden. Zoals hoger vermeld is de drempel naar de mentor te hoog voor studenten, of het mentorsysteem te vrijblijvend. Aan het begin van het academiejaar 2005-2006 is een externe ombudsman aangesteld, wat de commissie waardeert maar wiens functie ze niet heeft kunnen evalueren. Voor psychosociale begeleiding kan een beroep gedaan worden op het Protestants Sociaal Centrum, dat los van de faculteit opereert. Problemen, via welke weg ook aangekaart, worden besproken door de docentenvergadering die naar een oplossing zoekt. De commissie herhaalt dat meer contactmomenten de opleiding meer structuur en meer permanente, niet enkel bij problemen afroepbare, begeleiding zou bieden. Momenteel wordt dit door studenten gemist.

Er is een tweetalige faculteitsgids en een Nederlandstalige studiegids beschikbaar voor de studenten. Het collegerooster wordt aan het begin van het academiejaar ter beschikking gesteld. De commissie vindt dat deze gidsen onvoldoende de onderwijsdoelstellingen en de (nieuwe) reglementen communiceren. Ze vraagt hiervoor verbetering.

Internationale uitwisseling van studenten is mogelijk in de FPG. Er wordt echter (zo goed als) geen gebruik van gemaakt (zie ook facet 6.2, gerealiseerd niveau). De commissie raadt aan de mogelijkheden voor internationale ervaringen uit te breiden en meer te promoten bij de studenten. De commissie beoordeelt dat de aanwezigheid van studenten uit Nederland een te beperkte invulling geeft aan de internationale ervaringen voor studenten.

Conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

De commissie beoordeelt de voorzieningen als toereikend om de programma's te verzorgen.

De commissie beoordeelt de materiële voorzieningen als voldoende. De huisvesting van de FPG is doordacht voorzien maar krap. De bibliotheek heeft een beperkt maar verstandig opgebouwd boeken- en tijdschriftenbestand. De studiebegeleiding is voldoende. Er zijn verscheidene informatiebronnen beschikbaar voor studenten. Studenten kunnen met problemen bij geschikte instanties terecht. Meer contactmomenten kan de opleiding meer structuur en meer permanente begeleiding bieden. Mogelijkheden tot internationale uitwisseling voor studenten zijn aanwezig, maar worden beperkt gebruikt.

ONDERWERP 5: INTERNE KWALITEITSZORG

De FPG wordt financieel en organisatorisch gedragen door de vereniging zonder winstoogmerk 'Universitaire Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid', die in een nauw omschreven bestuurlijke verhouding staat tot de VPKB. De Raad van Bestuur van de FPG wordt benoemd door de Algemene Vergadering van de vereniging zonder winstoogmerk. De Raad van Bestuur benoemt het personeel op voordracht van de Academische Raad. De Academische Raad waakt over de kwaliteit van het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. De docentenvergadering van de Nederlandstalige afdeling organiseert het onderwijs en superviseert de uitvoering ervan. De docentenvergadering komt maandelijks bijeen en houdt éénmaal per jaar een onderwijskundige dag. In de docentenvergadering zetelt een afvaardiging van de studentenraad. Jaarlijks wordt een onderwijskundige dag georganiseerd waar al het personeel betrokken bij het onderwijs samenkomt om onderwijskundige thema's te bespreken zoals curriculumhervormingen en aan collegiale vorming te doen.

Facet 5.1.: Evaluatieresultaten

De commissie beoordeelt de verzameling en evaluatie van gegevens met betrekking tot de kwaliteit van de opleidingen protestantse godgeleerdheid als onvoldoende voor zowel de bachelor als de master.

De opleiding wordt niet periodiek geëvalueerd. Er wordt in het zelfevaluatie-rapport wel een feedbackinstrument en een procedure voorgesteld die tot een systematische studentenbevraging over individuele opleidingsonderdelen zou leiden. Het voorgestelde feedbackinstrument bestaat uit een multiple choice- vragenlijst, die door studenten anoniem in te vullen is. De commissie vraagt zich af of dit de beste optie is voor de kleine groepen waar het in deze faculteit over gaat. De kwantitatieve informatie die via een multiple choice- vragenlijst verzameld wordt, zal voor statistische analyse te beperkt blijken, waardoor interpretatie moeilijk wordt. Bovendien zal de anonimiteit niet gewaarborgd kunnen worden. De commissie suggereert een systeem van mini-audits uit te werken waarin een persoon die extern is aan de faculteit, zoals de ombudspersoon, via hearings met studenten, een evaluatie maakt van een studiejaar of het hele programma. De commissie raadt dringend aan een feedbacksysteem op maat van de faculteit te ontwerpen en in te voeren. Door de kleinschaligheid houdt het personeel en de studenten wel contact met elkaar en worden vele problemen opgemerkt en opgelost. Ook de aanwezigheid van een studentvertegenwoordiger op de docentenvergadering die de problemen bespreekt draagt daar toe bij. De commissie heeft kunnen vaststellen dat men een beleid om een systematische evaluatie te implementeren aan het opzetten is. Studenten geven nu wel aan niet alle problemen te kunnen aankaarten.

Het zelfevaluatie-rapport is anders ingevuld dan de commissie verwachtte. Er wordt een na te streven situatie in beschreven, die soms gepresenteerd wordt alsof ze reeds ingevoerd is. Het is niet duidelijk tot hoeveel reflectie de zelfevaluatie aanleiding heeft gegeven. De commissie beoordeelt de zelfevaluatie als onvoldoende.

Facet 5.2.: Maatregelen tot verbetering

De commissie beoordeelt maatregelen tot verbetering als voldoende voor de bachelor en onvoldoende voor de master.

Naar aanleiding van de omvorming van de programma's naar de bachelor-masterstructuur heeft de FPG haar opleidingen herdacht. Ze heeft de nieuwe plannen weliswaar niet gebaseerd op een systematische, formele evaluatie, maar wel reflectief overleg georganiseerd met de betrokkenen bij de opleiding. Gezien de kleinschaligheid wordt daardoor enigszins het gebrek aan systematische formele evaluaties gecompenseerd. De faculteit werkt geleidelijk aan naar een organisatie met streefdoelen en verbeterplannen. Het huidige streefdoel wordt in het zelfevaluatie-rapport als volgt verwoord: 'de studenten kunnen de gestelde hoeveelheid van 60 ECTS per jaar behalen met een voldoende resultaat ten opzichte van de gestelde eindtermen.'. De commissie beoordeelt dit streefdoel als formalistisch. Ze vraagt de faculteit om de strategieën die dit mogelijk moeten maken te specificeren.

Voor de bacheloropleiding is een duidelijk hervormingsplan opgesteld en (gedeeltelijk) uitgevoerd.

De plannen kunnen echter nog verder uitgewerkt worden. De commissie raadt aan de vinger aan de pols te houden zodat verbeterpunten snel opgespoord worden, en het programma kan worden bijgestuurd tijdens de eerste jaren van de implementatie van het vernieuwde programma. Voor de master is het echter niet duidelijk aan welke noden of problemen de beknopte plannen voor het nieuwe programma tegemoet komen. Bovendien gebeuren veranderingen aan de master in een te traag tempo. De commissie dringt er op aan de plannen voor de master op basis van een grondige consultatie bij alle betrokkenen verder uit te werken en een procedure op te zetten zodat problemen snel geredieerd worden. Daarnaast hoort er volgens de commissie een expliciete plaats voorzien te worden voor evaluatie van de opleiding, zoals hierboven vermeld, om er systematisch verbetermaatregelen aan te koppelen.

De commissie geeft in overweging de openheid van de faculteit en de opleidingen te verhogen. De faculteit refereert immers hoofdzakelijk aan andere protestantse instituten van eenzelfde strekking. Door intensief de veranderingen in het hele domein en de ervaringen van andere instellingen voor het hoger onderwijs in de godgeleerdheid te volgen, kan inspiratie gevonden worden en kunnen vernieuwingen sneller opgepikt worden. Door meer contact met anderen kan de eigen identiteit versterkt worden.

Aangezien er niet eerder een visitatie gebeurde aan de FPG, is er niet nagegaan wat er met de vroegere aanbevelingen is gebeurd.

Facet 5.3.: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

De commissie beoordeelt de betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld voor bachelor en master als voldoende.

Studenten en docenten overleggen met elkaar over het onderwijs in de docentenvergadering, waarin de aanwezigheid van één studentenvertegenwoordiger gegarandeerd wordt. De commissie suggereert dit uit te breiden naar bijvoorbeeld één student uit zowel bachelor, master en doctoraatsprogramma. Studenten onder elkaar overleggen in de studentenraad. De commissie is tevreden met deze organisatie waardoor regelmatig opmerkingen van de studenten gehoord kunnen worden, maar raadt aan de contacten tussen de studenten- en docentengeleding nauwer en meer beleidsmatig te voorzien. Zo vraagt de commissie zich af in hoeverre de studenten als geleding betrokken zijn geweest bij het maken van het zelfevaluatie rapport. Voorstellen die op de docentenraad komen, zouden best eerst voorgelegd worden aan de studentenraad, zodat zij een gezamenlijk, krachtig standpunt kunnen uitwerken.

De FPG is als organisatie goed opgenomen in het netwerk van de VPKB. Ze onderhoudt via de Raad van Bestuur en de VZW intensieve contacten met sleutelfiguren uit het Belgische protestantisme. Op

die manier is het afnemend veld goed betrokken bij het beleid van de faculteit. Alumni worden ook betrokken bij de opleiding via het disciplineoverschrijdend theologisch seminarie, waaraan zowel studenten als personen uit het werkveld deelnemen. De commissie suggereert deze geledingen ook nauwer te betrekken bij de curriculumhervorming.

Algemene conclusie bij onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

De commissie beoordeelt de interne kwaliteitszorg positief voor de bachelor.

De maatregelen ter verbetering zijn voldoende voor de bachelor, maar onvoldoende voor de master. De verschillende betrokkenen bij de opleidingen worden voldoende gehoord.

Voor de bachelor beoordeelt de commissie dat de maatregelen ter verbetering voldoende zijn. De plannen voor de bachelor zijn op een reflectieve manier opgesteld, waarbij ruim inspraak was van alle betrokkenen. De verschillende betrokkenen bij de opleidingen worden in het algemeen voldoende gehoord. De commissie meent dat de onvoldoende verzameling van evaluatiegegevens, gezien de plannen die ervoor bestaan, gecompenseerd wordt door de concrete, toetsbare en gedeeltelijk geïmplementeerde plannen die de zwakke punten zullen oplossen in combinatie met de betrokkenheid van de studenten in deze kleinschalige opleiding. Volgens de commissie is er sprake van een langzame cultuuromslag in het beleid van de faculteit, waardoor zij vertrouwen heeft in de goede uitkomst van de omvorming van de bachelor.

De commissie beoordeelt de interne kwaliteitszorg als negatief voor de master. De verschillende betrokkenen worden gehoord in het beleid van de opleiding, maar evaluatiegegevens worden niet verzameld. De maatregelen ter verbetering zijn onvoldoende. Het is onduidelijk aan welke problemen of noden het nieuwe masterprogramma zou tegemoet komen. De commissie ziet te weinig beargumenteerde plannen om het gebrek aan systematische feedback over het onderwijs te compenseren. De commissie raadt dringend aan werk te maken van de masteropleiding.

ONDERWERP 6: RESULTATEN

Facet 6.1.: Gerealiseerd niveau

De commissie beoordeelt het gerealiseerd niveau als voldoende voor zowel bachelor als master.

De doelstellingen van de opleidingen worden in voldoende mate gerealiseerd. Studenten blijken na drie jaren een voldoende niveau te halen om aan een master te beginnen. De commissie beoordeelt de eindwerken uit de huidige licenties in het algemeen als van voldoende niveau. Ouderejaarsstudenten hebben ook een behoorlijk academisch niveau en goede kennis van de bijbel. Afgestudeerden getuigen van een vlotte overstap naar het werkveld, hoewel voor het predikantschap het praktisch gerichte extra jaar nuttig wordt geacht als aanvulling op het basisprogramma dat een voldoende academische achtergrond voorziet. De VPKB, als belangrijkste partner uit het afnemend veld, is tevreden met de afgestudeerden, zoals blijkt uit gesprekken met bestuursleden ervan.

De commissie betreurt de beperkte internationale dimensie in de opleidingen. In recente jaren bracht geen enkele student een deel van de studietijd in het buitenland door en buitenlandse studenten stromen niet in in de Nederlandse programma's, op enkele Nederlanders na. De faculteit is wel van plan om van internationale studentenuitwisseling meer werk te maken en heeft beginnende structurele contacten. Bovendien zijn er zo goed als geen structurele contacten tussen Nederlandstalige en Franstalige studenten, hoewel de Franstalige opleiding, waaraan veel buitenlandse studenten participeren, in hetzelfde gebouw gevestigd is. Wel hebben de docenten internationale contacten en is de literatuur die in de opleiding gebruikt wordt internationaal. De commissie vraagt om internationale dimensie uit te breiden onder andere met mogelijkheden voor een studieverblijf in het buitenland, en structurele contacten met de Franstalige afdeling.

Facet 6.2.: Onderwijsrendement

De commissie beoordeelt het onderwijsrendement van de bacheloropleiding als voldoende en van de masteropleiding als onvoldoende.

Tabel 2: Doorstroomanalyse van de opleidingen godgeleerdheid (In de gemiddelden wordt ‘+ ≥ 3 jaar’ meegeteld als ‘3’. Daardoor zijn de gemiddelden minima. Er zijn geen gegevens beschikbaar uitgesplitst naar + 4, +5, enzovoort.)

Afstudeerjaar	Op tijd	+ 1 jaar	+ 2 jaar	+ > 3 jaar	TOTAAL	Min. GEM	Min. JAREN	Min. MAANDEN
1994-1995	1	1	0	3	5	6,60	6	7
1995-1996	0	1	0	1	2	6,50	6	6
1996-1997	1	1	0	1	3	5,67	5	8
1997-1998	0	0	0	3	3	8,00	8	0
1998-1999	0	0	0	4	4	8,00	8	0
1999-2000	0	1	0	1	2	6,50	6	6
2000-2001	0	0	0	1	1	8,00	8	0
2001-2002	0	0	0	2	2	8,00	8	0
2002-2003	0	0	0	2	2	8,00	8	0
2003-2004	0	0	0	2	2	7,00	7	0
TOTAAL	2	4	0	20	26	7,23	7	3
PROCENTUEEL	7,7%	15,4%	0,0%	76,9%	100%			

In tabel 2 wordt de doorstroomanalyse gepresenteerd van de opleidingen godgeleerdheid aan de FPG. De grote meerderheid van de studenten (77%) investeert minstens drie jaar langer dan de begrote 5-jarige studietijd om de opleiding af te ronden. De gemiddelde studieduur ligt daardoor hoger dan 7 jaar en drie maanden. De commissie beoordeelt de gemiddelde studieduur dan ook als veel te lang.

Aan de ene kant geeft de commissie aan dat deze lange studieduur voor een groot deel te verklaren is doordat de meerderheid van de studenten pas aan de FPG komen studeren nadat ze arbeids- en gezinsverantwoordelijkheden opgenomen hebben. Ook zijn er studenten die vanuit een intrinsieke interesse min of meer losse opleidingsonderdelen volgen, zonder dat ze het diploma van theoloog willen halen. Cijfers over deze deeltijdse studenten, soms met een erg beperkt aantal studiepunten per academiejaar, worden door de FPG niet in aparte statistieken bijeengebracht. De commissie dringt er op aan dat cijfergegevens over studenten op een systematische wijze verzameld zouden worden. Aan de hand van deze cijfers kunnen streefcijfers getoetst en opgevolgd worden. Bovendien raadt de commissie aan normtrajecten op te stellen voor de deeltijdse studenten, zodat ook hun voortgang bewaakt kan worden.

Aan de andere kant is de studietijd, vooral voor de master, problematisch (zie facet 2.5, Studietijd). Het programma is vooral voor minder ervaren studenten moeilijk te volgen door de bijzonder losse structuur ervan. Daarnaast is er de beperkte collegiale steun omdat studenten zich in een kleine studentengroep bevinden waarvan een groot deel slechts een deel van het programma volgt. Nogal wat (deeltijdse) studenten blijken hun studie op te geven. Als redenen voor die uitval wordt door

de faculteit de zwaarte van het programma en familiale of gezondheidsproblemen op gegeven. De individuele, flexibele studieprogramma's worden nu ad hoc samengesteld. De commissie raadt aan rond flexibele studieprogramma's een gestructureerd beleid te organiseren, onder andere via het vaststellen van normtrajecten.

Voor de bachelor is verbetering merkbaar met de invoering van het nieuwe programma. Generatiestudenten die zich de laatste jaren inschreven voor de volledige opleiding, blijken het traject vaker in het voorziene aantal jaren af te leggen. De commissie dringt er op aan om deze evolutie te versterken door het aanbrengen van meer structuur en begeleiding in het programma. Zoals hoger vermeld, kunnen studenten van hun mentor studieloopbaanbegeleiding krijgen, zoals hulp om hun programma samen te stellen. Studenten maken er echter weinig gebruik van. De commissie waardeert de aandacht voor de individuele begeleiding van studenten, maar vraagt meer beleidsmatige aandacht, zoals het structureren van de opleiding en het ontwikkelen van richtlijnen.

Gezien de kleine studentenaantallen worden er geen slaagpercentages in het visitatierapport opgenomen, omdat deze afwisselend extreem hoog en uiterst laag uitvallen naargelang de individuele prestaties van de ingeschreven student(en). Na bestudering van de absolute slaagcijfers blijken nogal wat studenten niet te slagen aan het eind van het jaar waarin ze ingeschreven waren, vooral in het eerste en het vierde jaar. Ook hier is een deel van de reden het deeltijds volgen van de opleiding, zonder deze gegevens apart op te nemen in de cijfers. In het laatste jaar zijn de slaagcijfers laag omdat vele studenten een extra jaar nodig hebben om hun eindwerk te beëindigen. De commissie raadt aan de oorzaken van niet-slagen en uitval te onderzoeken en de nodige verbetermaatregelen te nemen.

Algemene conclusie bij onderwerp 6: Resultaten

De commissie beoordeelt de resultaten van de bachelor positief, maar voor de master negatief.

Het gerealiseerd niveau is voldoende. Alle betrokkenen zijn tevreden met het bereikte niveau. De slaagcijfers en het rendement van de opleidingen zijn voldoende voor de bachelor en onvoldoende voor de master. Voor de bachelor is er in de meest recente academiejaren verbetering te merken en bestaan er plannen om deze positieve evolutie nog te versterken. In combinatie met het voldoende niveau van de afgestudeerden van de bachelor, komt de commissie tot een positief oordeel over de resultaten van de bacheloropleiding. Voor de masteropleiding ziet de commissie weinig aanleiding tot beterschap op het vlak van doorstroom en onderwijsrendement. Daarom komt de commissie tot het besluit voor dit onderwerp een negatief oordeel uit te spreken voor de masteropleiding.

Integraal oordeel van de visitatiecommissie

Bacheloropleiding

De visitatiecommissie is van oordeel dat er binnen de bacheloropleiding Protestantse Godgeleerdheid van de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn. De commissie heeft aldus een positief eindoordeel over de bacheloropleiding.

Masteropleiding

De visitatiecommissie is van oordeel dat er binnen de masteropleiding Protestantse Godgeleerdheid van de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel onvoldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn. De commissie heeft aldus een negatief eindoordeel over de masteropleiding.

Samenvatting van de aanbevelingen van de visitatiecommissie in het kader van het verbeterperspectief

De programma's van de Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel vormen een klassieke theologische opleiding waar de bijbel centraal staat en weinig nadruk op andere dan wetenschappelijke vaardigheden wordt gelegd. De programma's worden erg flexibel aangeboden aan studenten. Naar aanleiding van de bachelor-masterhervorming is het bachelorprogramma hertekend, waardoor het meer structuur heeft gekregen met een meer hedendaagse onderwijskundige aanpak. Voor de master zijn enkele algemene opties genomen voor de hervorming, zonder dat van een concreet programma sprake is. Het masterprogramma heeft te kampen met een gebrek aan structuur in de opleiding. Er is dringende nood aan een fundamentele reflectie over de masteropleiding, waarbij er naar eensgezindheid onder het onderwijzend personeel toegewerkt dient te worden. Voor beide programma's heeft de kleinschaligheid van de faculteit het voordeel dat dit persoonlijke begeleiding mogelijk maakt, maar ook de nadelen van een beperkt docentenkorps en weinig studenteninteractie. Door een meer beleidsmatige aanpak van de faculteit, systematische evaluaties en krachtdadige opvolging ervan kan de kwaliteit van de opleidingen (verder) verhoogd worden.

De commissie doet de volgende aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief:

- De commissie dringt aan op een voortvarende uitwerking van het masterprogramma.
- De commissie raadt aan de algemene en specifieke doelstellingen verder uit te werken, in eerste instantie door het uitbreiden van doelstellingen op persoonlijk vlak, attitudes en het professioneel gedrag. De commissie raadt aan meer competentiegericht te werken en de praktijkgerichtheid van de programma's uit te breiden.
- Studenten worden best systematisch op de hoogte gebracht van de doelstellingen en de algemene doelstellingen dienen in de studiegids vermeld te worden.
- De commissie suggereert alumni en het werkveld nauwer te betrekken bij de curriculumhervorming.

- Voor het bachelorprogramma is het aangewezen keuzeopleidingsonderdelen te voorzien.
- De commissie raadt aan om de domeinen dogmatiek, kerkgeschiedenis, kerkrecht, spiritualiteit en filosofie te versterken.
- De commissie raadt aan de studietijdbewaking te versterken.
- De commissie dringt er op aan de actieve begeleiding van studenten te verhogen door het aantal contacturen op te trekken en meer interactieve werkvormen te gebruiken. Ook de aandacht voor de didactische omkleeding van de opleidingsonderdelen hoort verhoogt te worden.
- De commissie raadt aan voor de masterproef voldoende richtlijnen en structuur op te zetten om een academisch niveau te garanderen, onder andere door een meer sturende begeleiding. De commissie suggereert zowel duidelijke criteria voor de beoordeling te formuleren en aan studenten en docenten bekend te maken. De commissie raadt aan de beoordeling van de masterproef te laten gebeuren door een commissie waarin naast de promotor minstens één onbetrokken specialist, liefst uit een andere instelling, zetelt. De commissie is voorstander van een mondelinge verdediging.
- De commissie raadt aan niet enkel het globale eindresultaat van het laatste jaar, maar ook de punten van de thesissen aan de studenten ter beschikking te stellen.
- De commissie dringt aan op een systematischer beleid, in samenwerking met de studenten, in verband met toetsen en hun kwaliteitsbewaking.
- Volgens de commissie dient de aandacht voor didactiek verscherpt te worden en in een beleid samengebracht, met initiatieven op het vlak van de professionalisering van het personeel, loopbaanbegeleiding, evaluatie en opvolging van de didactische ontwikkeling van de docenten. Er hoort een systematisch en coherent inhoudelijk personeelsbeleid ontwikkeld te worden. De commissie raadt aan een beleid te voeren om onderwijsgevendens aan te werven die in beide programma's kunnen lesgeven.
- De commissie dringt aan op gezamenlijke onderzoeksprojecten, al dan niet in samenwerking met andere instellingen, en vraagt de nodige ruimte voor onderzoekstaken te bewaken en grotere projecten systematisch uit te bouwen.
- De commissie suggereert de mogelijkheden tot verhuizen of anderszins uit te breiden te onderzoeken omdat de huidige locatie vol en verstikkend dreigt te worden.
- De commissie beveelt aan een structurele samenwerking uit te bouwen met andere (universitaire) bibliotheken en de openingsuren van de bibliotheek te verschuiven.
- De commissie suggereert de computer- en informaticafaciliteiten, zoals internettoegang voor studenten uit te breiden.
- De commissie geeft aan dat meer mogelijkheden voor internationale ervaringen aangeboden en gepromoot dienen te worden bij de studenten.
- De commissie dringt aan op de invoering van een systeem van studentenevaluaties op maat van de faculteit. De commissie suggereert een systeem van mini-audits uit te werken waarin een persoon die extern is aan de faculteit, zoals de ombudspersoon, via hearings met studenten, een evaluatie maakt van een studiejaar of het hele programma. Op basis daarvan horen de programma's

bijgestuurd te worden, vooral tijdens de eerste jaren van de implementatie van het vernieuwde programma.

- De commissie geeft aan dat de openheid van de faculteit en de opleidingen verhoogd kan worden. Door intensief de veranderingen in andere instellingen in het domein te volgen, kan inspiratie gevonden worden en kunnen vernieuwingen sneller opgepikt worden. Door meer contact met anderen kan de eigen identiteit versterkt worden.
- De commissie suggereert de studentenvertegenwoordiging in de docentenvergadering uit te breiden en raadt aan de contacten tussen de studenten- en docentengeleding nauwer en meer beleidsmatig te voorzien. Voorstellen die op de docentenraad komen, zouden best eerst voorgelegd worden aan de studentenraad, zodat zij een gezamenlijk, krachtig standpunt kunnen uitwerken.
- De commissie dringt er op aan op een systematische wijze cijfergegevens over studenten te verzamelen, en normtrajecten op te stellen voor de deeltijdse studenten, zodat de studievoortgang bewaakt kan worden. De oorzaken van niet-slagen en uitval dienen onderzocht te worden. De commissie vraagt een oplossing voor het probleem dat scripties erg vaak in een bijkomend jaar worden afgelegd.

Bijzonder Kwaliteitskenmerk

Hoewel de commissie de open gerichtheid binnen de protestantse eigenheid van de faculteit waardeert, beoordeelt de commissie de diversiteit van theologieën als een normaal aspect, behorende tot het culturele erfgoed van de academische wereld. Een theologische faculteit heeft immers altijd een denominationele gerichtheid, gecombineerd met academische vrijheid. De commissie oordeelt dat de open gerichtheid binnen de protestantse eigenheid van de faculteit niet voldoet aan de criteria van het concept bijzonder kwaliteitskenmerk, en besluit dus geen bijzonder kwaliteitskenmerk toe te kennen.

Katholieke Universiteit Leuven

Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen

Bachelor in de godgeleerdheid en de godsdienstwetenschappen

Master in de godgeleerdheid en de godsdienstwetenschappen

Master in de gespecialiseerde godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen

Bachelor of Theology and Religious Studies

Master of Theology and Religious Studies

Master of advanced studies in Theology and Religion

Master in de wereldgodsdiensten, de interreligieuze dialoog en de religiestudie

Woord vooraf

De visitatiecommissie kreeg de opdracht opleidingen aan de faculteit godgeleerdheid van de Katholieke Universiteit Leuven te visiteren. Tot 1998 organiseerde de faculteit opleidingen godsdienstwetenschappen apart van de opleidingen godgeleerdheid. Sindsdien zijn deze samengevoegd. De huidige opleidingen godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen aan de K.U. Leuven bestaan achtereenvolgens uit een bachelor, een master en een master in gespecialiseerde studies (c.q. kandidatuur- en licentiaatopleiding), waarna een doctoraatsopleiding kan volgen. Deze laatste valt buiten het bestek van deze visitatieprocedure. De faculteit organiseert dit volledige programma zowel in het Nederlands als in het Engels. De Engelstalige opleidingen zijn gericht op internationale studenten, waar de Nederlandstalige opleidingen zich richten op Vlaamse en Nederlandse studenten. In navolging van de benamingen die in het zelfevaluatie-rapport worden gehanteerd, zal ook in dit rapport naar deze opleidingen verwezen worden als de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen.

Sinds 2001 organiseert de faculteit de Gespecialiseerde Aanvullende Studie in de Wereldgodsdiensten, interreligieuze dialoog en religiestudie. Deze opleiding richt zich tot nog toe naar alumni uit masteropleidingen buiten de godgeleerdheid of godsdienstwetenschappen. In dit rapport, en passend binnen de bachelor-masterhervormingen, zal deze jonge opleiding aangeduid worden als master in de Wereldgodsdiensten, interreligieuze dialoog en religiestudie, afgekort WIDR. De WIDR zal immers vanaf 2007-2008 als initiële master ingericht worden.

Conform haar opdracht geeft de visitatiecommissie in dit rapport een oordeel over de zes onderwerpen uit het accreditatiekader en een integraal oordeel over de opleidingen waarop de NVAO zich zal baseren bij de accreditatie. Tevens doet de visitatiecommissie in het kader van de verbeterfunctie van de kwaliteitszorg aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering.

Verder wijst de visitatiecommissie er op dat ze de opleidingen heeft beoordeeld op een ogenblik dat

deze zich gedeeltelijk in het kandidaats-licentiaatsbestel en gedeeltelijk in de bachelor-masterstructuur bevonden. De beoordelingen van de commissie dienen in dit kader geïnterpreteerd te worden. Voor de helderheid wordt echter steeds de formulering bachelor- en masteropleiding gebruikt in de oordelen, hoewel de huidige situatie die nog gedeeltelijk in het kandidaats- en licentiaatsbestel thuishoort mee in de oordelen betrokken wordt. De commissie heeft er ook voor gekozen om, naar analogie met het zelfevaluatierapport van de faculteit godgeleerdheid van de K.U.Leuven, één rapport te schrijven over de verschillende opleidingen samen. Waar nodig voor de specificiteit van de opleidingen, wordt onderscheid gemaakt in de beschrijvingen en oordelen

De commissie heeft zich bij haar beoordeling gebaseerd op het zelfevaluatierapport met bijlagen, de gesprekken tijdens het visitatiebezoek, bijkomend materiaal ter beschikking gesteld tijdens en na het bezoek en de eindverhandelingen van de afgelopen jaren. Soms heeft zij naargelang van het te behandelen onderwerp een beroep moeten doen op gegevens uit het verleden of zich moeten baseren op bestaande toekomstplannen. De bacheloropleidingen zijn gedeeltelijk ingevoerd. Vanaf academiejaar 2007-2008 zullen de masteropleidingen van start gaan die nu nog licentiaatsopleidingen of voortgezette academische opleidingen zijn.

ONDERWERP 1: DOELSTELLINGEN VAN DE OPLEIDINGEN

Beschrijving doelstellingen

In het zelfevaluatie rapport worden zowel facultaire doelstellingen beschreven, als specifieke doelstellingen voor de bacheloropleidingen, masteropleidingen en master-na-masteropleidingen. Algemene doelstellingen worden geïntegreerd in de formuleringen van de specifieke doelstellingen. De Nederlandstalige en internationale opleidingen hebben identieke doelen. In het algemeen is het onderwijs van de faculteit gericht op 'de interdisciplinaire wetenschappelijke doorgroning van de christelijke, en in het bijzonder de katholieke, geloofstradities in de context van een multiculturele en multireligieuze samenleving'. Het zelfevaluatie rapport formuleert het verder als volgt: 'Met het naast elkaar plaatsen van **'godgeleerdheid'** en **'godsdienstwetenschappen'** in de naam van de opleidingen beoogt de faculteit in haar onderwijs (zoals in haar onderzoek), veeleer dan twee reeksen opleidingsonderdelen en een dubbele niet aan elkaar gelieerde competentie aan te duiden, de **wezenlijke verknoping van beide** in haar onderwijsproject duidelijk te maken. Beide verhouden zich tot elkaar als het binnen- en het buitenperspectief van een en dezelfde religieuze werkelijkheid, die slechts vanuit de samenhang afdoende en vruchtbaar begrepen kan worden. Theologie is wezenlijk multi- en interdisciplinair en gekenmerkt door een veelheid aan (godsdienst)wetenschappelijke methodes (literair-historisch, linguïstisch, filosofisch-speculatief, filosofisch-ethisch, empirisch ...) en input (wereldgodsdiensten, hellenisme ...). De Faculteit kiest dus niet, noch in de geesten noch in de structuren, voor een uitsplitsing van religiestudie en theologie. Ze kiest evenwel ook niet voor een isolering van de theologische reflectie van de andere wetenschappelijke perspectieven. In beide bewegingen raakt de theologie immers zelf verarmd. Wel maakt de faculteit, in het kader van haar theologische project, meer dan vroeger ruimte voor de zelfstandige godsdienstwetenschappelijke studie van religie, wereldgodsdiensten en interreligieuze dialoog. Wel-begrepen loopt het onderscheid tussen 'godgeleerdheid' en 'godsdienstwetenschappen' niet tussen de verschillende opleidingsonderdelen, noch tussen verschillende specialismes, maar wel erdoorheen.'

Voor de master WIDR wordt hier enigszins van afgeweken, en komt de nadruk te liggen op de godsdienstwetenschappelijke studie van de wereldgodsdiensten, de interreligieuze dialoog en het fenomeen religie.

Voor de opleidingen worden zowel doelstellingen geformuleerd, als meer concrete en toetsbare eindtermen. Deze worden als volgt verwoord:

Nederlandstalige en internationale Bacheloropleidingen (programmajaren 1-3)

De bachelor is gericht op:

- Het ontwikkelen van een integrerend referentiekader door in te leiden in de theologische en godsdienstwetenschappelijke hoofddisciplines en in de filosofische en menswetenschappelijke vakgebieden die dienstig zijn aan de theologische en godsdienstwetenschappelijke reflectie.
- Het ontwikkelen van de basiscompetenties eigen aan een academische vorming in de theologie en de religiestudie, o.m. het combineren van een brede wetenschappelijke interesse met een kritische ingesteldheid voor de diverse wijzen waarop het religieuze fenomeen gepresenteerd en geëvalueerd wordt in wetenschap, samenleving en cultuur.
- Het voorbereiden op een meer gespecialiseerde masteropleiding godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen, aansluitend op de bachelor.

Vertaald in eindtermen:

- Kennis van en inzicht in de basisbegrippen en -methodes van de theologie in haar onderscheiden methodologische invalshoeken (bijbelwetenschappen, geschiedenis van kerk en theologie, fundamentele en systematische theologie, theologische ethiek, pastoraaltheologie).
- Kennis van en inzicht in de basisbegrippen en -methodes van de religiestudie, de interreligieuze dialoog en de studie van de grote wereldgodsdiensten.
- Kennis van en inzicht in de basisbegrippen en -methodes van het kerkelijk recht.
- Kennis van en inzicht in de basisbegrippen en -methodes van de filosofie, de sociologie, de antropologie en de psychologie, met bijzondere aandacht voor de wijze waarop deze het godsdienstige fenomeen verhelderen.
- Vermogen tot toepassing van de inzichten gewonnen in de theologische en niet-theologische disciplines op religieuze, levensbeschouwelijke en maatschappelijke problemen, vragen en uitspraken.
- Vermogen om zaken die verband houden met kerk en godsdienst te analyseren en in een ruimer verband te plaatsen.
- In staat zijn tot een betrekkelijk zelfstandige verwerking van (ook anderstalige) literatuur in gebieden uit de theologie en de godsdienstwetenschappen.
- Begeleid zelfstandig schrijven van een scriptie, wat zowel het nauwkeurig formuleren van een welomschreven onderzoeksvraag, het verwerken en analyseren van literatuur, het coherent synthetiseren, verwoorden en beoordelen van de erin vervatte inzichten, als het komen tot een initiële kritische positiebepaling ten aanzien van deze verworven inzichten impliceert.

Nederlandstalige en internationale Masteropleidingen (programmajaar 4)

De master in de godgeleerdheid en de godsdienstwetenschappen beoogt de basisvorming die in de bachelor is aangereikt, te verdiepen, teneinde (a) voor te bereiden op zelfstandig theologisch of godsdienstwetenschappelijk onderzoek, en (b) studenten toe te rusten als expert in kerk en samenleving werkzaam te zijn. Het studiecurriculum heeft daarom een dubbele focus: (a) enerzijds krijgen studenten de kans zich te specialiseren in één van de zes in de faculteit aanwezige onderzoeksdisciplines, ook specialisaties, majors of opties genoemd, (b) anderzijds blijft het curriculum meer algemeen gericht op de interdisciplinaire wetenschappelijke doorgronding van de christelijke geloofstradities in de context van een multiculturele en multireligieuze samenleving. Naast een mogelijke uitstroom naar het onderwijs (gekoppeld aan een diploma academische lerarenopleiding), naar de pastoraal of naar andere beroepsdomeinen, bereidt deze masteropleiding ook specifiek voor op doorstroming naar het vijfde jaar.

Vertaald in eindtermen:

- Verdiepte kennis van de inhouden en methoden van de theologie- en religiestudie.
- Grondige kennismaking met en inoefening van de inhouden en methodes van één van de subdisciplines (majores).
- Bekwaamheid om religieuze vraagstukken in hun veelvormigheid (bronnen van de godsdienst, ethische kwesties, enz.) te onderkennen.
- Inzicht in de relatie van de studie van godsdienstwetenschappelijke problemen met de actuele maatschappelijke context die gekenmerkt is door een religieus, levensbeschouwelijk en ethisch pluralisme en een groeiende globalisering.
- Bekwaamheid om nieuwe zinvragen, theologische en godsdienstwetenschappelijke problemen en religieuze uitdagingen te onderkennen en te verwoorden.
- In staat zijn wetenschappelijke en andere literatuur inzake theologie en godsdienstwetenschappen kritisch te lezen en te benutten.
- De studie-inhoud zelfstandig kunnen verwerken en creatief oplossingswegen kunnen voorstellen voor theologische en godsdienstwetenschappelijke problemen in relatie tot de pluraliteit van benaderingen in de internationale theologische en godsdienstwetenschappelijke literatuur.
- In staat zijn op een zelfstandige wijze theologische en godsdienstwetenschappelijke problemen, concepten en inzichten uit te leggen in het kader van onderwijs en pastoraat en met een gevoeligheid voor de maatschappelijke en globale context waarin deze problemen, concepten en inzichten zich situeren.
- Vermogen om op een wetenschappelijk correcte manier een theologisch of religiewetenschappelijk artikel te schrijven.
- Bekwaamheid om de theoretische inzichten praktisch te hanteren.

Nederlandstalige en internationale Master-na-masteropleidingen (programmajaar 5)

De master-na-masteropleiding heeft tot doel het verder ontwikkelen van de zelfstandige beoefening van de theologie en de religiestudie en het verrichten van wetenschappelijk onderzoek, meestal - zeker in het internationale programma - met het oog op de overgang naar het doctoraatsprogramma en het schrijven van een doctoraatsproefschrift. De in de master aangevatte specialisatie wordt verdiept via een zeer specifiek onderzoekscurriculum. In dit verband is de masterproef (onderzoeksscriptie) uiteraard zeer belangrijk. Daarnaast maken studenten ook intensief kennis met het onderzoek zoals dit in de overige specialisaties wordt verricht. Hierdoor blijft specialisatie steeds gepaard gaan met een goed gevormde algemene onderlegdheid in de theologie en de religiestudie. De in de master verworven capaciteit tot interdisciplinair denken verdiept zich thans in een projectmatige specialisatie, waarbij de student in staat wordt een persoonlijk project uit te werken. Naast de sterk onderzoeksgeoriënteerde focus van de master-na-masteropleiding werd in het Nederlandstalige programma van de major pastoraaltheologie ook de opleiding praktische theologie geïntegreerd. Deze heeft als algemene doelstelling studenten als pastor op te leiden, vanuit het perspectief van 'vorming van vormers'. Studenten pastoraaltheologie, optie praktische theologie, bekomen zowel de volwaardige onderzoekskwalificatie (met mogelijkheid tot doctoraat) als de praktisch-theologische kwalificatie.

Vertaald in eindtermen:

- Stevige onderlegdheid in de theologie en de religiestudie in het algemeen.
- Specialisering in een bepaald vakgebied met het oog op het leveren van een constructieve bijdrage aan de theologie en de religiestudie.
- Grondige vertrouwdheid met bronnen, problemen en methoden binnen het eigen specialisme.
- De kennis en methoden van de eigen discipline op relevante wijze kunnen toepassen binnen de gelovige reflectie in kerkverband.
- Inzicht in de relatie van de studie van theologische en religieus-maatschappelijke problemen met de actuele maatschappelijke context die zich kenmerkt door een religieus, levensbeschouwelijk en ethisch pluralisme en groeiende globalisering.
- In staat zijn tot het verrichten van zelfstandig theologisch onderzoek en tot het doorgeven van de verworven attitudes, methodes en kennis.
- Openstaan voor interdisciplinaire vraagstellingen en in staat zijn om vanuit het eigen specialisme aan interdisciplinair onderzoek mee te werken.
- In staat zijn een theologisch of godsdienstwetenschappelijk project op te zetten, d.i. een vraagstelling te formuleren en een argumentatiemethode te ontwikkelen voor het gestelde probleem.
- In staat zijn een projectgerichte onderzoeksscriptie af te werken.
- In staat zijn de onderzoeksresultaten op een bevattelijke wijze te presenteren.

Specifiek voor de optie praktische theologie:

- In staat zijn in een pastorale setting als pastor te functioneren.
- In staat zijn kritisch over deze pastorale taak en pastorale setting te reflecteren met het oog op het verrichten van praktisch-theologisch onderzoek.

Master in de wereldgodsdiensten, interreligieuze dialoog en religiestudie

Als doelstelling enigszins afwijkend van de algemene onderwijsdoelstelling van de Nederlandstalige en internationale programma's, beoogt de faculteit met het studieprogramma 'wereldgodsdiensten, interreligieuze dialoog en religiestudie' een verbredende initiële master aan te bieden aan studenten met bijzondere interesse voor het fenomeen religie, zoals dit in de diverse godsdiensten, religieuze bewegingen en tradities gestalte krijgt. Door middel van historische, thematische en vergelijkende analyses verwerven de studenten kennis van de wereldgodsdiensten en krijgen ze inzicht in de pluriforme wereld van de godsdiensten. Ze leren vanuit diverse godsdienstwetenschappelijke perspectieven zelf godsdienstige verschijnselen adequaat analyseren en duiden. Via een studie van concrete vormen van interreligieuze dialoog krijgen ze inzicht in de dynamiek en hindernissen inzake de interreligieuze communicatie en verwerven ze de vaardigheid en bekwaamheid om professioneel te functioneren in een multireligieuze context. Een bijzondere klemtoon krijgt hierbij de studie van de Islam, vooral vanuit het oogpunt van het groeiende gewicht van deze godsdienst in West-Europa.

Vertaald in eindtermen:

- Inzicht hebben in de complexiteit en eigenheid van het fenomeen religie.
- Inzicht hebben in de eigenheid van de godsdienstwetenschappelijke benaderingen van religie.
- Kennis hebben van de grote religieuze tradities en de diverse verschijningsvormen van het fenomeen religie.
- Godsdienstige praktijken en overtuigingen kunnen analyseren en duiden vanuit een godsdienstwetenschappelijk referentiekader.
- In staat zijn de relaties tussen religieuze tradities te analyseren en te duiden.
- De mogelijkheidsvoorwaarden en hindernissen in de interreligieuze communicatie kunnen beschrijven en concrete moeilijkheden in de interreligieuze dialoog analyseren.
- Deze inzichten kunnen toepassen met betrekking tot maatschappelijke en/of culturele vraagstellingen waarin religie en levensbeschouwing een rol spelen.
- Op grond van de verworven inzichten en methodiek in staat zijn zelfstandig onderzoek te verrichten op het domein van de religiestudie.

Facet 1.1.: Niveau en oriëntatie

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt het niveau en de oriëntatie van de doelstellingen als goed voor de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen.

De algemene doelstellingen van de opleidingen zijn adequaat geformuleerd en mikken op een hoog niveau. De faculteit heeft onderzoek, in de meest brede interpretatie van de term, centraal geplaatst in haar onderwijsdoelstellingen. De commissie is tevreden dat alle doelstellingen ook in concrete eindtermen vertaald zijn zodat studenten ze kunnen gebruiken om hun studeren er op te richten. De doelen zijn goed bekend bij alle betrokkenen.

In de doelstellingen is de internationale dimensie niet expliciet opgenomen. Alle doelen sluiten wel aan bij de internationale trends in het domein.

In de Nederlandstalige en internationale opleiding is er expliciet aandacht voor academische competenties op elk opleidingsniveau. In hun eindtermen zijn concrete academische vaardigheden neergeschreven, die aansluiten bij hedendaagse concepten van universitair onderwijs. De academische vaardigheden zijn in een groeiperspectief doorheen de opeenvolgende opleidingen aangegeven. De commissie waardeert deze aandacht voor het zelfstandig leren opvolgen van vernieuwingen binnen het domein en de interdisciplinaire nadruk. De commissie raadt wel aan aandacht te blijven hebben voor communicatieve vaardigheden.

De commissie betreurt '3+1+1'-opbouw van de Nederlandstalige en internationale opleidingen. Het is de Vlaamse regering die een '3+1+1'-opbouw oplegt. In de doelstellingen wordt goed de groeiende zelfstandigheid en complexiteit in verwachte competenties weergegeven, maar daardoor wordt de eigen finaliteit van de opleidingen, vooral de masteropleidingen, onderbelicht. De '3+1+1' opbouw maakt vooral de internationale master tot een overgangsjaar met een grote doorstroomgerichtheid. De master-na-masteropleidingen dreigen daardoor de masteropleidingen te domineren. De commissie pleit ervoor de mogelijkheid om tot een '3+2'-opbouw te komen opnieuw te onderzoeken.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt het niveau en de oriëntatie van de doelstellingen voor de master WIDR als voldoende.

De doelen van de master WIDR zijn gericht op verbreding en interdisciplinariteit, en daardoor niet op verdieping in het theologische of godsdienstwetenschappelijke domein. De commissie waardeert deze gedurfde keuze maar wijst tegelijkertijd op het gevaar dat interdisciplinariteit oppervlakkigheid met zich kan meebrengen. Zo zijn de academische doelen en algemene competenties van de WIDR minder nauwkeurig uitgewerkt en minder prominent aanwezig in de doelstellingen. De commissie heeft vastgesteld dat de opleiding vaardigheden zoals communicatie niet expliciet opneemt in de doelstellingen, maar deze verwacht uit de vooropleiding. Voor de huidige instroom van reeds wetenschappelijk gevormde masterstudenten in de voortgezette academische opleiding beoordeelt de commissie de academische gerichtheid voldoende. De commissie dringt er echter op aan de eindtermen in verband met wetenschappelijke en algemene competenties meer uit te werken. Dit omdat wegens de indaling van de actuele GAS tot een initiële master een herinschatting van het niveau van deze opleiding wellicht toch nodig zal zijn.

Ook hier is de internationale dimensie niet expliciet in de doelen opgenomen. Alle doelen sluiten wel aan bij de internationale trends in het domein.

Facet 1.2.: Domeinspecifieke eisen

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de domeinspecifieke eisen van de Nederlandstalige en internationale opleidingen als goed.

De eindkwalificaties van de Nederlandstalige en internationale opleidingen zijn op een uitstekende manier in overeenstemming met de internationale wetenschapsbeoefening en sluiten aan bij een internationale consensus van vakgenoten in het domein. De goed beredeneerde opvatting van de intensieve samenhang tussen godsdienstwetenschap en theologie levert een actueel wetenschappelijk model in het domein. De domeinspecifieke eisen sluiten op een welbewuste manier aan bij de actuele ontwikkelingen in het wetenschapsdomein. De praktijkgerichtheid van de opleidingen is voldoende, en verdient blijvende aandacht. Zo stromen na de Nederlandstalige masteropleiding veel studenten uit naar het beroep van leerkracht in het secundair onderwijs. De commissie acht het aangeraden de praktijkgerichte vaardigheden, zoals die aan bod komen in de lerarenopleiding en de optie praktische theologie, duidelijker in de doelen te integreren. De commissie moedigt de plannen van de faculteit aan om een groter deel van de lerarenopleiding te laten indalen en acht het aangeraden de praktijkgerichte vaardigheden nog meer in de doelstellingen tot uiting te laten komen.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de domeinspecifieke eisen van de master WIDR als voldoende.

De doelstellingen van de WIDR zijn zeer algemeen geformuleerd, en enigszins vaag en onduidelijk. Tegelijk zijn de domeinspecifieke doelstellingen bijzonder ambitieus voor een éénjarige opleiding. Samengevat vertrekt deze master duidelijk vanuit het godsdienstwetenschappelijk buitenperspectief. De commissie vindt de domeinspecifieke doelstellingen zeer relevant in de huidige maatschappij. Het domein in kwestie is jong en nog volop in ontwikkeling. De doelstellingen worden in het verlengde gesteld van de verscheidenheid aan invalshoeken die de studenten uit hun vooropleiding meenemen. De leerwinst voor de studenten is dus gedeeltelijk afhankelijk van hun vooropleiding. De commissie dringt er op aan een voldoende groot gedeelte gemeenschappelijke doelstellingen voor alle studenten op te stellen en de doelstellingen scherper en meer helder te formuleren. Ze suggereert om de doelstellingen eventueel te verenigen tot 'het fenomeen religie in de maatschappij'. De commissie raadt aan de ontwikkelingen in soortgelijke opleidingen in het buitenland te volgen om ook op basis van die ervaringen de master WIDR bij te stellen.

Algemene conclusie bij onderwerp 1: Doelstellingen

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De visitatiecommissie beoordeelt de doelstellingen van de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen positief.

Het niveau en de oriëntatie van zowel de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen worden als goed beoordeeld. De algemene doelstellingen mikken op een hoog niveau en zijn gericht op onderzoek in de meest brede interpretatie van de term. De domeinspecifieke doelstellingen van zowel de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen worden als goed beoordeeld. De domeinspecifieke doelstellingen sluiten aan bij actuele ontwikkelingen in het wetenschapsdomein en leveren een goed beredeneerde opvatting van de integratie tussen godsdienstwetenschap en theologie.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

Het niveau en de oriëntatie van de master WIDR wordt als voldoende beoordeeld. De doelstellingen zijn verbredend en interdisciplinair. De domeinspecifieke doelstellingen van de master WIDR worden als voldoende beoordeeld. De doelstellingen zijn erg omvattend en ambitieus, maar ook enigszins vaag.

ONDERWERP 2: PROGRAMMA

Het zelfevaluatierapport beschrijft de programma's aan de hand van groepen opleidingsonderdelen. De programma's van de Nederlandstalige opleidingen verschillen enigszins van de internationale opleidingen. Er worden geen veranderingen voorzien naar aanleiding van de verdere invoering van het bachelor-mastersysteem, met uitzondering van de indaling van de lerarenopleiding en de omvorming van het nu als voortgezette opleiding aangeboden programma WIDR naar het initiële masterniveau.

Beschrijving Nederlandstalig bachelorprogramma

In het Nederlandstalige bachelorprogramma wordt het grootste aandeel opleidingsonderdelen voorzien voor theologie (79 studiepunten) en godsdienstwetenschap (39 studiepunten). Daarnaast komt filosofie (9 studiepunten) en kerkelijk recht (4 studiepunten) aan bod. Het programma voorziet voor 15% keuzeopleidingsonderdelen (28 studiepunten). Via de groep keuzeopleidingsonderdelen (taalvakken, lezing van teksten, filosofische vakken) kunnen studenten zich bijkomend bekwamen met het oog op toenemende specialisatie en engagement in meer onderzoeksgeoriënteerde opleidingsonderdelen. Studenten zijn wel verplicht uit dit pakket een klassieke taal, een opleidingsonderdeel 'lezing van teksten in een moderne of klassieke taal', en een bijkomend opleidingsonderdeel filosofie te nemen. In de opleidingsonderdelen van de groep oefeningen en scripties (21 studiepunten) leren studenten onder begeleiding met literatuur omgaan. In het eerste opleidingsjaar past in deze groep het opleidingsonderdeel 'Theologische methodiek', een methodische inleiding tot het theologisch onderzoek gericht op het samenstellen, presenteren en verzorgd redigeren van een eerste wetenschappelijke tekst, en een historische inleiding in de theologie. Deze groep wordt in het tweede en derde opleidingsjaar ingevuld door een beperkt onderzoeksproject dat afgerond wordt met een scriptie. In het derde jaar wordt aan studenten de mogelijkheid geboden een soort pre-major keuze te maken, door reeds twee opleidingsonderdelen uit het vierde jaar op te nemen uit de groep 'Theologische en godsdienstwetenschappelijke colleges'.

Beschrijving internationaal bachelorprogramma

Ook in het internationaal bachelorprogramma is het grootste aandeel opleidingsonderdelen voorzien voor theologie (90 studiepunten), godsdienstwetenschap (24 studiepunten) en filosofie (12 studiepunten). Zoals in het Nederlandstalige programma is een opleidingsonderdeel Kerkelijk recht naar keuze verplicht. Internationale studenten hebben eveneens een keuzepakket (20 studiepunten), waarin ze verplicht een klassieke taal dienen op te nemen. In het internationaal bachelorprogramma wordt een groep 'methodische inleiding en eerste oefeningen' (34 studiepunten) georganiseerd. Daarbinnen wordt voor de eerstejaars en instromende tweedejaars een inleidend college gegeven ('Introduction to Theology', 14 studiepunten) dat zowel inleidt tot de diverse theologische disciplines, als gericht is op methodische competenties, zoals literatuur opzoeken, verwerken en synthetiseren en een wetenschappelijke tekst voorbereiden, presenteren en redigeren. In deze groep volgen studenten

in het tweede en derde jaar twee interdisciplinaire seminaries (elk 4 studiepunten) en schrijven de studenten onder begeleiding telkens een scriptie (elk 6 studiepunten). Ook internationale studenten kunnen in het derde jaar opleidingsonderdelen uit de theologische en godsdienstwetenschappelijke componenten of de keuzeopleidingsonderdelen omruilen voor de groep ‘Theologische en godsdienstwetenschappelijke colleges’ uit het vierde jaar.

Tabel 1: overzicht in studiepunten van het Nederlandstalige en internationale bachelorprogramma zoals het vanaf 2006-2007 wordt gegeven

Jaar	Theologie	Godsdienst-wetenschap	Filosofie	Kerkelijk recht	Keuze	Oefeningen en scripties	Totaal
Nederlandstalige BA	79	39	9	4	28	21	180
Internationale BA	90	24	12		20	34	180

Beschrijving Nederlandstalig en internationale masterprogramma

Zoals hoger vermeld, kennen de masteropleidingen een programmaopbouw waarin studenten zich specialiseren in een subdiscipline of major. Elke major kent theologische en godsdienstwetenschappelijke colleges en gespecialiseerde seminaries. De majores zijn: bijbelwetenschap, fundamentele en dogmatische theologie, theologische ethiek, geschiedenis van kerk en theologie, pastoraaltheologie (met inbegrip van de optie ‘praktische theologie’) en religiestudie. Elke student kiest vier opleidingsonderdelen (van telkens 4 studiepunten) uit de major: twee colleges uit de groep ‘theologische en godsdienstwetenschappelijke colleges’ van het specialisme dat men kiest; het domeinspecifieke seminarie (waaraan ook studenten van het vijfde jaar uit hetzelfde specialisme deelnemen) en het specialisatie-opleidingsonderdeel uit het vijfde jaar dat bij de specialisatie aansluit. In het kader van algemene vorming kiezen studenten van de Nederlandstalige master ook 4 opleidingsonderdelen (van elk 4 studiepunten) uit de ‘theologische en godsdienstwetenschappelijke colleges’ van minstens twee andere majores, waarvan één vervangen kan worden door een seminarie. Studenten van het internationale programma nemen als verbreding verplicht vijf colleges uit de groep ‘theologische en godsdienstwetenschappelijke colleges’ op, één per major (één mag vervangen worden door een seminarie). Verder is er een keuzeopleidingsonderdelenpakket (12 studiepunten), door beide groepen van studenten samen te stellen uit de andere colleges van de groep ‘theologische en godsdienstwetenschappelijke colleges’ en van de specialisatievakken van het master-na-masterprogramma, uit opleidingsonderdelen van andere opleidingen, ofwel uit projectwerk in het kader van individuele initiatieven, uitwisselingsprogramma’s, of werkzaamheden van onderzoeksafdelingen. Voorstellen voor projectwerk komen van Nederlandstalige of internationale studenten zelf, onderzoeksafdelingen of van het onderwijskundig overlegorgaan. Deze keurt jaarlijks een lijst van projecten goed. Daarnaast wordt een theologische of godsdienstwetenschappelijke masterproef (16 studiepunten) uitgewerkt. Voor nieuwe instromers in de internationale master wordt een module ‘Research and Thesis Writing Seminar’ georganiseerd, aansluitend bij de masterproef.

Nederlandstalige studenten kunnen de bijkomende praktisch-theologische vorming, major pastoraaltheologie, optie praktische theologie, al in het vierde jaar aanvatten, in voorbereiding op het vijfde jaar waarin dit programma voltooid wordt. Wie hiervoor kiest, neemt in het kader van de masterproef een verkenningstage op en volgt in plaats van één college uit de groep theologische en godsdienstwetenschappelijke colleges en één keuzevak, het werkcollege praktische theologie (8 studiepunten).

Tabel 2: overzicht in studiepunten van het Nederlandstalige / internationale masterprogramma zoals het vanaf 2006-2007 wordt gegeven

Jaar	Major	Algemene vorming	Keuze	Masterproef	Totaal
MA	16	16 / 20	12 / 8	16	60

Beschrijving Nederlandstalige en internationale master-na-masterprogramma

De master-na-masteropleidingen zijn geheel geconcipeerd als onderzoeksopleidingen waarin studenten in kleine groepen in lopend onderzoek worden betrokken. Zoals in de master, bestaat de major uit vier opleidingsonderdelen: twee domeinspecifieke onderzoekscolleges (telkens 4 studiepunten), het specialisatievak (4 studiepunten) en het seminarie van hun specialisme dat aangeboden wordt in de master. Daarnaast kiezen studenten van de Nederlandstalige master-na-master in het kader van de algemeen-theologische vorming vier onderzoekscolleges uit minimum twee andere majorgroepen (telkens 4 studiepunten), waarbij één onderzoekscollege kan ingeruild worden voor een specialisatiecollege. Studenten van de internationale master-na-master nemen voor de algemeen-theologische vorming verplicht vijf colleges uit de groep ‘onderzoekscolleges’ op, één per major (één mag vervangen worden door een specialisatievak). Daarnaast is ook hier een keuzepakket (8 studiepunten). De masterproef (20 studiepunten) vindt plaats in het domein van de major. Voor nieuwe instromers in de internationale master-na-master wordt ook hier een module ‘Research and Thesis Writing Seminar’ georganiseerd, aansluitend bij de masterproef.

Tabel 3: overzicht in studiepunten van het Nederlandstalige / internationale master-na-masterprogramma zoals het vanaf 2006-2007 wordt gegeven

Jaar	Major	Algemene vorming	Keuze	Masterproef	Totaal
MA- na -MA	16	16 / 20	8 / 4	20	60

Beschrijving master WIDR

Het zelfevaluatie rapport beschrijft het programma zoals het nu, als voortgezette academische opleiding uitgevoerd wordt, en geeft geen indicaties over mogelijke wijzigingen voor wanneer het programma als initiële master uitgevoerd zal worden. Het programma van de master WIDR is zeer flexibel opgebouwd. Studenten hebben de keuze uit drie opties als specialisatie: ofwel wereldgodsdiensten en interreligieuze dialoog, ofwel islam, ofwel religiestudie. Voor hun specialisatie kiezen studenten ten minste vier opleidingsonderdelen (ten belope van ten minste 16 studiepunten) uit de groep opleidingsonderdelen van hun specialisatie. In het kader van de gekozen specialisatie verrichten de studenten hun masterproef (20 studiepunten) die de vorm aanneemt van stage, veldwerk (inclusief reflectiescriptie) en/of het schrijven van een verhandeling. Daarnaast, met het oog op een bredere inbedding van het gekozen specialisme, kiezen studenten maximum vier opleidingsonderdelen uit de andere specialismen (ten belope van maximaal 16 studiepunten). Er is één verplicht werkcollege (8 studiepunten) voorzien dat erop gericht is de verschillende perspectieven samen te brengen.

Tabel 4: overzicht in studiepunten van het programma WIDR

Jaar	Specialisatie	Algemene vorming	Gemeenschappelijk werkcollege	Masterproef	Totaal
MA	Min. 16	Max. 16	8	20	60

Facet 2.1.: Relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma als goed voor de Nederlandstalige en internationale opleidingen.

De programma's van de Nederlandstalige en internationale opleidingen zijn goed doordacht en in overeenstemming met de doelstellingen uitgewerkt. Zoals hoger vermeld, is de commissie tevreden met de concreet geformuleerde eindtermen, die voor de studenten als leerdoelen toegankelijk zijn. Ook de relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma wordt goed inzichtelijk gemaakt.

De programma's van de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen leiden studenten gradueel op om de einddoelstellingen van de opleidingen te bereiken. De master-na-masters zijn het meest onderzoeksgericht, waardoor zij in de strikte interpretatie van de term onderzoek het best aansluiten bij de centrale onderzoeksgerichtheid in de doelen. De brede interpretatie van onderzoek die de faculteit zelf hanteert is goed terug te vinden in elk van de opleidingsniveaus. De commissie acht de niveaus van de verschillende opleidingen op zich hoog.

De commissie raadt wel aan de interdisciplinaire interactie tussen de verschillende deeldisciplines verder te behartigen. De Nederlandstalige en internationale opleidingen laten veel keuzevrijheid aan de student, die de ruimte krijgt zich te specialiseren. In het algemeen is de commissie tevreden veel filosofie in de opleidingen terug te vinden. De commissie vindt weinig talen terug in de opleidingen. Wel kunnen individuele studenten door hun keuzes het aandeel talen verhogen. De faculteit schuift de hermeneutische methode als belangrijkste rode draad naar voor, die in vele opleidingsonderdelen ook de inhoudelijke theologische krachtlijnen specifiek bepaalt.

Hoewel de specifieke doelen van de Nederlandstalige en internationale opleidingen dezelfde zijn, verklaart de faculteit de kleine verschillen in de programma's aan de hand van de verschillende verwachtingen van de instromende studenten (zie ook facet 2.9, Toelatingsvoorwaarden) en een bijbehorende verschuiving in doelen. Zo wordt het groter aandeel theologische opleidingsonderdelen in de internationale bacheloropleiding uitgelegd als tegemoetkoming aan de verwachtingen van de studenten die in de eerste plaats voor theologie naar Leuven komen. De commissie vraagt om deze verschillen ook in de doelstellingen tot uiting te laten komen.

De commissie is tevreden dat vakliteratuur in andere moderne Europese talen aan bod komt in de Nederlandstalige programma's, zoals ze heeft kunnen vaststellen in syllabi en in gesprekken met studenten. In het internationaal programma blijkt het gebruik van Franse en Duitse literatuur zo goed

als onbestaande, dit omdat studenten uit de derde wereld deze talen vaak niet beheersen. De faculteit heeft aangegeven dat zij een faciliterend beleid heeft ten opzichte van de moderne talen zodat zij internationale studenten aanmoedigt moderne talen in hun programma op te nemen.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma als voldoende voor de master WIDR.

De master WIDR is op niveau, verbredend en zeer open opgesteld, en sluit in dat opzicht goed aan bij de doelstellingen. Studenten stellen zo goed als volledig zelf hun studieprogramma samen. Studenten kunnen zo wel de doelstellingen bereiken, maar de commissie beoordeelt dat het programma weinig sturend gericht is op het bereiken van de ambitieuze doelstellingen. De commissie dringt erop aan de kracht van het programma te versterken door, zoals hoger vermeld, naast de specialisaties een groter gemeenschappelijk deel in het programma te voorzien. De commissie suggereert de drie opties in de WIDR om te vormen tot keuzepakketten van samenhangende opleidingsonderdelen van beperktere omvang. De commissie raadt aan minstens naast het gemeenschappelijke werkcollege nog een verplicht opleidingsonderdeel op te zetten dat inleidt in het christendom en het fenomeen religie, aan het begin van het programma. De commissie vindt dat nu door de erg ruime keuze aan kracht ingeboet wordt, en dat de opleiding te breed is opgezet om op één jaar de ambities van een specialistisch toegespitste initieel verbredende master waar te maken.

Facet 2.2.: Eisen academische gerichtheid van het programma

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de academische gerichtheid van de Nederlandstalige en internationale programma's als goed.

De programma's van de Nederlandstalige en internationale opleidingen zijn duidelijk sterk academisch gericht. Vanaf de eerste bachelorjaren zijn er opleidingsonderdelen voorzien die studenten een onderzoekshouding en -vaardigheden aanleren, zoals blijkt uit de syllabi en evaluatievormen. Deze onderzoeksgericte oefeningen sluiten in de bachelor af met een bachelorscriptie. In de master- en master-na-master- opleidingen worden de onderzoeksvaardigheden voornamelijk in de masterproef verder aangescherpt (zie ook facet 2.8, masterproef). De commissie is enthousiast over de toekenning van studiepunten wanneer studenten aan wetenschappelijke congressen deelnemen. Alle opleidingsonderdelen sluiten goed aan bij de meest recente ontwikkelingen in het wetenschapsgebied, en velen worden gevoed door het onderzoek dat de docenten verrichten. Er wordt een hoge standaard nagestreefd op dit vlak. De commissie waardeert deze onderzoeksgerictheid ten zeerste. Het programma-aandeel gericht op onderzoek levert duidelijk zijn vruchten af gezien het hoge aantal

doctoraatstudenten dat vooral de internationale maar ook de Nederlandstalige programma's opleveren. De commissie is enthousiast over interactie met het maatschappelijke veld, zoals dat bijvoorbeeld in het Thomas-project tot uitdrukking komt. Het Thomas-project voorziet godsdienstleraren in heel Vlaanderen van lesmateriaal via een inhoudelijk sterk ingevulde website en betreft studenten bij de aanmaak ervan. Echter, zoals blijkt uit de syllabi en evaluatievormen komen praktijkgerichte vaardigheden, zoals communicatie anders dan in het wetenschappelijke discours, wel aan bod, maar op een eerder beperkte manier. De onderzoeksgerichtheid weegt sterk door. Vandaar acht de commissie de aanbeveling zinvol om ook aan de meer praktijkgeoriënteerde vaardigheden de nodige aandacht te blijven schenken.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de academische gerichtheid van de master WIDR als voldoende.

Het huidige programma WIDR heeft voldoende aandacht voor kennisontwikkeling en sluit goed aan bij de recente ontwikkelingen in het wetenschapsgebied. De master WIDR heeft als initiële, verbredende en multi-disciplinaire master een andere finaliteit dan de meeste masters die verdiepend van aard zijn. Daardoor is het logisch dat het niveau van academische specialisatie minder hoog zal liggen dan dat van de verdiepende masters. Het niveau van de godsdienstwetenschap op zich ligt door de heterogeniteit van de instroom lager dan wat bereikt kan worden met bachelorstudenten godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen. Afhankelijk van de vooropleiding is er een andere leerwinst. Studenten brengen immers de onderzoeksmethodes, thema's en theorieën mee uit de masteropleiding die ze afronden voor de opleiding WIDR te beginnen. Vanuit die achtergrond stellen ze vragen over het domein van de godsdienstwetenschappen, en stellen ze een ander programma samen. Bijvoorbeeld studenten met een sterke filosofische achtergrond zullen meer algemeen wetenschappelijke methoden bijleren terwijl iemand met een positief - wetenschappelijke achtergrond vooral zal bijleren in de hermeneutische methode. In het huidige programma, met haar instroom van masterstudenten, is de eerder geringe aandacht voor wetenschappelijke vaardigheden voldoende. De commissie insisteert wel op een grotere aandacht voor de passende (godsdienst-)wetenschappelijke vaardigheden als de opleiding zich zal richten op bachelorstudenten.

Facet 2.3.: Samenhang van het programma

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie is van oordeel dat de programma's van de Nederlandstalige en internationale opleidingen een goede samenhang vertonen.

Zoals hoger vermeld, zijn de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen goed doordacht. De commissie beoordeelt aan de hand van de programmaoverzichten, syllabi en gesprekken met studenten dat de programma's inhoudelijk consequent en samenhangend zijn opgebouwd. De commissie is zeer tevreden met de vele keuzemogelijkheden, vooral in de masters en master-na-masters. Studenten worden begeleid in hun keuzes door de studiebegeleiders (zie ook facet 4.2, studiebegeleiding). Zij staan in voor de samenhang van de individuele studieprogramma's van de studenten, wat in het kader van flexibilisering in bijzondere mate van belang is. Er zijn ook voldoende opleidingsonderdelen voorzien die als brug fungeren tussen verschillende modules en keuzeopleidingsonderdelen. De commissie is onder de indruk van het grote aanbod aan kwalitatief hoogstaande opleidingsonderdelen, die in bi- of tricyclisch ritme (twee- of driejaarlijks) worden aangeboden om de efficiëntie ervan te verhogen. Daardoor volgen onder andere eerstejaars sommige opleidingsonderdelen samen met tweedejaars. De commissie waardeert deze organisatie in bi- of tricyclisch ritme, maar wijst er op dat er vooral voor eerstejaarsstudenten blijvend voldoende inleidende opleidingsonderdelen specifiek voor eerstejaars voorzien moeten worden. Deze opmerking is relevant voor het internationale programma, aangezien het eerste jaar van het Nederlandstalige programma zo goed als volledig uit opleidingsonderdelen specifiek voor dat jaar bestaat.

De programma's zijn evenwichtig opgebouwd. De verschillende domeinen in de theologie en de godsdienstwetenschappen komen aan bod. Sommige studenten in de Nederlandstalige opleidingen, verwachten wel een groter aandeel godsdienstwetenschappen ten opzichte van de theologie (zie ook facet 2.9, toelatingsvoorwaarden). Zoals hoger vermeld, treedt vooral filosofie sterk op de voorgrond. De oude talen treden als algemeen verplicht onderdeel minder op de voorgrond. De commissie suggereert een interdisciplinair onderdeel verplicht te maken in de Nederlandstalige bachelor waarin docenten uit verschillende disciplines samen één thema zouden behandelen, zoals bestaat in de internationale bachelor.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie is van oordeel dat het programma van de master WIDR een onvoldoende samenhang vertoont.

Studenten van de nu nog als voortgezette academische opleiding aangeboden WIDR hebben een erg grote keuzevrijheid, zoals blijkt uit het programmaoverzicht. De commissie beoordeelt de aangeboden keuzes als te los. Studenten kunnen binnen een optie immers nog eens kiezen welke opleidingsonderdelen ervan zij opnemen. De commissie oordeelt dat er zo te weinig lijn in de individuele studietrajecten van de studenten kan zijn. Bovendien moeten de studenten hun keuze maken aan het begin van het jaar, wanneer ze nog weinig kennis hebben van het domein godsdienstwetenschappen. De faculteit biedt wel begeleiding aan bij het opstellen van de individuele studietrajecten, maar plaatst de keuzevrijheid van studenten centraal. De faculteit argumenteert dat studenten in het verlengde van hun vooropleiding en interesse hun programma moeten samenstellen. De commissie heeft begrip voor deze redenering, maar raadt aan een groter gemeenschappelijk deel in het programma te voorzien zoals hoger vermeld en daarnaast ofwel de opties strikter samen te stellen en binnen de opties slechts een beperkte keuze toe te staan, ofwel de opties te schrappen en een beperkt keuzepakket aan te bieden om extra specialisatie mogelijk te maken.

Facet 2.4.: Studieomvang

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De bacheloropleidingen omvatten 180 studiepunten. De masteropleidingen en master-na-masteropleidingen omvatten 60 studiepunten. De opleidingen voldoen daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De masteropleiding WIDR omvat 60 studiepunten. De opleiding voldoet daarmee aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang.

Facet 2.5.: Studietijd

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de studietijd voor de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen als voldoende.

Voor alle opleidingen aan de faculteit zijn waar de groepsgrootte het toeliet evaluaties uitgevoerd in de vorm van een schriftelijke bevraging. Overal zijn hearings georganiseerd met de verschillende betrokkenen bij het onderwijs (zie ook facet 5.1, evaluatieresultaten). Studietijd werd systematisch als thema besproken op deze hearings, zoals blijkt uit de verslagen die de commissie integraal kon inkijken.

De commissie waardeert deze aandacht voor de subjectieve studietijd, maar betreurt dat de studietijd niet aan de hand van een meting werd onderzocht. De commissie dringt erop aan de plannen van de faculteit uit te voeren om in de toekomst regelmatig studietijdmetingen toe te passen. Immers zowel in gesprekken met studenten van elk van de betrokken opleidingen als in de verslagen van de respectieve hearings vond de commissie opmerkingen over de zware studielast terug. Dat de subjectieve belasting van studenten hoog is, kan gedeeltelijk toegeschreven worden aan de korte semesters van 13 weken, waarin veel studiewerk samenkomt. Dit zorgt voor een onevenwichtige spreiding van de studie- en examenlast. De commissie steunt de plannen van de faculteit om masterstudenten de mogelijkheid te bieden een beperkt deel van de studielast buiten de semesters op te nemen. De commissie meent evenwel dat de programma's over het algemeen een goede indeling hebben, soms zwaar zijn, maar wel steeds haalbaar. Studenten getuigen dat de programma's zwaar zijn, maar haalbaar in het voorziene tijdsbestek. De commissie betreurt dat er geen duidelijk hanteerbare normen opgesteld zijn om de studiepunten en de studielast op elkaar af te stemmen. Het huidige systeem koppelt studiepunten aan contacturen. De commissie raadt aan normen op te stellen die voor docenten richtinggevend zijn en voor de studenten in de overlegorganen afdwingbaar zijn, waarin een studiepoint bijvoorbeeld gekoppeld wordt aan een aantal bladzijden literatuur in andere dan moedertaal, een paper van een bepaald aantal pagina's, een presentatie van een bepaald aantal minuten e.d. uiteraard zonder deze evenwel te rigide toe te passen.

De studenten halen het bi- en tricyclisch systeem van aanbidding van opleidingsonderdelen aan als voornaamste moeilijkheid in verband met de studeerbaarheid: soms zijn studenten verplicht voortijdig een opleidingsonderdeel dat gericht is op een ouderejaarsstudent op te nemen, omdat het niet aangeboden zal worden in het volgende jaar. Daarom dringt de commissie er, zoals hoger vermeld, op aan voor eerstejaarsstudenten uit het internationale programma voldoende inleidende opleidingsonderdelen te voorzien. Voor ouderejaarsstudenten weegt het probleem van de omkering van volgorden van opleidingsonderdelen niet op tegen de efficiëntie van het bi- en tricyclische systeem dat het grote aanbod aan opleidingsonderdelen mogelijk maakt. Voor studenten die slechts één jaar aan de faculteit verbonden zijn, kan het betekenen dat zij een opleidingsonderdeel van hun keuze niet kunnen opnemen. De commissie vraagt dat alle docenten rekening houden met de heterogeniteit van de studentenpopulatie dat een bi- of tricyclische opleidingsonderdeel studeert.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de studietijd voor de opleiding WIDR als voldoende.

Voor de opleiding WIDR gelden de boven beschreven opmerkingen evenzeer. Specifiek voor de master WIDR, geven de studenten aan dat er te veel opleidingsonderdelen voorzien zijn om daarnaast vlot een stage of veldwerk te maken. Nogal wat studenten kiezen ervoor om de stage toch te volgen, bijvoorbeeld in een vakantieperiode, en de opleiding in het volgende jaar te vervolledigen. De commissie stelt voor om indien mogelijk een collegevrije maand om stage te doen te organiseren.

Facet 2.6.: Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de afstemming tussen vormgeving en inhoud als goed voor de Nederlandstalige en internationale opleidingen.

De K.U.Leuven heeft het concept Begeleide zelfstudie voorop gesteld voor het onderwijs in haar hele instelling. Begeleide zelfstudie is een concept dat beschrijft wat goed academisch onderwijs volgens de K.U.Leuven is. Het is een algemeen concept over goed universitair onderwijs, waarbij nadruk gelegd wordt op de intrinsieke band tussen onderzoek en onderwijs. De faculteit implementeert dit concept doordacht en in goede mate door ten eerste de ruime interpretatie van onderzoek doorheen alle opleidingen in doelstellingen en programma krachtig te laten doorwerken. Zo is er een goede continue ruimte voor eigen onderzoekswerk met de bachelorscriptie en masterproeven. De commissie waardeert deze ruimte, maar vindt dit wel een eerder dense openvolging van dezelfde werkvormen. Studenten kunnen de 'moeilijke' vragen ook te gemakkelijk doorschuiven naar het onderzoekswerk voor de latere thesis. De commissie heeft tevreden vastgesteld dat de faculteit zich bewust is van de eventuele nadelen van deze organisatie.

Ten tweede wordt daarnaast een grote variëteit aan werkvormen gebruikt: hoorcolleges, seminars, opdrachten,... Via de syllabi, een omschrijving van een opleidingsonderdeel en de bijhorende onderwijsleeractiviteiten en evaluatieactiviteiten dat voor elk opleidingsonderdeel ter beschikking is, kunnen de onderwijsoverlegorganen de ontwikkelingen opvolgen. Het hoorcollege is in de programmaoverzichten prominent aanwezig, maar het wordt in de praktijk regelmatig niet traditioneel, maar eerder als responsiecollege uitgevoerd. Ook al blijft het 'horen' volgens de commissie belangrijk, vooral in de bachelorjaren, toch raadt de commissie aan in de bachelorjaren vaker meer interactieve werkvormen te programmeren. Studenten uit de internationale opleidingen vragen in gesprekken en hearings wel om meer discussietijd. De commissie moedigt de plannen aan om vernieuwende werkvormen nog meer ingang te laten vinden.

Ten derde wordt aan studenten een grote mate van verantwoordelijkheid gegeven voor hun eigen studie, wat duidelijk tot uiting komt in de keuzevrijheid die studenten, vooral na de bachelor, hebben bij het samenstellen van hun programma. Toch wordt over het algemeen voldoende begeleiding voorzien, in de vorm van de studiebegeleiders, maar ook door de titularissen en assistenten in de opleidingsonderdelen zelf. Ook het studiemateriaal, dat de commissie uitgebreid kon bestuderen en dat uitgebreid beschreven staat in het zelfevaluatie-rapport, is van prima kwaliteit. De commissie waardeert dit alles zeer.

Het gebruik van ICT verdient een bijzondere vermelding. De faculteit heeft in de jongste jaren intensief ICT ingevoerd in haar onderwijs. De resultaten ervan zijn volgens de commissie zeer de moeite waard. Toledo, het elektronisch leerplatform van de K.U.Leuven, wordt op een indrukwekkende manier ruim gebruikt, zoals de commissie kon vaststellen via de webpagina's van de opleidingen en tijdens demonstraties. Studenten zijn tevreden met de bijkomende mogelijkheden die Toledo biedt, zoals discussiefora, het stellen van vragen of het raadplegen van bijkomende bronnen. Op het tijdstip van de visitatie was er soms sprake van een woekering aan ICT-initiatieven. In de hooringsverslagen en tijdens gesprekken met studenten en docenten, blijkt dat ICT massaal en haast gelijktijdig werd ingevoerd, en in het begin soms weinig efficiënt of oordeelkundig werd aangewend, wegens een gebrek aan ervaring. Ondertussen worden volop inspanningen geleverd om het ICT-gebruik te perfectioneren. De commissie moedigt dit ten zeerste aan.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudi

De commissie beoordeelt de afstemming tussen vormgeving en inhoud als goed voor de master WIDR.

Voor de master WIDR gelden dezelfde grote lijnen als hierboven beschreven. In de WIDR komt de onderzoeksgerichtheid wel minder prominent naar voor. De commissie vraagt voor de WIDR een specifieke strategie uit te werken om de vooropleiding of werkervaring van de studenten in de opleiding en bijbehorende onderzoekswerk te betrekken, en het programma voor de initiële master verder uit te werken.

Facet 2.7.: Beoordeling en toetsing

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen en master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De visitatiecommissie beoordeelt de toetsing en evaluatie als voldoende voor zowel de Nederlandstalige en internationale opleidingen als de master WIDR.

De commissie is tevreden over de toetsen, waarvan zij de examenopgaven uitgebreid heeft kunnen bestuderen. De examenopgaven zijn over het algemeen gericht op de doelen, en omvatten naast evaluatie van kennis ook evaluatie van vaardigheden en attitudevorming. Er wordt een verscheidenheid aan toetsvormen aangewend, met als voornaamste vorm het mondelinge examen. Studenten en docenten geven in gesprekken en de hearingsverslagen aan tevreden te zijn met deze toetsvorm. De commissie is voorstander van een goede mix aan toetsvormen. Soms zijn andere evaluatievormen dan mondelinge examens objectiever en voor sommige studenten gunstiger. Nogal wat studenten van het internationaal programma blijken moeilijkheden te ondervinden met deze examenvorm, omdat zij dat vanuit hun vooropleiding niet gewend zijn.

De commissie heeft aandacht voor de transparantie van de toetsing vastgesteld in reglementen en in gesprekken met onderwijsgevendend. In de schriftelijke bevraging laten studenten zich positief uit over de transparantie van de examens. De omschrijving van de toetsvorm is steeds opgenomen in de syllabus, en op die manier ter beschikking van de studenten. De omschrijving is echter soms beperkt tot de vermelding van een term als 'mondeling examen', wat de student volgens de commissie te weinig houvast geeft. Studenten geven in de gesprekken en hearings aan dat zij niet goed weten wat de gehanteerde evaluatiecriteria zullen zijn en in welke verhouding verschillende toetsvormen als ze in combinatie gebruikt worden, zoals mondeling examen en paper, meetellen voor de eindquotering. De commissie is van oordeel dat aan de transparantie van de toetsing nog gewerkt moet worden. De commissie raadt aan steeds voorbeeldopdrachten ter beschikking te stellen, samen met voorbeeldantwoorden en de criteria van beoordeling. Studenten geven in gesprekken aan dat zij feedback kunnen krijgen op hun examenprestaties of paper, maar dit wordt veelal enkel van niet-geslaagden wordt verwacht. De commissie raadt aan ook geslaagde studenten aan te moedigen van feedbackmogelijkheden gebruik te maken en deze feedback op een toegankelijke manier te organiseren. De commissie is positief over de tussentijdse toetsen die in het eerste bachelorjaar georganiseerd worden, omdat zij beginnende studenten van feedback voorzien. De commissie dringt erop aan steeds feedback te voorzien, ook voor papers en werkjes.

De onderwijskundige overlegorganen volgen het toetsgebeuren op. De organisatie van de examens is sterk aan regels gebonden. De commissie heeft in het zelfevaluatie rapport, de bijlagen en de website van de faculteit een overvloed aan regels aangetroffen, die mee het gevolg zijn van de Vlaamse regelgeving.

Zo lijken de regels waarmee het eindresultaat van een jaar of een opleiding heden berekend worden ingewikkeld. De commissie hecht eraan dat er voldoende vrijheid gewaarborgd blijft voor titularissen om de meest geschikte toetsvorm te organiseren. De toetsing, samen met de organisatie en de kwaliteitsbewaking ervan, zijn reeds enige tijd voorwerp van ontwikkelingen. Gezien de plannen van de faculteit en recent opgestarte initiatieven, zal de toetsing verder geperfectioneerd worden.

Facet 2.8.: Masterproef

Nederlandstalige en internationale master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de masterproef als goed voor de Nederlandstalige en internationale masteropleidingen en de Nederlandstalige master-na-master. Voor de internationale master geeft de commissie als oordeel voldoende.

De opleidingsverantwoordelijken geven aan geen aanpassingen in de opzet en begeleiding van de masterproeven te voorzien bij de invoering van de master en bijhorende masterproef. De commissie kon haar oordeel dus baseren op de huidige afspraken in verband met de thesissen en kwaliteit van de werkstukken zelf.

De Nederlandstalige en internationale master- en master-na-masteropleidingen zijn sequentieel opgebouwd in de zin dat achtereenvolgens de bachelor, de master en de master-na-master gevolgd wordt. Dit geldt sterk voor de internationale opleidingen, en in mindere mate voor de Nederlandstalige opleidingen, waar o.a. toekomstige godsdienstleerkrachten vaak na de master uitstromen, en dus de master-na-master niet volgen. In zowel de bachelors, de masters als de master-na - masters wordt een soort thesis gemaakt, met name de bachelorscriptie en daarna masterproeven. Sommige studenten werken verder op het onderwerp dat ze in de voorafgaande opleiding startten. Zoals hoger vermeld, acht de commissie deze mogelijkheid niet ideaal. Het afwerken van een project is immers ook een leerdoel. De commissie ziet als een probleem dat door het verder werken op een vroeger thema soms de moeilijke vragen of problemen doorgeschoven kunnen worden naar het volgende jaar. Aan de andere kant zijn sommige masterproefonderwerpen volgens de commissie te specifiek of te gericht op detailvragen om twee opeenvolgende jaren als thema te kunnen fungeren. De commissie meent dat, op uitzonderingsgevallen na, de afronding van een werkstuk de voorkeur verdient boven een spreiding over opeenvolgende fasen.

De commissie heeft thesissen uit de afgelopen jaren van alle betrokken huidige licentie- of voortgezette opleidingen bestudeerd. Deze thesissen hebben over het algemeen een behoorlijk niveau. Allemaal getuigen ze van analytisch vermogen en kritische ingesteldheid. De commissie beoordeelt het niveau van de thesissen uit de internationale master en de opleiding WIDR als soms minder diepgaand, en variabelere dan die uit de andere opleidingen. De faculteit verplicht het 'thesis writing seminar'

voor instromende buitenlandse studenten in de internationale master en master-na-master om het academische niveau op te trekken. Dit blijkt niet voor alle studenten te lukken, blijkens de variabiliteit in de masterproeven, vooral uit de internationale master.

De commissie noemt het niveau van de masterproeven uit de Nederlandstalige masteropleiding hoog. De commissie is onder de indruk van het zeer goede niveau van de masterproeven uit de Nederlandstalige en internationale master-na-masters. Voor de meeste opleidingen en voor het merendeel van de studenten bestaat de masterproef uit een verhandeling of onderzoeksscriptie, voor een deel rechtstreeks aansluitend bij lopend onderzoek. Voor studenten die in het kader van hun master- en vooral master-na-masteropleiding de major pastoraaltheologie, specialisatie praktische theologie, kiezen maakt een substantiële stage deel uit van de masterproef. De commissie beoordeelt de stage als een goede mogelijkheid, die eventueel ook voor andere opties voorzien zou kunnen worden. De commissie waardeert de vele mogelijkheden en de ruime keuze aan onderwerpen voor de masterproef.

De begeleiding van de masterproeven wordt als variabel beschouwd door de studenten. Promotoren geven meer of minder structuur aan het werk van hun studenten, helpen in verschillende mate met het zoeken van bronnen en literatuur, e.d. Het initiatief voor de begeleiding ligt volgens de commissie voor een te groot deel bij de student. Binnen het overlegorgaan van het internationaal programma is er recent een set van guidelines opgesteld. De commissie waardeert dit initiatief en vraagt het zorgvuldig te implementeren voor alle opleidingen.

De evaluatie gebeurt door een commissie die bestaat uit de promotor (en co-promotor) en twee aangeduide correctoren. De criteria voor de beoordeling van de masterproeven zijn bekend, maar zijn ruim gedefinieerd. De quoteringen worden eerder streng genoemd door de commissieleden. De commissie is er voorstander van voor elke masterproef een mondelinge verdediging te voorzien. De commissie beoordeelt het toetsstelsel van de masterproef als goed.

Masterproeven hebben verschillende aantallen studiepunten in verschillende opleidingen. Het aantal studiepunten bedraagt 16 of 20, wat beide in het decretaal opgelegde interval ligt. Het verschil in studiepunten wordt in het zelfevaluatierapport beargumenteerd met het verschil in inspanning dat de verscheiden masterproeven vragen. Het is de commissie onduidelijk waarom dan toch hetzelfde gewicht in de algemene eindbeoordeling van het studiejaar behouden blijft. De commissie beoordeelt 20, en zeker 16 studiepunten als eerder weinig. Studenten geven zowel in gesprekken als in de hearings aan dat ze weinig tijd hebben om de masterproeven uit te werken. De commissie beoordeelt op basis van inspectie van de studieprogramma's dat in het algemeen genoeg tijd geïnvesteerd kan worden in de masterproef, maar heeft begrip voor het subjectieve gevoel van studenten weinig tijd te hebben daar het semesterexamensysteem weinig expliciete tijd voorziet voor het maken van de masterproef.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de masterproef als voldoende voor de master WIDR.

Ook voor de opleiding WIDR geldt in grote lijnen het bovenvermelde. Ook voor studenten uit de verbredende master WIDR kan stage of veldwerk geïntegreerd worden in de werkzaamheden voor de masterproef. De commissie waardeert deze mogelijkheden en de ruime keuze aan onderwerpen voor de masterproef. Wel beoordeelt de commissie het niveau van de thesissen uit de WIDR-opleiding als minder diepgaand, en variabel in kwaliteit.

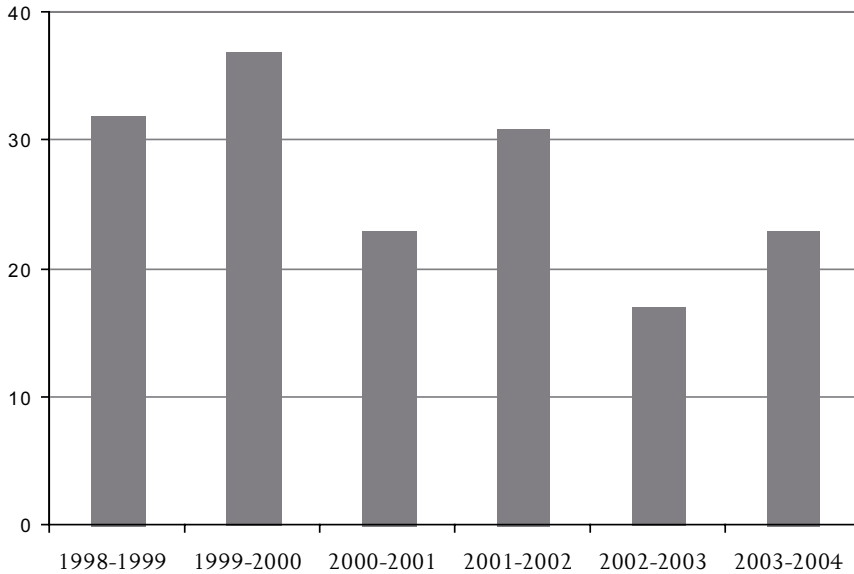
Voor de opleiding WIDR wil de commissie waarschuwen voor het mogelijke gevaar van amateurisme bij thesisstudenten met een andere dan theologische of godsdienstwetenschappelijke vooropleiding, omdat de eindverhandeling geschreven moet worden in één jaar tijd, terwijl studenten aan het begin van het jaar zowel een nieuw inhoudelijk domein betreden als de godsdienstwetenschappelijke methode nog moeten leren kennen. Dit probleem kan opgevangen worden door het onderzoek te laten aansluiten op de expertise die de student vanuit zijn vooropleiding aanbrengt. De hoger vermelde opmerking dat de vooropleiding en werkervaring niet steeds ten volle geïntegreerd wordt in de opleiding, geldt ook specifiek voor de masterproef. Volgens de rationale, vermeld in het zelfevaluatie rapport, hoort de masterproef aan te sluiten bij de vooropleiding van de studenten. Noch uit het bestuderen van de masterproeven, noch uit de gesprekken met studenten bleek deze band duidelijk of sterk te zijn, een uitzondering niet te na gesproken. De commissie vraagt aandacht om deze band te versterken.

Facet 2.9.: Toelatingsvoorwaarden

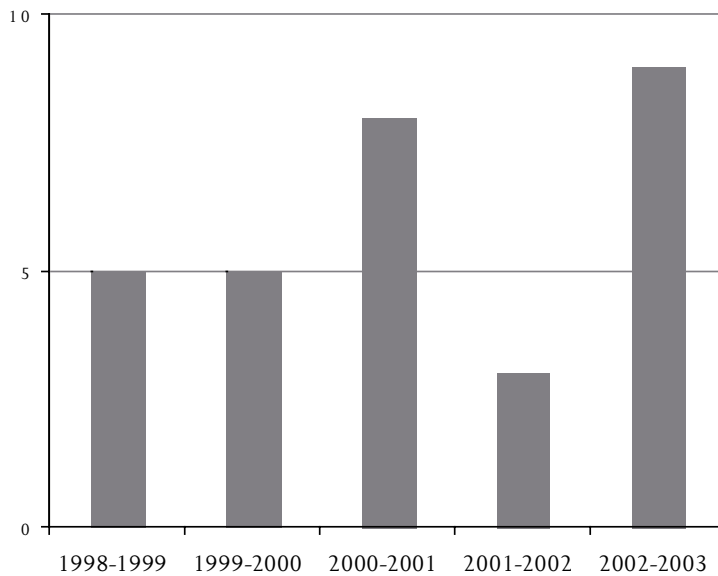
Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de toelatingsvoorwaarden voor de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen als goed.

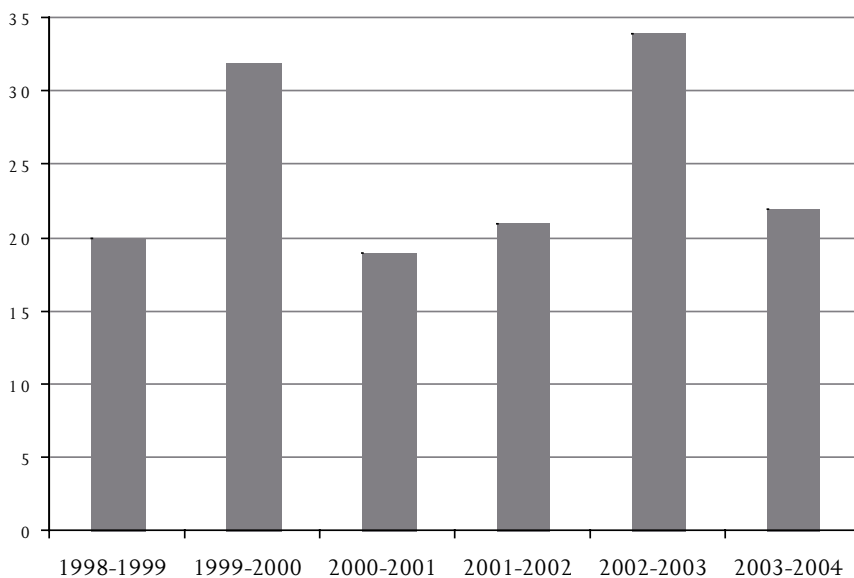
Grafiek 1: aantallen generatiestudenten Nederlandse bachelor Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen (1998-2004)

Grafiek 2: studentenaantallen generatiestudenten internationale bachelorprogramma(1998-2004)

Grafiek 3: studentenaantallen voor internationaal masterprogramma (1998-2004)

In grafieken 1 en 2 worden de aantallen generatiestudenten van de Nederlandstalige respectievelijk internationale bacheloropleiding sinds het samenvoegen van godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen op een rij gezet. Er dient opgemerkt te worden dat nogal wat studenten na een (gedeeltelijke) andere studie instromen in de faculteit, en dus niet meegerekend worden in deze cijfers. In de internationale opleidingen stromen velen rechtstreeks in het masterjaar of master-na-masterjaar in, zodat de studentenaantallen daar tussen de 19 en de 35 liggen, zoals in grafiek 3 aangegeven wordt. De commissie stelt tevreden vast dat de grote daling in het aantal studenten in het domein die zich in heel West-Europa doorzet, zich niet voordoet aan de Leuvense faculteit. De commissie wijt dit gedeeltelijk aan de keuze om godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen in combinatie aan te bieden. De commissie waardeert ook de expliciete inspanningen voor werving van studenten, onder andere via een medewerker gespecialiseerd in public relations, en moedigt aan om op de ingeslagen weg verder te gaan.

De faculteit heeft heterogene groepen studenten en bouwt flexibiliteit in om daaraan tegemoet te komen. Zo kunnen studenten met een relevante vooropleiding een verkorte bachelor volgen. Daarvoor is een normtraject uitgewerkt, waarvan afgeweken kan worden indien een toelatingscommissie beoordeelt dat de kandidaat de relevante kennis of ervaring kan inbrengen. De commissie waardeert deze flexibiliteit en de ermee samenhangende zorg voor opvang van nieuwe studenten en de studietrajectbegeleiding vanaf de start in alle opleidingen (zie ook facet 4.2: studiebegeleiding). Deze begeleiding strekt zich uit van het samenstellen van het individuele studieprogramma tot de zorg

voor sociaal zwakkeren. Ook generatiestudenten kunnen bij iemand terecht om hun beginsituatie correct in te schatten en waar nodig in de juiste begeleiding te voorzien. Een andere manier waarop de faculteit aan de heterogeniteit van haar instroom tegemoet komt is het extra methodologische 'thesis writing' seminarie dat nieuwe internationale studenten in het master of master-na-masterjaar dienen te volgen. Zoals hoger vermeld lost het niet voor alle studenten alle academische problemen op, ondanks de vele inspanningen die de faculteit via haar 'Admissions Committee' ook levert bij de selectie van internationale studenten. De commissie waardeert deze inspanningen, en moedigt aan op de ingeslagen weg voort te gaan. De faculteit gaat ook actief op zoek naar goede kandidaten voor het internationale programma via haar uitgebreide contacten met buitenlandse instellingen, waarbij er bijzonder wordt gelet op het aantrekken van voldoende aantallen vrouwelijke studenten, en voldoende spreiding van culturele achtergronden.

Voor de Nederlandstalige opleidingen trekt de faculteit zowel studenten aan die vooral geïnteresseerd zijn in de theologie en zich wensen in te zetten in geloofsinitiatie en -communicatie, o.m. in onderwijs en pastoraal, als studenten die een algemene interesse in het fenomeen religie hebben als algemene levensbeschouwelijke vraagstelling die de specifieke positie van het christelijke geloof overstijgt. De studenten uit de laatste groep komen voor het godsdienstwetenschappelijke deel van de opleiding, en zijn minder geïnteresseerd in het theologische deel. Sommigen onder hen zijn teleurgesteld wanneer hun opleiding voor een groter deel theologisch georiënteerd blijkt te zijn, dan ze op basis van de wervingsbrochures en informatiecampagnes hadden verwacht. De commissie waardeert de koppeling tussen godsdienstwetenschappelijk en theologisch onderwijs, maar vraagt de verhoudingen en nadrukken die de opleidingen leggen duidelijk in de communicatie naar toekomstige studenten duidelijk te maken. De groep studenten die vooral geïnteresseerd is in godsdienstwetenschappen, en sommige uit de andere groep, hebben soms weinig kennis van de christelijke godsdienst en zouden er een inleiding in kunnen gebruiken. Deze aanbeveling geldt gezien de afname van kerkelijke socialisatie in onze contreien in het algemeen.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de toelatingsvoorwaarden voor de opleiding WIDR als voldoende.

Sinds de oprichting van de opleiding WIDR in 2001 schreven zich respectievelijk 4, 1 en 2 studenten in. De herprofilering van dit programma naar aanleiding van de bachelor-masterhervorming heeft echter geresulteerd in een instroom van elf studenten voor 2004-2005. De commissie staat positief tegenover deze grotere instroom.

De opleiding WIDR zal vanaf 2007-2008 openstaan voor al wie een professionele of academische bachelor behaalde. De huidige opleiding WIDR aanvaardt studenten die reeds een opleiding van hoger onderwijs afwerkten van twee cycli (hoger onderwijs van het lange type of universitair onderwijs). De

studenten kunnen gemakkelijk een deeltijds traject volgen. Zoals hoger aangegeven zal deze verandering van doelpubliek volgens de commissie aanpassingen vergen in het programma, met inbegrip van een versterking van de opleidingsonderdelen gericht op academische vaardigheden en van de band met de vooropleiding. De commissie acht de aansluiting tussen enerzijds het programma en anderzijds de mogelijkheden en wensen van de studenten voldoende omdat de grote keuzemogelijkheden studenten toelaat een programma naar eigen interesse samen te stellen. De commissie heeft echter hoger gewezen op de mogelijke problemen die dit met zich meebrengt in verband met de consistentie van programma, en daarom de wenselijkheid geuit om naar een meer geregeld programma met meer gemeenschappelijke onderdelen over te gaan.

De commissie geeft aan dat ook voor de master WIDR duidelijk gecommuniceerd dient te worden dat de studies gebeuren in de context van een katholieke theologische faculteit. De commissie vraagt ook om aandacht voor het feit dat in de toekomst zeker meer studenten van andere culturele en religieuze achtergronden dan de traditionele Vlaamse zullen inschrijven.

Algemene conclusie bij onderwerp 2: Programma

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt het programma van Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen als positief. Voor deze opleidingen zijn alle facetten positief beoordeeld. De inhoud van de programma's is goed gericht op de doelstellingen ervan. De opleidingen zijn van goed academisch niveau en de brede interpretatie van onderzoek is goed terug te vinden in alle opleidingsniveau's. De samenhang van de programma's is goed. De opleidingen zijn goed doordacht en evenwichtig, met een groot aandeel filosofie, en eerder weinig talen. De studenten hebben een ruime keuzevrijheid en kunnen kiezen uit een ruim aanbod kwalitatieve opleidingsonderdelen. Door vele opleidingsonderdelen in bi- of tri-cyclisch ritme aan te bieden wordt de efficiëntie van het programma verhoogd. Dit systeem heeft echter het nadeel dat studenten soms opleidingsonderdelen dienen te volgen die eigenlijk gericht zijn op ouderejaars, wat de studeerbaarheid vermindert. De studietijd is voldoende voor alle opleidingen. De programma's zijn zwaar, maar haalbaar binnen het voorziene tijdsbestek. De afstemming van de vormgeving en inhoud is goed. De faculteit godgeleerdheid voert het concept Begeleide zelfstudie goed door in haar opleidingen. Het ICT-gebruik in het onderwijs van de faculteit verdient een bijzondere vermelding. De commissie beoordeelt de toetsing in alle betrokken opleidingen als voldoende. De commissie beoordeelt de masterproef als goed voor de Nederlandstalige en internationale opleidingen masters-na-master, en de Nederlandstalige masteropleiding. De thesissen van de huidige overeenkomstige opleidingen zijn van een hoog academisch niveau. De commissie beoordeelt de masterproef als voldoende voor de internationale master. De thesissen van de huidige overeenkomstige opleiding zijn van een behoorlijk maar eerder variabel niveau. De toelatingsvoorwaarden zijn goed. Aan de heterogeniteit van de groepen wordt tegemoet gekomen met

flexibele oplossingen. De studenteninstroom gaat in tegen de neerwaartse trend in vele West-Europese theologische instellingen.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt het programma van de master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie de als positief.

De master WIDR werd op het facet samenhang van het programma als onvoldoende beoordeeld, maar de commissie wil dit niet zwaar laten doorwegen. De commissie wijst er op dat dit programma nog jong is, deze tekortkoming verholpen kan worden door de verhouding tussen keuze- en gemeenschappelijk programma in de toekomstige vorm aan te passen, en dat de andere elementen in het programma op zich wel al voldoen aan de normen. De inhoud van het programma is voldoende gericht op de doelstellingen. Het programma is zeer open opgesteld, wat aansluit bij de verbredende oriëntatie van de opleiding. Het programma is ook van een voldoende academisch niveau. Het heeft aandacht voor kennisontwikkeling, en sluit aan bij recente ontwikkelingen in het wetenschapsgebied. De aandacht voor het aanleren van de godsdienstwetenschappelijke methode is wel eerder licht. De studietijd is voldoende. Het programma is aan de zware kant, maar haalbaar. De afstemming van vormgeving en inhoud is voldoende evenals de toetsing. Een variatie aan toetsvormen wordt gebruikt, met opdrachten die op de doelstellingen afgestemd zijn. De commissie beoordeelt de masterproef eveneens als voldoende. De thesissen van de huidige opleiding zijn van een behoorlijk, maar variabel niveau. De masterproef zou meer aansluiting moeten zoeken bij de vooropleiding van de studenten. De toelatingsvoorwaarden zijn volgens de commissie voldoende. Het huidige programma is afgestemd op de instroom van alumni uit masteropleidingen.

ONDERWERP 3: INZET VAN PERSONEEL

Facet 3.1.: Kwaliteit personeel

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen en master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de kwaliteit van het personeel van de Nederlandstalige en internationale opleidingen en de master WIDR als goed.

De commissie is zeer tevreden over de vakinhoudelijke kwaliteit van het personeel. De faculteit kan voor elk van de domeinen beroep doen op onderzoeksgroepen met ruime expertise en waar relevant op personeelsleden en gastdocenten met ervaring in de praktijk, zoals blijkt uit het overzicht van het personeel in de zelfevaluatie.

De onderwijskundige en didactische kwaliteiten van het personeel zijn in het algemeen goed, hoewel er verschillen zijn tussen de ZAP-leden onderling. Uit gesprekken met studenten en afgestudeerden, en uit de verslagen van de hearings heeft de commissie vernomen dat bepaalde aspecten van de didactische kwaliteit van de opleidingsonderdelen van ZAP-lid tot ZAP-lid (en van promotor tot promotor, zie ook facet 2.8, masterproef) verschilt. Een beperkt aantal docenten zorgt immers voor te weinig begeleiding in de opleidingsonderdelen waarvoor ze verantwoordelijk zijn of werkt toch op een traditionele manier in het verder hedendaags / up-to-date onderwijs.

Vele academische personeelsleden hebben een lerarenopleiding voltooid. Specifieke onderwijskundige (permanente) vorming wordt zowel door de universiteit als door de faculteit aangeboden. Deze onderwijskundige vormingen worden goed gevolgd, vooral door de beginnende docenten, maar niet door iedereen. De commissie dringt erop aan onderwijskundige professionaliseringinitiatieven zo ruim mogelijk te laten volgen. De commissie waardeert dat individuele inspanningen in die richting beloond worden. De onderwijscapaciteiten en -prestaties zijn een maatstaf bij de evaluatie van het personeelsdossier. Centraal in de K. U. Leuven werkt men aan het opkrikken van het belang van het onderwijs in de personeelsdossiers en de bijbehorende beslissingen. Onderwijskundige vorming en medewerking aan initiatieven van onderwijsvernieuwing wordt voor assistenten gevaloriseerd in het kader van de doctoraatsopleiding, waaraan de meeste onderzoeksmedewerkers participeren. Assistenten worden ook gecoacht door de verantwoordelijke van de onderwijsactiviteit en via functioneringsgesprekken opgevolgd. De commissie steunt de plannen om in coaching te voorzien voor gastprofessoren. Zij suggereert de coaching en functioneringsgesprekken uit te breiden tot het vast ZAP.

Een eerste benoeming van een ZAP-lid geschiedt in de regel voor drie jaar. Slechts na een positieve evaluatie van onderzoek, onderwijs en dienstverlening door de facultaire beoordelingscommissie wordt deze benoeming omgezet in een vaste aanstelling. In de recente curriculumhervorming heeft de faculteit ervoor geopteerd om de onderwijstaken per ZAP-lid te verminderen zodat meer tijd ontstaat voor onderzoek en onderwijsinnovatie. De meeste assisterende personeelsleden nemen een deel onderwijstaken op zich. Velen van hen geven tijdens de gesprekken aan dat zij graag meer onderwijs willen geven, in het licht van de uitbouw van hun verdere carrière. Het faculteitsbestuur is omwille van bescherming van de onderzoekstijd en de beperking van de periode waarin aan de voorbereiding van een doctoraat wordt gewerkt, niet bereid op deze verzoeken in te gaan. De commissie vindt het belangrijk dat de verantwoordelijkheid voor een opleidingsonderdeel niet wordt afgewenteld naar assisterende personeelsleden en stelt voor de betrokkenheid van de assistenten inderdaad beperkt te houden.

Facet 3.2.: Eisen academische gerichtheid

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de eisen van de academische gerichtheid van het personeel als excellent voor zowel de Nederlandstalige als de internationale bachelor-, master-, en master-na-masteropleidingen.

Zoals blijkt uit het overzicht van het personeel met haar onderzoekskwalificaties en -prestaties in de zelfevaluatie, doet de faculteit beroep op personeel met een ruime onderzoeksachtergrond. De commissie vindt de waaier aan specialisaties binnen het personeel indrukwekkend. De faculteit beschikt over goede onderzoeksgroepen met vele relevante onderzoeksprogramma's, waar studenten voornamelijk via de masterproef, maar ook op andere momenten in de opleidingen mee in contact komen. Vooral in de sterk onderzoeksgerichte masters-na-masters komt dit sterk tot uiting in het onderwijs en is het essentieel voor de kwaliteit van de opleiding. Het hoge academische niveau van het personeel zorgt ook in de eerdere fasen voor de goede academische kwaliteit van het onderwijs. Het academisch personeel heeft uitgebreide internationale contacten en wordt voor haar kwalitatief onderzoek ruim erkend door de internationale onderzoeksgemeenschap. De commissie beoordeelt de kwaliteit van het onderzoek aan de faculteit als een bijzonder positief punt, dat erg belangrijk is gezien de academische gerichtheid van haar programma's.

De professionele ervaring bij het personeel staat minder op de voorgrond. Toch is er zeker voldoende ervaring beschikbaar voor de richtingen en opleidingsonderdelen die ook praktisch gericht zijn zoals didactiek en praktische theologie.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de eisen van de academische gerichtheid van het personeel als goed voor de master WIDR.

De commissie waardeert de onderzoekskwaliteiten van het personeel van de opleiding WIDR evenzeer als hierboven vermeld. Toch is de waaier aan specialisaties voor deze specifieke opleiding nog niet helemaal ingevuld. De onderzoeksgroep Religiestudies behoeft uitbreiding. De faculteit werkt al enige tijd aan de uitbouw van deze onderzoeksgroep, wat de commissie waardeert. De commissie wijst ook op het belang van voldoende interne steun binnen de faculteit voor de uitbouw van dit centrum en raadt aan de internationale samenwerking met soortgelijke centra te intensiveren.

Facet 3.3.: Kwantiteit personeel

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen en master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de kwantiteit van het personeel voor de betrokken opleidingen als voldoende.

De faculteit beschikt over een ZAP-kader van 23,35 fulltime equivalenten. De leeftijdsstructuur van deze geleding is evenwichtig te noemen en garandeert een geleidelijke instroom, doorstroom en vervanging van ZAP-leden. De faculteit geeft in het zelfevaluatie rapport aan eraan te streven dat elke afdeling en het Interdisciplinair Centrum voor Religiestudie op termijn zou moeten kunnen beschikken over vier voltijdse ZAP-leden. De commissie moedigt dit aan. Specifiek voor de master WIDR beoordeelt de commissie dat het Interdisciplinair Centrum voor Religiestudies uitbreiding behoeft. De commissie verwacht idealiter een personeelslid dat vanuit het binnenperspectief van de islam de interreligieuze dialoog met het christendom kan aangaan. De faculteit erkent dit probleem expliciet en heeft de eerste stappen om eraan te verhelpen gezet.

Het assiterend personeel telt 51,95 fulltime equivalenten. Er is dus een enigszins onevenredige verhouding tussen het ZAP-kader en het aantal assiterende personeelsleden. De commissie is zeer lovend over het aantal doctorandi. Het volledige personeelsbestand wordt daarentegen door de commissie als zeker niet te omvangrijk omschreven, gezien de vele onderwijsverplichtingen (zie ook facet 6.2, onderwijsrendement). Er is een voldoende aantal ondersteunende administratieve medewerkers.

De faculteit voert een gelijke-kansenbeleid. Toch treft de commissie vooral in de hogere echelons voornamelijk mannelijke medewerkers. De commissie vraagt om een blijvende inspanning om het aantal mannelijke en vrouwelijke medewerkers een afspiegeling te laten zijn van de studentenpopulatie.

Algemene conclusie bij onderwerp 3: Inzet van personeel

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de inzet van personeel positief voor alle betrokken opleidingen.

De commissie beoordeelt de kwaliteit van het personeel van de Nederlandstalige en internationale opleidingen als goed. Er is een ruime waaier expertise aanwezig. Over het algemeen zijn de didactische kwaliteiten van de onderwijsgevers goed. De commissie beoordeelt de eisen van de academische gerichtheid van het personeel als excellent voor zowel de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-master-opleidingen. Vele relevante onderzoeksgroepen en personeel met grote onderzoekservaring zijn betrokken op de opleidingen. De commissie beoordeelt de kwantiteit van het personeel voldoende. De onderwijsverplichtingen zijn wel talrijk. Het aantal doctorandi is opmerkelijk.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de kwaliteit van het personeel voor de master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie als goed. Er is een ruime waaier expertise aanwezig, ook op onderzoeksvlak, die echter nog aanvulling kan gebruiken. Over het algemeen zijn de didactische kwaliteiten van de onderwijsgevers goed. De commissie beoordeelt de eisen van de academische gerichtheid van het personeel als goed. De commissie beoordeelt de kwantiteit van het personeel voldoende. De onderwijsverplichtingen zijn wel talrijk.

ONDERWERP 4: VOORZIENINGEN

Facet 4.1.: Materiële voorzieningen

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen en master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de materiële voorzieningen voor zowel de opleiding WIDR als de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master-, en master-na-masteropleidingen als goed.

De colleges gaan hoofdzakelijk door in lokalen in en rond het Maria-Theresiacollege, in het centrum van de stad. In één van deze gebouwen bevindt zich de Maurits Sabbebibliotheek, de facultaire bibliotheek. Hier zijn consultatieruimtes, dienstruimtes voor het administratieve personeel, twee seminarielokalen, een ICT-ruimte, een vergaderruimte en het merendeel van de kantoren en studieruimtes van professoren en assistenten. Er wordt gewerkt met carrels voor doctoraatsstudenten en werktafels voor studenten, die zo goed allemaal zijn uitgerust met ICT-aansluitingen. De commissie waardeert de manier waarop zo een gemeenschap rond de bibliotheek is opgebouwd. De commissie

is ook onder de indruk van de kwaliteit en omvang van de bibliotheek. De bibliotheek bevat op dit ogenblik ca. 1.200.000 banden. Jaarlijks komen er 4 à 5.000 banden bij. De commissie beoordeelt de bibliotheek ook als een waardevol onderzoeksinstrument. Vrijwel alle relevante literatuur op het vlak van de theologie is er aanwezig. De bibliotheek wordt dan ook druk bezocht en is internationaal erkend om zijn omvang en kwaliteit. De collectie omvat ook een studentenbibliotheek met leerboeken direct gerelateerd aan de cursussen. Hoewel studenten vragen om de werken wel te mogen uitlenen uit de bibliotheek, steunt de commissie de keuze om deze excellente collectie volledig beschikbaar te houden in de bibliotheekruimtes zelf. De commissie beoordeelt de faciliteiten om ter plekke werken te bestuderen goed. Bovendien kunnen de studenten van buiten uit aan haar elektronische databank en tijdschriften. Over de uitstekende bibliotheek wil de commissie een compliment maken.

De faculteit beschikt over het algemeen over aangepaste ruimten. Er bestaan verschillende categorieën onderwijslokalen naargelang de aanwezige multi-mediafaciliteiten. Al deze lokalen zijn ruim en licht. Als de plannen van de faculteit om een groter aantal multi-media-intense lokalen in te richten uitgevoerd worden, kan zij beschikken over een groot aantal prima onderwijsruimten. Er is ook nog een ontmoetingsruimte en een bezinningslokaal, die niet goed aangepast zijn aan de noden. De studenten vragen daarom naar een kwaliteitsvol lokaal waarin internationale en Nederlandstalige studenten elkaar kunnen ontmoeten. De faculteit heeft plannen voor een 'cyber-student-lounge', die volgens de commissie aan deze vraag zal tegemoet komen. Voor academische medewerkers is er voldoende, maar eerder krappe ruimte. De faculteit zal binnen enkele jaren het Collegium Veteranorum, dat aansluit bij de gebouwen waarin zij gevestigd is, maar zich in sterk verwaarloosde staat bevindt, na renovatie kunnen betrekken en zo over meer ruimte beschikken. De commissie geeft aan dat deze vernieuwing de goede infrastructuur nog zal verbeteren.

Tot vreugde van de commissie worden studenten gestimuleerd en financieel ondersteund om een pc-aansluiting op het kot te nemen in een lopend initiatief genaamd KotNet. Op die manier kunnen ze de toegang tot Toledo steeds ter beschikking hebben. Via KotNet stelt de universiteit aan haar studenten internet beschikbaar tegen een lage prijs. Toledo wordt door administratie, docenten en studenten gebruikt als elektronisch prikbord voor de organisatie van het onderwijs, maar ook voor didactische doeleinden. Zoals hoger vermeld wordt het ICT-gebruik in de cursussen sinds enige tijd intensief gestimuleerd, waarbij blijvende optimaliseringsinspanningen worden geleverd. Voor problemen bij computergebruik voorziet LUDIT in een uitgebreide helpdesk. Voor studenten die dit financieel toch niet aankunnen, zijn ruim voldoende pc-klassen voorzien. De commissie is zeer tevreden over de computerfaciliteiten.

Facet 4.2.: Studiebegeleiding

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de studiebegeleiding in de Nederlandstalige bacheloropleiding als excellent, in Nederlandstalige master- en master-na-masteropleidingen en alle internationale opleidingen als goed, en in de master WIDR als voldoende.

Voor abiturienten is er zowel informatie te verkrijgen via de door de overheid georganiseerde informatiedagen voor hoger onderwijs (SIDin), als via facultaire infodagen, als via de uitgebreide website en brochures. De faculteit heeft een PR-verantwoordelijke, die ook het aanspreekpunt is voor mogelijke kandidaat-studenten. Belangrijk bij de promotie voor en informatieverstrekking over de internationale programma's is de aanwezigheid van professoren en onderzoekers op internationale congressen en de internationale contacten die zij onderhouden. De commissie waardeert deze inspanningen om de instroom te verhogen ten eerste, en geeft aan dat de faculteit als één van de weinige theologische opleidingen in West-Europa geen dalende studenteninschrijvingen kent (zie ook facet 6.2, onderwijsrendement). Een deel van de aantrekkingskracht komt volgens de commissie uit de samenvoeging van theologie en godsdienstwetenschappen. In dat verband merkt de commissie het hoger reeds vermelde probleem op dat sommige studenten zich meer verwachten aan godsdienstwetenschappelijk onderwijs dan effectief het geval is. De opleiding WIDR kan wel bijkomende wervingsinspanningen gebruiken aangezien zij niet erg bekend is, volgens sommige studenten zelfs niet binnen de eigen faculteit.

De studietrajectbegeleiding van de faculteit wordt opgezet voor de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen als integrale begeleiding, waarin studenten geholpen worden in de groei naar zelfsturing en Begeleide zelfstudie. De studiebegeleiders zijn betrokken bij de verplichte programma's van instromende studenten, naast hun beschikbaarheid om op individuele basis studenten te helpen. Er wordt over gewaakt dat de begeleiding nauw aansluit bij de respectieve onderwijsprogramma. De commissie stelt vast dat de goede contacten tussen docenten en studenten en de vlotte toegankelijkheid van de docenten, zoals die in alle hearings worden geprezen, een klimaat scheppen waarin studievoortgang kan gedijen. Bovendien vinden problemen of suggesties die opgemerkt worden via de studiebegeleiding hun weg naar de programma's, omdat de studiebegeleiders en onderwijsoverlegorganen nauw samenwerken. Zowel de Nederlandstalige als internationale begeleider is eveneens de permanente ombudspersoon, die ook tijdens de examenperiode problemen bekijkt en eventueel bemiddelt met de examinator. Dit systeem werkt blijkens de hearings goed. De commissie beoordeelt die initiatieven positief, maar wil ze graag geïntensifieerd zien voor de internationale programma's.

De aandacht voor studietrajectbegeleiding, met onder andere het systematisch voeren van intakegesprekken en de optie om persoonlijk geholpen te worden, maakt de ontvangst van nieuwe studenten en de begeleiding van beginnende studenten in de Nederlandstalige bachelor een voorbeeld voor andere opleidingen. De studenten getuigen van de goede ondersteuning die ze op die manier verkrijgen, en er wordt dan ook vaak gebruik gemaakt van de aangeboden mogelijkheden. Voor eerstejaars worden er tussentijdse toetsen georganiseerd, die hen tijdens hun eerste semester de mogelijkheid geven om ‘op proef’ examens af te leggen. De commissie waardeert dit initiatief ten zeerste.

Voor het internationale programma worden soortgelijke initiatieven gehouden als in het Nederlandstalig programma, maar daar is omwille van de heterogeniteit van de instroom dit soort begeleiding een strikte noodzaak. In de internationale programma’s krijgen instromende studenten persoonlijke begeleiding bij het samenstellen van hun individuele studieprogramma. De verantwoordelijke ‘study advisor’ leidt ook het ‘Research and Thesis Writing Seminar’. Aan de studenten van de internationale programma’s die een onvoldoende basiskennis (geschreven) Engels bezitten, wordt een English Language Mentor toegewezen. Het betreft een initiatief van de faculteit dat erin bestaat dat jaarlijks een tiental oud-leerkrachten Engels uit het secundair onderwijs de vaardigheid van het (geschreven) Engels bijbrengen aan studenten door individuele begeleiding. Jaarlijks maken een twintigtal studenten gebruik van deze dienst. De internationale studenten laten zich positief uit over de aandacht die ze krijgen voor hun problemen, maar geven aan dat er toch aanpassingsproblemen blijven bestaan. De commissie is tevreden dat de faculteit recent een nieuw project heeft opgestart om de studietrajectbegeleiding voor internationale studenten te verbeteren. De intensieve aandacht voor studiebegeleiding heeft volgens de commissie ook een positieve impact op de onderwijskundige vernieuwing van alle programma’s. De commissie moedigt aan verder te gaan op deze weg. De commissie waardeert dat de begeleidingsinitiatieven opgezet zijn om ook de verdere flexibilisering van de studies te incorporeren: zij-instromers en studenten met individueel verkorte trajecten kunnen mee in het bestaande systeem begeleid worden. Naast deze facultaire elementen zijn er universitaire diensten, zoals de Dienst Studieadvies en het Psychotherapeutisch Centrum, waarnaar studenten doorverwezen worden met problemen die de opzet van de studiebegeleiding overstijgen.

Internationale uitwisseling is mogelijk voor de studenten uit de Nederlandstalige opleiding (zie ook facet 6.1: gerealiseerd niveau). De commissie betreurt echter dat de kansen tot uitwisseling en contact die er zijn omwille van het grote aantal internationale studenten in de faculteit niet ten volle benut worden. Van zowel Nederlandstalige als internationale studenten vernam de commissie dat er weinig contact is tussen de twee groepen, ondanks dat sommige cursussen voor de gezamenlijke groep gegeven worden. Toch zijn de groepen in elkaar geïnteresseerd: Nederlandstalige studenten geven aan geïnteresseerd te zijn in de ervaringen van de internationale studenten, en internationale studenten geven aan meer te willen weten over de situatie in Vlaanderen. De commissie raadt aan de contacten

tussen de groepen systematisch en georganiseerd te bevorderen. De commissie suggereert daarvoor waar mogelijk gemengd groepswork in te lassen in het curriculum.

De commissie stipt het opmerkelijke feit aan dat in alle studentenhearings de kwaliteit van de dienstverlening van het faculteitssecretariaat als uitzonderlijk positief naar voor wordt geschoven.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De hoger beschreven informatievoorziening, ombudsfunctie en sociale opvangmogelijkheden gelden ook voor de master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie. De opleiding WIDR heeft wel een aparte stuurgroep ter begeleiding en eigen informatiefolders. Deze voldoen voor de ervaren studenten, die meestal ook vertrouwd zijn met het Leuvense onderwijssysteem. De studenten uiten hun tevredenheid er over in de hearings. De commissie vraagt wel om de specifieke informatie voor deze opleiding bij de uitwerking van het initiële masterprogramma grondig te herbekijken met het oog op de specifieke populatie die deze opleiding zal kiezen, best met een verwijzing naar het soort beroepsuitwegen waartoe de opleiding kan leiden. Het andersoortig karakter van de opleiding en een specifieke studentenpopulatie zullen ook om bijzondere vormen van studiebegeleiding vragen

Nogal wat studenten uit de opleiding WIDR volgen een stage in het buitenland (zie ook facet 6.1: gerealiseerd niveau). De commissie vernam van studenten en uit het hearingsverslag dat deze goed begeleid worden. Wel wordt verwezen naar de verhoging van de studiedruk door deze buitenlandse stages, zoals hoger vermeld.

Conclusie bij onderwerp 4: Voorzieningen

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de voorzieningen als toereikend om de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen te verzorgen.

De commissie beoordeelt de materiële voorzieningen voor Nederlandstalige en internationale opleidingen als goed. Vooral de bibliotheek is zeer uitgebreid en van uitstekende kwaliteit. Een uitgebreide ICT-ondersteuning is ter beschikking. De commissie beoordeelt de studiebegeleiding binnen de Nederlandstalige bacheloropleiding als excellent, omwille van haar uitgewerkte systeem van studiebegeleiding. Voor de Nederlandstalige master- en master-na-masteropleidingen en alle internationale opleidingen wordt de studiebegeleiding als goed beoordeeld. In de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen zijn de informatieverspreiding en de begeleidingsmogelijkheden goed. Niet alle kansen tot internationalisering worden benut gezien de twee studentengroepen weinig structureel contact hebben met elkaar.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de voorzieningen als toereikend om de master WIDR te verzorgen.

De commissie beoordeelt de materiële voorzieningen voor de opleiding WIDR als goed. Vooral de bibliotheek is zeer uitgebreid en van uitstekende kwaliteit. Een uitgebreide ICT-ondersteuning is ter beschikking. De commissie beoordeelt de studiebegeleiding als voldoende.

ONDERWERP 5: INTERNE KWALITEITSZORG

De kwaliteitszorg aan de K.U. Leuven is structureel verankerd in POC's (Permanente Onderwijs Commissie). Voor de gevisiteerde programma's van de Faculteit Godgeleerdheid zijn twee permanente onderwijscommissies verantwoordelijk, één voor de Nederlandstalige opleidingen en de opleiding WIDR (waarnaar wordt verwezen met 'de POC') en één voor de internationale programma's (waarnaar wordt verwezen met 'Teaching Committee Programmes in English' of 'TCPE'). De samenstelling van beide permanente onderwijscommissies volgt ongeveer dezelfde logica: veertien vertegenwoordigers van het zelfstandig academisch personeel, twee vertegenwoordigers van het assiterend en bijzonder academisch personeel, tenminste elf (negen in het teaching committee) vertegenwoordigers van de studenten, twee vertegenwoordigers van de afgestudeerden. In de Nederlandstalige commissie worden ook de zaken behandeld in verband met de opleiding WIDR. Daarom neemt ook ten minste een studentenvertegenwoordiger uit de opleiding WIDR deel aan de POC-vergaderingen. De permanente onderwijscommissies worden geleid door een programmadirecteur en een secretaris. De eerste wordt aan de faculteit gekozen onder de voltijdse professoren, de tweede wordt op voorstel van het Faculteitsbureau aangesteld door de Faculteitsraad. Waar de eerste vooral het algemene beleid opvolgt, buigt de tweede zich meestal over de individuele programma's van studenten. Bij de werkzaamheden van de POC wordt ook de studietrajectbegeleider / ombuds betrokken; in de TCPE geldt hetzelfde voor de study advisor/ombuds. De POC laat zich adviseren door de stuurgroep praktische theologie en de stuurgroep van het Interdisciplinair Centrum voor Religiestudie. De permanente onderwijscommissies houden vijf bijeenkomsten per jaar. Naast de vaste leden van de onderwijscommissies worden alle andere leden van het academisch personeel die een onderwijstaak hebben in de academische opleidingen van de faculteit uitgenodigd tot het bijwonen van de vergaderingen van de desbetreffende commissie. Zij ontvangen eveneens het verslag.

De Onderwijscel is verantwoordelijk voor de overkoepelende coördinatie van de facultaire onderwijsaangelegenheden. De Onderwijscel functioneert als facultaire permanente onderwijscommissie en coördineert de besluitvorming voor die groep(en) opleidingsonderdelen die gedeeld worden door de Nederlandstalige en internationale programma's. Qua samenstelling bestaat de Onderwijscel uit de academisch secretaris van de faculteit, die tevens voorzitter is van de onderwijscel; de programmadirecteurs en de secretarissen van de onderwijscommissies; de permanente

ombuds/study advisor. De Onderwijscel wordt vaak uitgebreid met andere medewerkers met een onderwijsondersteuningstaak, en met twee studenten voor onderwerpen als programmahervorming, curriculumevaluatie en voorbereiding van de zelfevaluatie. De onderwijscel staat in voor: de coördinatie van de adviezen en acties van de onderwijscommissies, het opmaken van de onderwijsregeling; het opstellen van het overkoepelende onderwijskundig referentiekader van de opleidingen, de samenstelling van syllabi en studiegidsen, de opvolging van de acties op onderwijsgebied, en de coördinatie van de besluitvorming voor de gedeelde groep(en) opleidingsonderdelen. De adviezen en voorstellen van de permanente onderwijscommissies en de onderwijscel worden door het Faculteitsbureau besproken, waarna ze ter goedkeuring voorgelegd worden aan de Faculteitsraad. Het Faculteitsbureau staat in voor het dagelijks bestuur van de faculteit. Het bereidt de vergaderingen van de Faculteitsraad voor en voert diens besluiten uit. Het Faculteitsbureau bestaat uit de decaan, de vice-decaan, de academisch secretaris, de twee programmadirecteurs, een lid door de Faculteitsraad te kiezen onder de afdelingshoofden en twee leden die gecoöpteerd worden door de zes hiervoor genoemde verkozen leden van het Bureau. Vóór elke vergadering van het Bureau ontvangt de decaan de vertegenwoordigers van het assistierend en bijzonder academisch personeel, en van de studenten in de Faculteitsraad voor een informatief gesprek over de agenda. Voor discussie aangaande specifieke agendapunten die deze geledingen bijzonder aanbelangen, worden de afgevaardigden van de AAP-BAP- en studentengeleding geregeld op het Bureau uitgenodigd.

Facet 5.1.: Evaluatieresultaten

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen en master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de verzameling en evaluatie van gegevens met betrekking tot de kwaliteit van de betrokken opleidingen als voldoende.

De commissie betreurt dat er de laatste jaren geen systematische bevragingen bij studenten uitgevoerd worden over de kwaliteit van de opleidingsonderdelen. Elk opleidingsonderdeel moet in principe door studenten worden geëvalueerd. Enige tijd geleden werd hiervoor instellingsbreed het JaDe-systeem ingevoerd maar twee semesters later afgeschaft, wegens een gebrekkige medewerking van de docenten op instellingsniveau. Het systeem werd in de faculteit zelf wel goed opgevolgd. Een nieuw systeem is in ontwikkeling. Zoals hoger vermeld, betreurt de commissie eveneens dat een strikte studietijdmeting ontbreekt. De commissie dringt erop aan op korte termijn evaluatie van beide aspecten in te voeren. Wel houden de onderwijscommissies de vinger aan de pols, zoals blijkt uit de thema's die op de vergaderingen behandeld worden. Studenten getuigen dat zij problemen kunnen aankaarten en dat er constructief naar oplossingen wordt toegewerkt. De commissie waardeert ook dat de onderwijscommissies de syllabi en cursussen van de opleidingsonderdelen bekijken, en dat onderwijsvernieuwingsinitiatieven vaak met evaluatie gepaard gaan. De onderwijscommissies hebben

veel aandacht voor de onderwijskwaliteit, maar missen een traditie voor het systematisch verzamelen van evaluatiegegevens. Verder verdient het aanbeveling om voor de master WIDR een eigen POC in te richten indien het studentenaantal verder groeit.

De faculteit heeft recent een grondige curriculumevaluatie uitgevoerd met zowel schriftelijke bevestigingen bij studenten als hearings met alle geledingen betrokken bij het onderwijs. De commissie is tevreden met de omvang en diepgang van deze evaluatie en waardeert de openheid waarmee de resultaten ervan haar ter beschikking zijn gesteld. Na de stijging van de inschrijvingen in de opleiding WIDR werd een evaluatie uitgevoerd van het huidige programma bij de actuele studentengroep. Tevoren werd deze opleiding niet in het evaluatieproces van de faculteit betrokken omwille van het kleine studentenaantal. Het facultaire evaluatieproces heeft geleid tot een gezamenlijk zelfevaluatie-rapport dat de commissie beoordeelt als kwaliteitsvol en reflexief, en dat verdere verbeterperspectieven aangeeft.

Facet 5.2.: Maatregelen tot verbetering

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt maatregelen tot verbetering als goed voor de Nederlandstalige en internationale opleidingen, en voldoende voor de opleiding WIDR.

Aan de hand van het overzicht van aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie en de genomen acties door de faculteit, concludeert de commissie dat de opvolging van de vorige visitatie grondig is gebeurd. De commissie is tevreden met de manier waarop de faculteit gericht is op onderwijsvernieuwing. De commissie beschrijft de dynamiek van de laatste jaren op dit vlak als een permanente revolutie. Indicatief in dit verband zijn de vele projecten gericht op de uitbouw en de verbetering van het onderwijs aan de faculteit om bij de hedendaagse normen aan te sluiten. Daarbij is Begeleide zelfstudie als richtinggevend onderwijsconcept steeds aanwezig. De commissie waardeert onder andere het werk van de syllabi-commissie met als doel de actualisering van de syllabi en de aanmaak van nieuwe syllabi te coördineren, de studiebegeleidingsinitiatieven en de implementatie van ICT-gebruik. Niet alle projecten hebben echter al tot een optimaal resultaat geleid. Zo zijn sommige syllabi nog minimaal ingevuld.

De commissie moedigt aan de verbeterpunten die de faculteit in haar zelfevaluatie-rapport vermeldt, ten volle aan te pakken.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

Voor de opleiding WIDR is de definitieve gestalte van opleiding als de initiële master nog niet helemaal duidelijk. De commissie vindt de plannen voor verandering weinig concreet. Toch is het de commissie duidelijk uit de gesprekken met de bestuursleden dat de faculteit op een reflectieve manier bezig is de

toekomst van de opleiding WIDR uit te tekenen. Zo werd uit de gesprekken duidelijk dat de faculteit een brede initiële master beoogt. De commissie roept op om met veel zorg de jonge opleiding WIDR te laten uitgroeien tot een bij de actuele culturele ontwikkelingen passende en gevraagde master. De commissie moedigt aan hierbij de ervaringen uit andere opleidingen en faculteiten op te nemen, en de aanbevelingen in dit rapport ter harte te nemen.

Facet 5.3.: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen en master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld voor de Nederlandstalige en internationale opleidingen als goed en voor de opleiding WIDR als voldoende.

De commissie vindt de betrokkenheid van studenten bij het onderwijs en het beleid over het algemeen groot. De Nederlandstalige studenten zijn goed georganiseerd en verenigd in de studentenkring Katechitika. Sinds kort zijn ook de internationale studenten verenigd in de studentenkring SAINTS en maken ook zij werk van meer overleg onder studenten. De studenten van de WIDR zijn minder betrokken, en hebben ook slechts één studentenaafgevaardigde in de POC. De actieve betrokkenheid van studenten uit alle opleidingen krijgt onder meer gestalte in het feit dat de studentenvertegenwoordigers voor de vergaderingen van de onderwijscommissies de agenda doornemen met de programmadirecteur en dat studenten op eigen initiatief studies/enquêtes doorvoeren over elementen uit het programma. Op elke vergadering van een onderwijscommissie zijn ‘studentenaangelegenheden/student concerns’ een vast agendapunt. De studentenvertegenwoordigers getuigen dat zij inderdaad gehoord worden, toch zijn er beslissingen waar zij niet in betrokken worden omwille van het feit dat de onderwijscommissies enkel adviesbevoegdheid hebben. Voor sommige aspecten zijn de studenten ook afhankelijk van de welwillendheid van de individuele docenten vanwege de louter raadgevende en bemiddelende rol van de POC’s.

De commissie is tevreden over de betrokkenheid van het personeel, zoals blijkt uit de gedeelde visie die in de gesprekken met de commissie naar voor kwam. De commissie heeft een positieve indruk van het alumnibeleid van de faculteit: er is een alumni-tijdschrift en zij ontmoeten elkaar regelmatig op studiedagen. Bovendien zijn er expliciete plaatsen voor de alumni in de onderwijscommissies voorzien. De commissie betreurt dat voor de internationale opleidingen enkel contacten onderhouden kunnen worden met de alumni die aan de faculteit doctoreren, maar ze onderkent de moeilijkheden onder andere vanwege de heterogeniteit van herkomst, om hierin verandering te brengen. De commissie wijst er op dat de contacten met afgestudeerden uit de WIDR best uitgebreid worden. Deze zijn beperkt, vooral door de beperkte uitstroom tot nog toe. De faculteit heeft afhankelijk van

het domein al dan niet intensieve contacten met het beroepenveld. Er is vooral een belangrijke band met het godsdienstonderwijs in Vlaanderen via het hoger vermeldde Thomas-project, en systematische contacten met het pastorale landschap onder andere via de stages. De commissie waardeert deze banden ten zeerste.

Algemene conclusie bij onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de interne kwaliteitszorg als positief voor de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen.

Het verzamelen van evaluatiegegevens is voldoende. Er is een grondig evaluatieproces uitgevoerd. Wel ontbreekt de laatste jaren een systematische bevraging bij studenten over de kwaliteit van de opleidingsonderdelen. De commissie beoordeelt maatregelen tot verbetering als goed. De aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie zijn grondig opgevolgd. De faculteit is goed gericht op onderwijsvernieuwing. De verschillende betrokkenen worden goed gehoord. Studenten zijn zeer actief betrokken, er is een uitgewerkt alumni-beleid, en contacten met het werkveld.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de interne kwaliteitszorg als positief voor de opleiding WIDR.

Het verzamelen van evaluatiegegevens is voldoende. Er is een grondig evaluatieproces uitgevoerd. Wel ontbreekt de laatste jaren een systematische bevraging bij studenten over de kwaliteit van de opleidingsonderdelen. De maatregelen tot verbetering zijn voldoende. Het faculteitsbestuur is op reflexieve wijze de opleiding verder aan het uittekenen, maar de plannen zijn nog weinig concreet. De betrokkenheid van de verschillende geledingen wordt als voldoende beoordeeld. Een studentenafvaardiging wordt betrokken bij de beslissingen in verband met de opleiding.

ONDERWERP 6: RESULTATEN

Facet 6.1.: Gerealiseerd niveau

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt het gerealiseerd niveau voor zowel de Nederlandstalige als de internationale opleidingen als goed.

Het niveau van de masterproef is overall minstens voldoende. Dat de doelstellingen bereikt worden blijkt ook uit de resultaten van de enquêtes en hearings die door de faculteit werden uitgevoerd en uit getuigenissen van de studenten en afgestudeerden van de verschillende opleidingen.

Zoals hoger reeds vermeld, ligt het niveau van de Nederlandstalige en internationale opleidingen hoog. Vooral voor onderzoeksgerichte eindtermen wordt de lat hoog gelegd zoals onder andere blijkt uit de toetsvragen en -opdrachten die de commissie kon inzien. Dit geldt zowel voor de bachelor-, master- als master-na-masteropleidingen. Studenten kunnen steeds goed voorbereid aan een vervolgopleiding beginnen. Voor de Nederlandstalige opleidingen is er een grote uitstroom na de master (minder voor de internationale opleidingen). De alumni van de Nederlandstalige master vinden zo goed als allemaal werk dadelijk na het afstuderen, veelal in het onderwijs, maar ook in andere sectoren. Deze alumni getuigen dat zij goed voorbereid het werkveld betraden. Studenten en afgestudeerden uit de internationale programma's getuigen dat zij hun ervaringen in de Leuvense opleiding zinvol in de praktijk kunnen inzetten in hun thuissituatie. Vele van de internationale studenten volgen echter ook de master-na-masteropleiding. Zij die een master-na-master volgen, doen dit voornamelijk om een onderzoekscarrière uit te bouwen, zowel in de Nederlandstalige als de internationale opleidingen. Deze opleidingen slagen in hun opzet gezien vele afgestudeerden een doctoraat maken aan de eigen faculteit, maar ook aan andere instellingen. De door de vorige visitatiecommissie aanbevolen verzwaring van de praktische component heeft zich wel enkel in de major praktische theologie voorgedaan.

De faculteit voorziet in een goede lijst mogelijkheden voor studentenuitwisseling voor studenten van de Nederlandstalige programma's, maar de laatste drie jaren namen slechts tien studenten daaraan deel. Veel meer studenten stromen in de faculteit in vanuit het buitenland, in de internationale opleidingen en in het kader van het Erasmusprogramma. In de internationale programma's beschouwt de faculteit, en de commissie met hen, de onderlinge contacten binnen het erg verscheiden studentenpubliek als een voldoende internationale impuls. Zoals hoger vermeld, betreurt de commissie wel de beperkte contacten tussen de Vlaamse en buitenlandse studenten. Via de sterke internationale onderzoeksgerichtheid en de gastdocenten komen alle studenten wel in contact met de internationale context. Voor de studenten van de opleiding WIDR zijn er bovendien mogelijkheden om een stage in het buitenland uit te voeren. Ook worden er excursies naar het buitenland georganiseerd, zoals naar het langetermijnproject in Bangalore voor de Nederlandstalige masterstudenten. De faculteit probeert deze betaalbaar te houden door het verwerven van fondsen. De commissie waardeert dit initiatief ten zeerste.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt het gerealiseerd niveau voor de opleiding WIDR als voldoende.

De masterproef is voldoende. Studenten zijn ook tevreden met wat ze leren in de opleiding en wijzen zij op het potentieel van de opleiding tijdens de hearings. Uit de gesprekken blijken afgestudeerden echter werk te vinden dat aansluit bij hun basisopleiding, waarvoor het diploma WIDR eerder als een surplus dan als een basisvereiste kan gelden. De commissie wijst op de hoger vermelde suggesties om de opleiding te versterken.

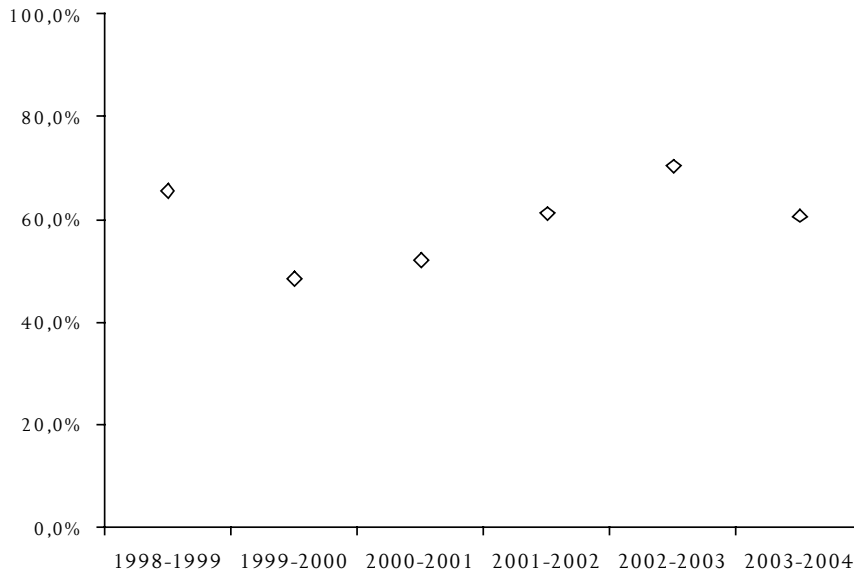
Een relatief groot aandeel studenten trekt voor een stage of onderzoekswerk naar het buitenland, wat de commissie waardeert.

Facet 6.2.: Onderwijsrendement

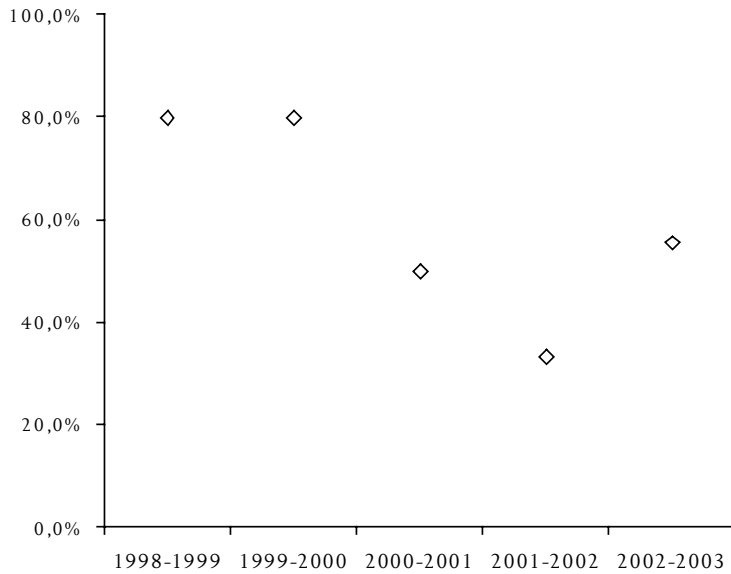
Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt het onderwijsrendement van de Nederlandstalige bachelor, de Nederlandstalige master en de internationale bachelor als goed, en van de Nederlandstalige en internationale master-na-master en de internationale master als excellent.

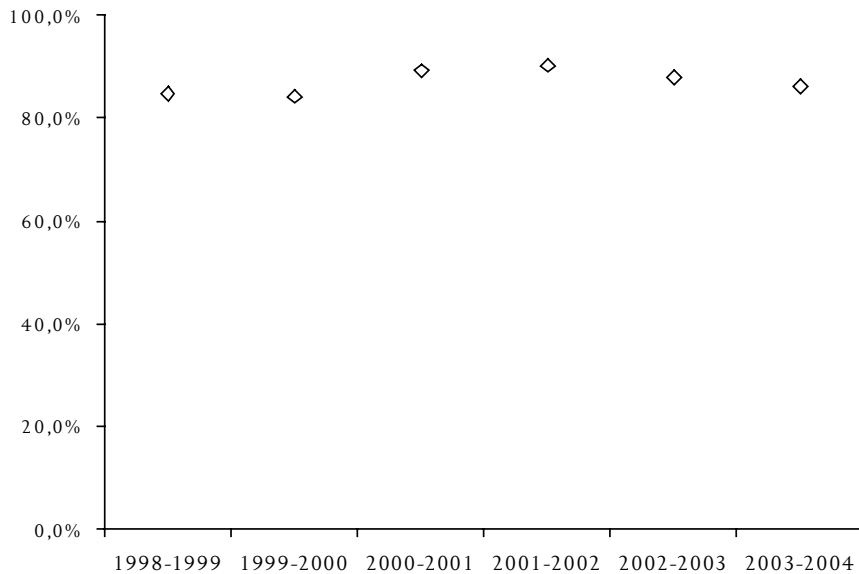
Grafiek 4: slaagpercentages van de generatiestudenten van de eerste bachelor Nederlandstalig programma (1998-2004)

Grafiek 5: slaagpercentages internationale bachelor (1998-2004)

Grafiek 6: slaagpercentages internationale master (1998-2004)

In grafieken 4, 5 en 6 worden de slaagpercentages weergegeven van de studie jaren waarin studenten meestal instromen: respectievelijk de eerste bachelor van het Nederlandstalig programma, de eerste bachelor van het internationaal programma en het masterjaar van het internationaal programma. De commissie is tevreden met de slaagpercentages van rond de 80% van het masterjaar van het internationaal programma, en de slaagpercentages van meestal 80% van de bacheloropleiding van het internationaal programma, hoewel dit laatste door de kleine studentenaantallen voorzichtig geïnterpreteerd dient te worden. De commissie beoordeelt het slaagpercentage van het Nederlandstalige bachelorprogramma van gemiddeld 68% als goed omdat hier een selectieaspect meespeelt. De slaagcijfers van alle andere studie jaren uit deze opleidingen liggen steeds hoog, meestal in de 90%, en worden door de commissie als goed beschouwd.

Tabel 6: Doorstroomanalyse van de Nederlandstalige kandidaturen en licenties godsdienstwetenschappen (1994-1998) en godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen (1998-2004) samen

Afstudeerjaar	Op tijd	+ 1 jaar	+ 2 jaar	+ 3 jaar	+ > 3 jaar	TOTAAL	GEM	JAREN	MAANDEN
1994-1995	19	3	0	0	0	22	4,14	4	2
1995-1996	34	1	0	0	0	35	4,03	4	0
1996-1997	40	3	1	0	0	44	4,11	4	1
1997-1998	37	1	0	0	0	38	4,03	4	0
1998-1999	26	4	1	1	1	33	4,39	4	5
1999-2000	33	6	1	0	0	40	4,20	4	2
2000-2001	28	4	1	1	0	34	4,26	4	3
2001-2002	25	0	0	0	0	25	4,00	4	0
2002-2003	14	6	0	0	0	20	4,30	4	4
2003-2004	13	7	2	0	0	22	4,50	4	6
TOTAAL		35	6	2	1	313	4,20	4	2
PROCENTUEEL	85,9%	11,2%	1,9%	0,6%	0,3%	100%			

Tabel 7: Doorstroomanalyse van de internationale bachelor (1998-2004)

Afstudeerjaar	Op tijd	+ 1 jaar	+ 2 jaar	+ 3 jaar	+ > 3 jaar	TOTAAL	GEM	JAREN	MAANDEN
1999-2000	4	0	0	0	0	4	2,00	2	0
2000-2001	4	0	0	0	0	4	2,00	2	0
2001-2002	4	0	0	0	0	4	2,00	2	0
2002-2003	1	2	0	0	0	3	2,67	2	8
2003-2004	4	1	0	0	0	5	2,20	2	2
TOTAAL		3	0	0	0	20	2,17	2	2
PROCENTUEEL	85,0%	15,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100%			

In het Nederlandstalige bachelor- en masterprogramma en het internationale bachelorprogramma werken gemiddeld ongeveer 85% van de studenten de studie af binnen de voorziene studieduur. Voor het Nederlandstalige en internationale master-na-masterjaar en het internationale masterjaar liggen deze cijfers hoger: respectievelijk 90%, 97% en 96%. De commissie beoordeelt deze cijfers positief.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

Het onderwijsrendement van de opleiding WIDR is voldoende.

Voor de opleiding WIDR waren er van 2001 tot vorig jaar te weinig studenten om er zinvolle statistische maten op te berekenen. Aan de hand van de slaagcijfers die de commissie kon inkijken, besluit de commissie dat de doorstroom voldoende is: de meerderheid van de studenten slaagt voor de examens en werkt het programma in de voorziene tijd af.

Algemene conclusie bij onderwerp 6: Resultaten

Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen

De commissie beoordeelt de resultaten positief.

De commissie beoordeelt het gerealiseerd niveau als goed. Het niveau ligt hoog, vooral op onderzoeksvlak. Studenten worden goed voorbereid op het werkveld. Alle studenten komen in contact met de internationale context. De commissie beoordeelt het onderwijsrendement van de Nederlandstalige bachelor, de Nederlandstalige master en de internationale bachelor als goed, en van de Nederlandstalige en internationale master-na-master en de internationale master als excellent.

Master in de Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De commissie beoordeelt de resultaten positief.

De commissie beoordeelt het gerealiseerd niveau als voldoende. De masterproef is voldoende en de studenten zijn tevreden met de leerwinst. Nogal wat studenten maken een verblijf door in het buitenland. Het onderwijsrendement van de opleiding WIDR is voldoende.

Integraal oordeel van de visitatiecommissie

De visitatiecommissie is van oordeel dat er binnen de Nederlandstalige en internationale bachelor-, master- en master-na-masteropleidingen Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen, en de master Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie aan de Katholieke Universiteit Leuven voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn. De commissie heeft aldus een positief eindoordeel over de opleidingen.

Samenvatting van de aanbevelingen van de visitatiecommissie in het kader van het verbeterperspectief voor de Nederlandstalige en Internationale opleidingen Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen

De opleidingen Godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen aan de K.U.Leuven zijn hedendaagse programma's die het wetenschappelijk onderzoek op de voet volgen en de nadruk leggen op onderzoeksvaardigheden. De combinatie van godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen zorgt voor een brede opleiding die naast de studie van de Katholieke godsdienst, aandacht besteedt aan het fenomeen religie in de samenleving. De programma's laten in hun geheel veel keuzevrijheid voor de studenten, die goed begeleid worden.

De commissie doet de volgende aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief:

- In de doelstellingen kan de internationale dimensie expliciet opgenomen worden.
- De commissie raadt aan meer nadruk te leggen op communicatieve vaardigheden in de doelstellingen.
- De praktijkgerichtheid van de opleidingen verdient blijvende aandacht. De commissie acht het aangeraden de beroepsgerichte vaardigheden duidelijk in de doelen en het programma te integreren. De commissie beveelt aan te onderzoeken of stages ook buiten de major praktische theologie aangeboden kunnen worden.
- De commissie raadt aan de interactie tussen de verschillende deeldisciplines in het programma te verhogen.
- Er zijn enkele verschillen tussen de Nederlandstalige en internationale programma's. De commissie vraagt om deze verschillen ook in de doelstellingen van de respectieve opleidingen tot uiting te laten komen.
- De commissie suggereert een interdisciplinair onderdeel verplicht te maken voor de Nederlandstalige bachelor waarin docenten uit verschillende disciplines samen één thema zouden behandelen.
- De commissie dringt er op aan de plannen van de faculteit uit te voeren om in de toekomst regelmatig studietijdmetingen toe te passen. De commissie steunt de plannen van de faculteit om masterstudenten de mogelijkheid te bieden een beperkt deel van de studie- en examenlast buiten de semesters op te nemen.

- De commissie raadt aan normen op te stellen die voor docenten richtinggevend zijn en voor de studenten in de overlegorganen afdwingbaar zijn, waarin een studiepunt gekoppeld worden aan de leeractiviteiten die van de studenten verwacht worden, evenwel zonder deze te rigide toe te passen.
- De commissie dringt er op aan voor eerstejaarsstudenten uit het internationale programma voldoende inleidende opleidingsonderdelen te voorzien.
- De commissie vraagt dat alle docenten rekening houden met de heterogeniteit van de studentenpopulatie dat een bi- of tricyclische opleidingsonderdeel studeert.
- De commissie raadt aan, vooral in de bachelorjaren, vaker meer interactieve werkvormen te programmeren. De commissie moedigt de plannen aan om vernieuwende werkvormen nog meer toegang te laten vinden en het ICT-gebruik te perfectioneren.
- De commissie raadt aan steeds voorbeeldopdrachten van de examens ter beschikking te stellen, samen met voorbeeldantwoorden en de criteria van beoordeling. De commissie raadt aan alle studenten te motiveren van de aangeboden feedback gebruik te maken en deze feedback op een toegankelijke manier te organiseren.
- De commissie vraagt de afstemming tussen de toetsing en de doelstellingen verder te bevorderen, en te onderzoeken of de regels in verband met examens vereenvoudigd kunnen worden.
- De commissie vraagt om de pas ontwikkelde guidelines voor het begeleiden van masterproeven ten volle te implementeren.
- De commissie raadt aan om bij de werving van nieuwe studenten duidelijk het profiel van de opleiding en de faculteit te communiceren.
- De commissie vraagt om een blijvende inspanning om het aantal mannelijke en vrouwelijke medewerkers een afspiegeling te laten zijn van de studentenpopulatie.
- De commissie raadt aan de contacten tussen de internationale en Nederlandstalige studenten systematisch en georganiseerd te bevorderen. De commissie suggereert daarvoor indien mogelijk gemengd groepswork in te lassen in het curriculum.
- De commissie dringt er op aan dat ook in de toekomst evaluatiegegevens van de opleidingsonderdelen systematisch verzameld zullen worden..
- De commissie moedigt aan de verbeterpunten die de faculteit in haar zelfevaluatie-rapport vermeldt, ten volle aan te pakken.

Samenvatting van de aanbevelingen van de visitatiecommissie in het kader van het verbeterperspectief voor de masteropleiding Wereldgodsdiensten, Interreligieuze Dialoog en Religiestudie

De opleiding wereldgodsdiensten, interreligieuze dialoog en religiestudie wordt aangeboden aan in het fenomeen religie geïnteresseerde alumni van andere dan theologische of godsdienstwetenschappelijke opleidingen. De opleiding is multidisciplinair en gericht op het samenbrengen van verschillende disciplines. Ze biedt een indrukwekkende waaier aan kwalitatieve opleidingsonderdelen met uiteenlopende thema's. Het programma laat veel keuzevrijheid aan studenten, die echter niet steeds voldoende achtergrond hebben in het domein om de keuzes te kunnen maken. Aan de hand van een uitgebreider verplicht aanbod aan het begin van de opleiding, kan de oriëntatie in het domein versterkt worden, en de impact van de opleiding op haar studenten vergroot.

De commissie doet de volgende aanbevelingen in het kader van het verbeterperspectief:

- De commissie dringt er op aan de eindtermen in verband met wetenschappelijke en algemene competenties meer uit te werken wanneer de opleiding WIDR in de toekomst zoals volgens de plannen als initiële master zal functioneren.
- De commissie dringt er op aan voldoende groot gedeelte gemeenschappelijke doelstellingen, eventueel verengd tot 'het fenomeen religie in de maatschappij', op te stellen en een groter gemeenschappelijk deel in het programma te voorzien voor alle studenten. De commissie raadt aan naast het gemeenschappelijke werkcollege nog een verplicht opleidingsonderdeel op te zetten dat inleidt in het christendom en het fenomeen religie, aan het begin van het programma. De commissie suggereert de keuzevrijheid te beperken ofwel door de drie opties in de WIDR om te vormen tot keuzepakketten van samenhangende opleidingsonderdelen van beperktere omvang, ofwel van de opties af te stappen en losse opleidingsonderdelen voor te stellen voor specialisatie naar keuze. De commissie raadt aan de ontwikkelingen in soortgelijke opleidingen in het buitenland te volgen om ook op basis van die ervaringen de master WIDR bij te stellen.
- De commissie dringt er op aan de plannen van de faculteit uit te voeren om in de toekomst regelmatig studietijdmetingen toe te passen. De commissie steunt de plannen van de faculteit om studenten de mogelijkheid te bieden een beperkt deel van de studielast buiten de semesters op te nemen.
- De commissie raadt aan normen op te stellen die voor docenten richtinggevend zijn en voor de studenten in de overlegorganen afdwingbaar zijn, waarin een studiepunt gekoppeld worden aan de leeractiviteiten die van de studenten verwacht worden, evenwel zonder deze te rigide toe te passen.
- De commissie vraagt dat alle docenten rekening houden met de heterogeniteit van de studentenpopulatie die een bi- of tricyclische opleidingsonderdeel volgt.
- De commissie vraagt een strategie uit te werken om de vooropleiding of werkervaring van de studenten in de opleiding en bijbehorende onderzoekswerk te betrekken.

- De commissie moedigt de plannen aan om vernieuwende werkvormen nog meer ingang te laten vinden en het ICT-gebruik te perfectioneren.
- De commissie raadt aan steeds voorbeeldopdrachten van de examens ter beschikking te stellen, samen met voorbeeldantwoorden en de criteria van beoordeling. De commissie raadt aan alle studenten aan te moedigen van de aangeboden feedback gebruik te maken en deze feedback op een toegankelijke manier te organiseren.
- De commissie vraagt de afstemming tussen de toetsing en de doelstellingen verder te bevorderen, en te onderzoeken of de regels in verband met examens vereenvoudigd kunnen worden.
- De commissie vraagt om de pas ontwikkelde guidelines voor het begeleiden van masterproeven ten volle te implementeren. De commissie raadt aan een periode in de opleidingen expliciet toe te wijzen aan masterproefwerk.
- De commissie raadt aan de band tussen het onderwerp van de masterproef en de vooropleiding te versterken.
- De commissie raadt aan om bij de werving van nieuwe studenten duidelijk het profiel van de opleiding en de faculteit te communiceren.
- De commissie beoordeelt dat het Interdisciplinair Centrum voor Religiestudies uitbreiding behoeft. De commissie moedigt aan uit te kijken naar een personeelslid dat vanuit het binnenperspectief van de islam de interreligieuze dialoog met het christendom kan aangaan.
- De commissie vraagt om een blijvende inspanning om het aantal mannelijke en vrouwelijke medewerkers een afspiegeling te laten zijn van de studentenpopulatie.
- De commissie dringt er op aan dat ook in de toekomst evaluatiegegevens van de opleidingsonderdelen systematisch verzameld zullen worden..
- De commissie moedigt aan de verbeterpunten die de faculteit in haar zelfevaluatie rapport vermeldt, ten volle aan te pakken.
- De commissie wijst er op dat de contacten met afgestudeerden uit de WIDR best uitgebreid worden.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Curricula vitae

Karl -Wilhelm Merks is geboren in 1939 te Willich, Duitsland. Hij is getrouwd met Gabriele Leinen, en heeft twee dochters. Hij studeerde Theologie, Filosofie en Klassieke Talen aan de Universiteiten van Bonn, Fribourg/Zwitserland en Toulouse/Frankrijk. Van 1970-1974 was hij Wetenschappelijk Assistent aan het Moraaltheologisch Seminar van de Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn (bij Prof. dr. Frans Böckle). In 1978 promoveerde hij tot dr. theol. met een dissertatie over zedelijke autonomie bij Thomas van Aquino. Van 1974 tot 1981 was hij Studiesecretaris, vervolgens Geschäftsführer/Directeur bij de Bischöfliche Studienförderung Cusanuswerk/Bonn. Vanaf 1981 tot zijn emeritaat in 2004 was hij Hoogleraar Moraaltheologie aan de Theologische Faculteit Tilburg (TFT), coördinator van de Wisselleerstoel Interculturele Theologie en 2003-2005 directeur van het Centrum voor Interculturele Ethiek (CIE) aan de TFT. 1986-1987 en 1993-1994 was hij decaan van de TFT. Verder was hij tot 2006 Voorzitter van het Bestuur van het Thomas Instituut te Utrecht; enkele jaren voorzitter van de Nederlandse afdeling van de Europese Vereniging voor Katholieke Theologie (EVKT), het Werkgenootschap van Katholieke Theologen in Nederland (WKTN), en bestuurslid van de Onderzoeksschool Ethiek. 1987-1999 was hij vice-president van COCTI (Conference of Catholic Theological Institutions) en president van de Europese Sectie van COCTI; 1997-1999 Geschäftsführer van de Internationale Vereinigung für Moralthologie und Sozialethik. Hij is vice-president van het Centre de Hautes Études et de Recherches sur Thomas d'Aquin/Rome; bestuurslid van de Societas Ethica; lid van het Comitato Direttivo van het ITC-Isr (Istituto Trentino di Cultura - Centro per le scienze religiose) te Trento/Italië. Tot 2006 maakte hij deel uit van de Redactie van Bijdragen International Journal in Philosophy and Theology. Hij werkte mee aan diverse internationale onderzoeksprojecten, o.a.: het Forschungsprojekt Menschenrechte te Tübingen (Prof. Dr. J. Schwartländer), het Forschungsprojekt Theologie Interkulturell (Universiteit Frankfurt a. M.), de 'Semaines d'études San Tommaso d'Aquino' /Rome. Zijn onderzoekszwaartepunten zijn: Fundamentele Moraaltheologie, Sociale en Politieke Ethiek, Mensenrechten, Thomas van Aquino, Interculturele Theologie.

Guido Vergauwen is geboren in 1944 te Sint-Niklaas, België. Hij studeerde filosofie aan het Studium Generale der Paters Dominicanen te Leuven (o.a. bij de Professoren P.D. De Petter en J.H. Walgrave), en aan de theologische Faculteit der universiteiten te Fribourg (o.a. bij E. Levinas), in Tübingen (o.a. bij de Professoren W. Kasper, W. Schulz, J. Moltmann, E. Jüngel) en te Zürich (bij Prof. G. Ebeling). Tussen 1971 en 1975 was hij assistent aan de theologische faculteit der Universiteit Fribourg, waar hij 1975 promoveerde met een proefschrift over "Absolute und endliche Freiheit. Schellings Lehre von Schöpfung und Fall". Tussen 1975 en 1985 leidde hij het theologische programma der Paulus-Akademie in Zürich en nam hij verschillende leeropdrachten waar in Fribourg en Zürich. Sinds het wintersemester 1985 is hij gewoon hoogleraar voor fundamentele theologie aan de universiteit

Fribourg, waar hij ook directeur van het instituut voor oecumenische studies is. Zijn bijzondere gebieden van onderzoek zijn de geschiedenis van het Duitse idealisme en de joodse religiefilosofie zowel als de nieuwe ontwikkelingen in de theologie der oecumene. Tussen 1993 en 2002 was hij lid van de generale raad der Orde der Dominicanen en verantwoordelijk voor de filosofische en theologische opleiding binnen de Orde. Hij is redacteur der „Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie“ en van de „Ökumenische Beihefte/Cahiers oecuméniques“. Hij is president der oecumenische commissie de zwitserse bisschopskonferentie. Van 2000 tot 2002 was hij decaan der theologische faculteit der universiteit Fribourg. Sinds maart 2003 is hij vice-rector voor onderwijs, evaluatie en internationale betrekkingen van de universiteit Fribourg. In juni 2005 ontving hij het doctoraat honoris causa van de universiteit Bukarest. In februari 2006 nam hij deel als expert aan de commissie voor accreditering der theologische faculteit te Riga, Letland.

Monique Foket is geboren in 1941 in Ukkel, België. Na een regentaat in Germaanse talen (Brussel, 1961), behaalde ze een baccalaureaat in de filosofie (UCL, 1978) en een doctoraat in de theologie (UCL, 1983). Ze onderwees Germaanse talen en godsdienst in het secundair onderwijs (Brussel, 1961-1988), en kerkgeschiedenis, spiritualiteit en catechese in de Centre d'Etudes théologiques et pastorales (CETEP) (Brussel, 1976-1999). Sinds 1988 doceert ze spiritualiteit, cultuur en media en verschillende vakken met betrekking tot religieuze pedagogie (UCL, Faculté de théologie). Sinds 2001, geeft ze een Seminarie over 'la Didactique du fait religieux' (Dijon, Institut de formation pour l'enseignement des religions of IFER). Sinds 1989, is ze voorzitter van de Comité scientifique Religion (Centre catholique de formation continue pour les professeurs de l'enseignement secondaire, voor UCL en andere instellingen). Sinds 1993 is ze voorzitter van de Commissie voor de vorming van de godsdienstleraren (UCL, Faculté de théologie) en lid van de interfacultaire commissie voor de Aggregaties (UCL). Haar onderzoeksdomein situeert zich op het vlak van spiritualiteit en mystiek, kerkgeschiedenis, pedagogie, cultuur en media.

Johannes Wynand Hofmeyr is in 1947 als veertiende generatie Zuid-Afrikaan in Pretoria, Zuid-Afrika geboren. Hij ontvangt zijn opleiding in Pretoria en hij behaalt daarna de graden BA, BA Hons (met lof) en die BD (met lof) aan die Universiteit van Pretoria. Hierna studeert hij aan de Universiteit van Kampen in Nederland waar hij in 1975 zijn proefschrift verdedigt en die ThD-graad verwerft. Tussen 1975 en 1977 is hij predikant van de Nederduitse Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika. Tussen 1977 en 1990 is hij Senior Lecturer en medeprofessor in de Kerkgeschiedenis aan de Universiteit van Zuid-Afrika (Unisa). Sedert 1990 is hij professor en sedert 1995 ook Departementshoofd van het Departement Kerkgeschiedenis en Kerkrecht aan de Universiteit van Pretoria. Hij is de houder van een grote verscheidenheid aan beurzen en neemt deel aan samenwerkingsverbanden, namelijk onder andere de Abe Bailey Reisbeurs naar Engeland, de NZAV studietoekenning naar Nederland, een Teaching

Fellow van Pew Trusts in Zambië, lezingenreeksen in St. Petersburg, Rusland en een Visiting Fellowship bij Princeton Theological Seminary in de VS. Hij specialiseert vooral op de Postreformatie en haar invloed op de Zuid-Afrikaanse Kerkgeschiedenis. Hij heeft reeds 45 masters en doktorale studenten met begeleid. Hij is auteur alsook mederedacteur van een verscheidenheid aan oecumenische en denominationele kerkhistorische publicaties, beide op wereldwijde focus alsook op (Zuid)-Afrika gericht. Hij publiceert ook geregeld plaatselijk en internationaal in vaktijdschriften. Hij was geruime tijd President van de Kerkhistorische Werkgemeenschap van Zuid-Afrika en is naast ander professionele organisaties ook lid van die 'SA akademie vir Wetenskap en Kuns'. Hij is getrouwd met Linda Venter en heeft het vier kinderen en drie kleinkinderen.

Jan Thijs Alfons Joosten is geboren in 1959 in Ekeren, België. Na theologische studies aan de UFPG in Brussel en aan het Princeton Theological Seminary, en studies in de semitische talen aan de Hebreeuwse Universiteit in Jeruzalem behaalde hij in 1989 een PhD in de letteren van de Hebreeuwse Universiteit, en in 1994 een doctoraat in de theologie aan de UFPG in Brussel. In 1994 behaalde hij de 'habilitation à diriger' des recherches aan de Protestantse Faculteit van de Universiteit van Straatsburg. Sinds 1994 is hij hoogleraar aan de laatstgenoemde instelling. Van 1994 tot 2004 doceerde hij er bijbelse filologie en sinds 2004 oudtestamentische exegese. In 2001-2002 was hij gedurende een sabbatsjaar verbonden aan het Institute for Advanced Studies in Jeruzalem. Jan

Joosten is sinds 1997 directeur van de Onderzoeksgroep Septuaginta aan de Protestantse Faculteit van de Universiteit van Straatsburg. Sinds 2005 is hij vicepresident van de International Organization for Septuagint and Cognate Studies. Ook is hij als adviseur verbonden aan het Peshitta Instituut in Leiden. Hij is lid van het Oudtestamentisch Werkgezelschap van Nederland en Vlaanderen en van de Association Catholique Française pour l'Etude de la Bible. Zijn belangrijkste publicaties liggen op het gebied van de tekstkritiek van de bijbel, van de hebreeuwse en semitische grammatica en van de exegese van het Oude Testament. Hij is getrouwd met Martine Bouilliez en vader van vier kinderen.

Annelies Bollaert is geboren in 1984. Zij studeert godsdienstwetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven. In het academiejaar 2005-2006 studeert ze af als licentiaat in de godsdienstwetenschappen, met als optie de major dogmatiek. Haar licentiaatverhandeling gaat over de interreligieuze dialoog. Naast haar studies is ze praesidiumlid van de studentenkring Katechetika en is ze actief in de studentenvertegenwoordiging. In haar kandidaturen (2002-2004) was ze lid van de Permanente OnderwijsCommissie van de Nederlandstalige sectie van haar faculteit. Sinds 2004 is ze ook actief als studentenvertegenwoordiger voor de universitaire studentenraad LOKO (Leuvense Overkoepelende KringOrganistaie). Vanaf het academiejaar 2004-2005 vertegenwoordigt ze de studenten op het Beleidscomité Internationale Relaties, wat opging in de stuurgroep internationalisering.

Sinds het academiejaar 2005-2006, engageert ze zich daarnaast voor de vertegenwoordiging van de studenten humane wetenschappen op de Academische Raad van de K.U.Leuven.

Ruth Nivelles is geboren in 1982 in Hasselt, en studeerde in 2002 af in de menswetenschappen aan de handelschool te Hasselt. Zij ving daarop een studie in de theologie aan, aan de Evangelische Theologische Faculteit te Heverlee. Daar behaalde zij tot nu toe twee onderscheidingen, in de eerste en tweede kandidatuur. Zij voleindigt dit academiejaar de derde kandidatuur. Sinds september 2003 is zij studentenraadslid, en sinds 2005 voorzitter daarvan. In academiejaar 2004-2005 was zij namens de Studentenraad lid van de zelfevaluatiecommissie en betrokken bij het opstellen van het zelfevaluatierapport. Sinds 2005 zetelt zij als student-lid in de Raad van Bestuur van de ETF.

Marjoleine (Jo) Breda is geboren in 1974 in Borgerhout, België. In 1997 behaalde zij haar diploma in de theoretische psychologie aan de K.U.Leuven, met specialisaties sociale en cognitieve psychologie. In 1999 werd zij master of artificial intelligence aan de K.U.Leuven. Na enkele consultancy opdrachten in cognitieve ergonomie en knowledge engineering, werd ze bijzonder academisch personeelslid van de Dienst Universitair Onderwijs van de K.U.Leuven, waar ze voornamelijk werkte op het ontwerp van professionalisings- en interne-kwaliteitszorgsoftware, en onderwijskundige vorming van docenten. Sinds 2005 werkt ze als stafmedewerker kwaliteitszorg aan de VLIR, waar ze, naast projectleider van visitaties, ook betrokken is bij de werkgroepen studie-informatie en kwaliteitszorg, en de interne kwaliteitszorg.

Bijlage 2: Bezoekschema's

Bezoekschema Evangelische Theologische Faculteit te Leuven

10 oktober

16u00 - 17u30	intern beraad visitatiecommissie
17u30 - 18u15	bestuur van de faculteit (decaan, vice-decaan, facultair secretaris), facultair coördinator
18u15 - 19u00	opleidingsverantwoordelijken, de opstellers zelfevaluatie, student betrokken bij onderwijskundig overleg
19u00	informele ontmoeting met een vertegenwoordiging van het faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden
20u00	avondmaaltijd visitatiecommissie

11 oktober

09u00 - 09u45	studenten betrokken bij onderwijskundig overleg
09u45 - 10u30	leden van het academisch personeel betrokken bij onderwijskundig overleg
10u30 - 11u00	pauze
11u00 - 11u45	studenten bachelor
11u45 - 12u30	studenten master
12u30 - 13u00	assisterend academisch personeel
13u00 - 14u00	middagmaal
14u00 - 14u45	zelfstandig academisch personeel bachelor
14u45 - 15u30	zelfstandig academisch personeel master
15u30 - 17u30	bezoek commissieleden onderwijsruimten, practicumlokalen, bibliotheek computerlokalen e.d.
17u30 - 18u00	nabespreking commissie, extra gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven
18u00 - 19u00	gesprek met afgestudeerden van de opleiding
19u00	informele ontmoeting met het faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden
20u00	avondmaaltijd visitatiecommissie

12 oktober

09u00 - 10u00	gesprek met verantwoordelijken studie-advies en -begeleiding (facultair en centraal), ombudspersoon, verantwoordelijke internationalisering (facultair), verantwoordelijke interne kwaliteitszorg
10u00 - 11u00	spreekuur en aanvullende gesprekken op uitnodiging van de commissie
11u00 - 11u45	gesprek met het bestuur van de faculteit, facultair coördinator, opleidingsverantwoordelijken
11u45 - 15u30	intern beraad van de commissie, voorbereiding mondelinge rapportering miv middagmaal
15u30 - 16u00	mondelinge rapportering

Bezoekschema Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid te Brussel

19 oktober

16u30 - 17u30	intern beraad visitatiecommissie
17u30 - 18u15	bestuur van de faculteit (decaan, vice-decaan, facultair secretaris), facultair coördinator
18u15 - 19u00	opleidingsverantwoordelijken, de opstellers zelfevaluatie, student betrokken bij onderwijskundig overleg
19u00	informele ontmoeting met een vertegenwoordiging van het faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden
20u00	avondmaaltijd visitatiecommissie

20 oktober

09u00 - 09u45	studenten betrokken bij onderwijskundig overleg
09u45 - 10u30	leden van het academisch personeel betrokken bij onderwijskundig overleg
10u30 - 11u00	pauze
11u00 - 11u45	studenten bachelor
11u45 - 12u30	studenten master
12u30 - 14u00	middagmaal
14u00 - 14u45	zelfstandig academisch personeel bachelor
14u45 - 15u30	zelfstandig academisch personeel master
15u30 - 17u30	bezoek commissieleden onderwijsruimten, practicumlokalen, bibliotheek, computerlokalen e.d.
17u30 - 18u00	nabespreking commissie, extra gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven
18u00 - 19u00	gesprek met afgestudeerden van de opleiding
19u00	informele ontmoeting met het faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden
20u00	avondmaaltijd visitatiecommissie

21 oktober

09u00 - 10u00	gesprek met verantwoordelijken studie-advies en -begeleiding (facultair en centraal), ombudspersoon, verantwoordelijke internationalisering (facultair), verantwoordelijke interne kwaliteitszorg
10u00 - 11u00	spreekuur en aanvullende gesprekken op uitnodiging van de commissie
11u00 - 11u45	gesprek met het bestuur van de faculteit, facultair coördinator, opleidingsverantwoordelijken
11u45 - 15u30	intern beraad van de commissie, voorbereiding mondelinge rapportering miv middagmaal
15u30 - 16u00	mondelinge rapportering

Bezoekschema Katholieke Universiteit Leuven

28 november

12u30 - 15u45	intern beraad visitatiecommissie miv middagmaal
15u45 - 16u30	bestuur van de faculteit (decaan, vice-decaan, facultair secretaris), facultair coördinatoren betrokken opleidingen (alle betrokken opleidingen)
16u30 - 17u15	opleidingsverantwoordelijken, opstellers zelfevaluatie, student betrokken bij onderwijskundig overleg Nederlandstalige opleidingen (miv GAS wereldgodsdiensten)
17u15 - 17u30	pauze
17u30 - 18u15	studenten betrokken bij onderwijskundig overleg Nederlandstalig (miv GAS wereldgodsdiensten)
18u15 - 19u00	leden van het academisch personeel uit de permanente onderwijscommissie Nederlandstalig (miv GAS wereldgodsdiensten)
19u00	ontvangst met een vertegenwoordiging van de academische overheid, het faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden (alle betrokken opleidingen)
20u00	avondmaaltijd visitatiecommissie

29 november

09u00 - 09u45	studenten bachelor (ba godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen)
09u45 - 10u30	studenten master (ma godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen)
10u30 - 10u45	pauze
10u45 - 11u30	studenten master in de gespecialiseerde studies
11u30 - 12u15	assisterend academisch personeel, waaronder bursalen voor Nederlandstalig en Engelstalig programma.
12u15 - 13u15	middagmaal
13u15 - 14u45	zelfstandig academisch personeel bachelor, master en gespecialiseerde studies (ba godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen, ma godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen, master in gespecialiseerde studies)
14u45 - 15u30	nabespreking commissie, extra gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven
15u30 - 16u15	studenten wereldgodsdiensten
16u15 - 17u00	personeel master wereldgodsdiensten (zowel ZAP als AAP)
17u00 - 17u15	nabespreking commissie, extra gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven
17u15 - 17u45	afgestudeerden master wereldgodsdiensten
17u45 - 18u00	nabespreking commissie, extra gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven
18u00 - 19u00	afgestudeerden master (ma godgeleerdheid en godsdienstwetenschappen) en afgestudeerden in gespecialiseerde studies

19u00 - 20u00	informele ontmoeting met het bestuur van de faculteit en opleidingsafgevaardigden Nederlandstalig programma, en GAS wereldgodsdiensten
20u00	avondmaaltijd visitatiecommissie

30 november

09u00 - 09u45	opleidingsverantwoordelijken, opstellers zelfevaluatie, student betrokken bij onderwijskundig overleg Engelstalige opleidingen
09u45 - 10u30	studenten betrokken bij onderwijskundig overleg Engelstalig programma
10u30 - 10u45	pauze
10u45 - 11u30	leden van het academisch personeel uit de permanente onderwijscommissie Engelstalig programma
11u30 - 12u15	studenten bachelor (ba Theology and Religious Studies)
12u15 - 13u15	middagmaal
13u15 - 14u00	studenten master (ma Theology and Religious Studies)
14u00 - 14u45	studenten master in advanced studies
14u45 - 15u00	pauze
15u00 - 16u30	zelfstandig academisch personeel bachelor, master en gespecialiseerde studies (ba Theology and Religious Studies, ma Theology and Religious Studies en in advanced studies)
16u30 - 17u15	nabespreking commissie, extra gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven
17u15 - 18u15	afgestudeerden (ma Theology and Religious Studies en in advanced studies)
18u15 - 19u15	informele ontmoeting met bestuur van de faculteit en opleidingsafgevaardigden Engelstalig programma
19u15	avondmaaltijd visitatiecommissie

1 december

09u00 - 10u00	verantwoordelijken studie-advies en - begeleiding, ombudspersoon, internationalisering, interne kwaliteitszorg (opleidingen, facultair en centraal)
10u00 - 11u30	bezoek onderwijsruimten, practicumlokalen, bibliotheek e.d.
11u30 - 12u15	spreekuur en aanvullende gesprekken op uitnodiging van de commissie
12u15 - 13u00	gesprek met het bestuur van de faculteit, opleidingsverantwoordelijken van alle opleidingen, facultair coördinatoren
13u00 - 17u00	intern beraad van de commissie, voorbereiding mondelinge rapportering, met inbegrip van middagmaal
17u00	mondelinge rapportering

VLIR | Vlaamse Interuniversitaire Raad | cel.kwaliteitszorg
Egmontstraat 5 | 1000 Brussel | **T** (32) (2) 550 15 94 **F** (32) (2) 512 29 96
www.vlir.be | kwalityszorg@vlir.be